

ДОКЛАД

ОЦЕНКА НА ЕФЕКТА И СТЕПЕНТА, В КОЯТО СА ПОСТИГНАТИ СТРАТЕГИЧЕСКИТЕ ЦЕЛИ НА ЦОИДУЕМ С ОДОБРЕНИТЕ И ФИНАНСИРАНИ ПРОЕКТИ ПО КОНКУРСНА ПРОЦЕДУРА 33.14-2015

СОФИЯ

2016

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение	3
1. Роля и функции на ЦОИДУЕМ за образователната интеграция	4
2. Конкурсна процедура 33.14-2015 г.	6
3. Методика за оценка на ефекта и степента на потигане на стратегическите цели на ЦОИДУЕМ чрез изпълнението на проекти, одобрени и финансирани по трите приоритета на КП 33.14-2015	11
4. Преглед на проектната документация по приоритети	16
4.1. Преглед на документацията на проекти по Приоритет 1	17
4.2. Преглед на документацията на проекти по Приоритет 2	37
4.3. Преглед на документацията на проекти по Приоритет 3	56
4.4. Обобщен анализ на резултатите от прегледа на документацията	69
5. Анализ на резултатите от извършените проучвания	76
6. Изводи и препоръки	87
7. Заключение	95

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Градивната философия на съвременния свят се основава на принципи, доказали през годините своята позитивна обществена стойност, жизнеспособност и значимост. Те обхващат широк спектър от хуманистични ценности, залегнали във фундаменталните и уставни правила на всички световни и европейски организации, присъстват в конституционните, законовите и нормативни разпоредби на демократично устроените държави. Идеите за свободата и правата на личността, за равноправието и равнопоставеността, за независимостта и достойнството, за липсата на дискриминация или сегрегация са универсалните фундаменти и същевременно безпогрешни мерни единици за развитието на днешната цивилизация.

Стартиралата в началото на новото хилядолетие европейска инициатива „Десетилетие на ромското включване“ бе вдъхновена от тези идеи; от постигнатото общо съгласие между правителствата на редица европейски държави, че са необходими съвместни и координирани усилия за преодоляване на натрупаните през годините негативи за премахване на бедността и отстраняване на неприемливата пропаст между ромите и останалата част от обществото.

Инициативата бе открита на 2 февруари 2005 г. в София, когато министър-председателите на България, Унгария, Хърватия, Чехия, Македония, Румъния, Сърбия и Черна гора и Словакия приеха и подписаха учредителна декларация.

Политиката за интеграция на ромите е част от политиката за борбата с бедността и социалното изключване. Тя е интегрална част от общонационалната политика за повишаване на качеството на живота на гражданите и за гарантиране на условия за равни възможности на всички и правото за пълноценно развитие на всеки, независимо от неговия социален произход, етническа или религиозна принадлежност, пол или други признаци.

България е една от държавите с най-многобройна ромска общност в Европа. По официални статистически данни тя е % от населението . Според някои данни и оценки тя нъзлиза на 550000 – 600000 души. (7,5-8 % от населението). По силата на редица социални , икономически, и соцокултурни фактори преобладаващата част от ромското население е с най-нисък социален статус , образование, доходи, трудова заетост, жизнен стандарт. В редица отношения товна състояние е несъвместимо с европейската принадлежност и перспективи на страната. Превръкща се в тежест на обществото. Крие опасност да се превърне в непреодолимо препятствие за развитието

Ниското образование равнище и неграмотността са причина за ниското качество на работната сила, за радикални несъответствия със съвременните изисквания към труда и като следствие - невъзможност за трудова ангажираност и безработица с всички негативни последици от това.

Интеграцията на ромите е дългосрочно предизвикателство пред правителството и обществото. Тя изисква координирано прилагане на последователни, целенасочени, активни и ефективни политики, мобилизация на отговорните институции и гражданското общество за постигане на напредък в конкретните обществени сфери, за недопускане на дискриминация и неравнопоставеност, бедност и социално изключване на ромите. Проблемите на ромската общност в България са част от проблемите на страната, които изискват конкретна и своевременна намеса.

Правителството е приело и реализира политики, стратегии и програми за подобряване на състоянието на ромите – особено значение имат политиките за социално подпомагане , политиките за интеграция, политиките за гарантиране на равенство, политиките за образование, политиките за трудова заетост .

Десетилетието на ромското включване 2005–2015 г. е платформа за постигане на съществени положителни промени в българската образователна система, позволяващи всички деца да учат в училища, които отговарят на техните нужди, отразяват идентичността им и ги подготвят за участие в обществения живот.

На образованието и образователните институции принадлежи една от водещите и приоритетни функции за преодоляване на дисбаланса по отношение социалната интеграцията на ромската общност. Министерство на образованието реализира в периода от 2005 до 2015 г. редица политики и мерки за постигане на равнопоставеност и адаптация на децата и учениците от етническите малцинства, в това число и на децата и учениците от ромски произход.

Последователно се изготвят и приемат редица стратегически документи в подкрепа на националната политика за създаване на благоприятни условия за социална и образователна интеграция на децата от малцинствените етнически групи в България като фокусът върху ромската общност е особено акцентиран. През 2004 г. е формулирана „Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства”, обхващаща периода до 2015 г., „Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка” /2006-2015 г./, „Национална стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността” /2014-2020 г./, „Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства”, /2015-2020 г./, регулярно се следи изпълнението на приетите политики, дефинират се водещите принципи, целите, дейностите; осъществяват се проучвания, извеждат се експертни заключения и препоръки.

Политиката в областта на образованието е част от националната политика за приобщаване на малцинствените етнически групи в нашето общество, за елиминиране на сегрегацията и подобряване качеството на живот като вниманието върху ромската общност е изведено на преден план. През 1999 г. бе приета „Рамковата програма за равнопоставено интегриране на ромите в българското общество”, която бе актуализирана с приетата през май 2010 г. нова „Рамкова програма за интегриране на ромите в българското общество (2010-2020 г.)”. Целта на тези стратегически документи е да надградят нови политики над постигнатото до момента, да подпомагат хармоничното развитие на всеки индивид и на обществото като цяло.

Въпреки постиженията, положението, в което се намира ромската общност в страната, продължава да се характеризира с неравнопоставеност, уязвимост към социални рискове и прояви на дискриминационно отношение, които предопределят бедност и социално изключване на значителни части от нея.

1. РОЛЯ И ФУНКЦИИ НА ЦОИДУЕМ ЗА ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНТЕГРАЦИЯ

Съществен елемент на политиката за стимулиране на социалната интеграция на етническите малцинства в България е създаването в началото на 2005 г. на Центъра за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства /ЦОИДУЕМ/. Неговото учредяване се основава на разбирането, че интеграцията е процес, чийто позитивен резултат е зависим не само от качеството, устойчивостта и продължителността на процеса, но и от началния момент на започването му. Колкото от по-ранна възраст децата на етническите малцинствени групи биват запознати със социално-нравствените параметри на социума, откритят очарователното многообразие в спецификите

и разликите на съставлящите го елементи, придобият познания и умения да оценяват по достойнство, както уникалността на различия, така и универсалността на обществените норми, на динамичната връзка права-задължения, толкова по-успешен би бил процесът на социална интеграция.

В приетата от МОН „Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства”, /2015-2020 г./ ясно са дефинирани основните понятия, с които работи ЦОИДУЕМ - „**деца и ученици от етническите малцинства**“ и „**образователна интеграция**“. За понятието „деца и ученици от етническите малцинства“ е казано, че „В тази категория спадат деца и ученици, чиито родители определят своята принадлежност към етнически общности, които са различни от българската и са носители на определен тип етнокултурни различия.“. Понятието „образователна интеграция“ се разбира като „институционален процес, при който образователни субекти, носители на етнокултурни специфики, си взаимодействат в единна образователна среда, като в процеса на обучение и възпитание формират интеркултурни компетентности и споделени граждански ценности, запазвайки своята етнокултурна идентичност и получавайки равни възможности за социална реализация.“

Ролята на ЦОИДУЕМ в провеждането на разностранните национални политики за образователна и ценностна интеграция на етническите малцинствени групи, е много съществена. Функциите на Центъра са насочени към разработване и финансиране на проекти, които имат за цел насърчаване на равния достъп до качествено образование и подобряване на резултатите от възпитанието и обучението на децата и учениците от етническите малцинства в България. Той е натоварен със задачата да осигури „ефективни финансови механизми за реализация на целите на Стратегията и за управление на създадения специализиран фонд за “Образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства”.

Центърът финансира проекти, свързани със съвместно обучение и възпитание на деца и ученици с различен етнически произход в населените места, в които има предпоставки за това, чрез осигуряване на допълнителна учебно-възпитателна работа с ученици, които имат пропуски в обучението

Стратегията идентифицира проблемите пред образователната интеграция и ги класифицира като общи и специфични за всяка етническа група. Тя извежда три основни стратегически цели, които определят дейността на Центъра през следващите три години.

Стратегическа цел 1: Утвърждаване в нормативните документи и в образователната практика на правото на равен достъп до качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства и ефективната им интеграция.

Стратегическа цел 2: Съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства и превръщане на етнокултурното многообразие в източник на взаимно опознаване, уважение и сътрудничество в обща образователна среда.

Стратегическа цел 3: Създаване на предпоставки за успешна социализация на децата и учениците от етническите малцинства и формиране на подходящ социално-психологически климат, който да благоприятства за реализацията на Стратегията.

Дейността на Центъра е насочена и към изпълнение на приоритетите и мерките, заложи в Националния план за действие по инициативата „Десетилетие на ромското включване 2005 - 2015 г.", в който образователната интеграция е изведена като първа и ключова област за интеграция на ромите в българското общество.

Центърът работи в две основни направления:

- Привличане на средства извън държавния бюджет за реализиране и подкрепа на проекти.
- Финансиране на проекти от Центъра.

Съгласно Устройствения правилник на Центъра, дългосрочна цел е „насърчаване на равния достъп до качествено образование и подобряване на резултатите от възпитанието и обучението на децата и учениците от етническите малцинства в България”.

Центърът е второстепенен разпоредител с бюджетни средства към министъра на образованието и науката. В Устройствения правилник на ЦОИДУЕМ са определени и организациите, които имат право на финансиране със средства от държавния бюджет. Това са държавните и общински детски градини, училищата и обслужващите звена, регионалните инспекторати по образованието, държавните висши училища и общините, които могат да кандидатстват самостоятелно или в партньорство с юридически лица с нестопанска цел, осъществяващи общественополезна дейност.

Друга специфична функция на ЦОИДУЕМ е набирането на финансиране и от други източници за разширяване на обхвата на програмната активност. В съответствие с изискванията на съответния финансов донор, тези средства могат да бъдат предоставяни на НПО, училищни настоятелства и други организации, които заедно с училищата да работят по предвидените програмни направления.

Процедурата по провеждането на конкурсни процедури за финансиране на проекти, инициирани от училища, детски градини и общински администрации, е същностна за Центъра. Тя се осъществява ежегодно като от 2007 г. до настоящия момент са проведени осем последователни конкурсни цикъла.

2. КОНКУРСНА ПРОЦЕДУРА 33.14-2015 г.

Настоящият доклад за оценка на ефекта и степента, в която са постигнати стратегическите цели на ЦОИДУЕМ по финансираните от него проекти по конкурсна процедура 33.14-2015, е изготвен от експерти на Център за европейска сертификация – ЕООД. Той обхваща 62 проекта, чийто бенефициенти са общински училища и детски градини на територията на цялата страна, общински администрации, районни инспекторати по образование, Национално издателство за образование и наука "Аз Буки".

Дейността на Центъра през 2015 г. е насочена към изпълнение на Тригодишната му програма за периода 2013 –2015 г., приета с Протоколно решение № 9.1 на Министерски съвет от 06.03.2013 г, разработена в съответствие с чл. 8 на Постановление № 4 на Министерския съвет от 2005 г. за създаване на Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (обн., ДВ, бр. 7 от 2005 г.; изм. и доп., бр. 40 от 2006 г., бр. 79 от 2009 г. и бр. 16 от 26.02.2010 г.) и чл. 4 от Правилника за устройството, дейността и организацията на работа на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, приет с Постановление № 108 на Министерския съвет от 2006 г. (обн., ДВ, бр. 40 от 2006 г.).

През 2015 г. дейността на ЦОИДУЕМ е подчинена на изпълнение на стратегическите цели и приоритетите, определени в Плана за действие на "Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите 2012 – 2020 г."

Дейността се основава и на „Програмата за развитие на образованието, науката и младежките политики в Република България (2010 – 2015 г.)”, в която ясно е дефинирано,

че: „Обучението, подготовката и възпитанието на децата и младите хора се осъществяват в рамките на единна културно-образователна среда, която създава гаранции за защита и развитие на отделните култури и традиции в рамките на обща образователна политика и общо културно - езиково пространство”.

В изпълнение на Плана за действие на "Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите 2012 – 2020 г." Центърът финансира проекти, насочени към следните приоритети съобразно стратегическите цели:

1. Осигуряване на равен достъп до качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства.

По този приоритет е планирано да се изразходват 40 на сто от средствата на Центъра в следните насоки:

- Проекти, насочени към подпомагане на процеса на осигуряване на качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства.
- Проекти за подобряване на учебната и възпитателна среда в приемните детски градини и училища.
- Проекти, насочени към адаптацията на деца в детските градини и ученици в началните училища, за които българският език не е майчин.

Средства за осъществяване на наблюдение и оценка, както и за оценка на риска по изпълнението на приоритета.

Показатели за изпълнение:

- брой ромски деца и ученици от обособените ромски квартали, които традиционно се насочват в сегрегирани училища;
- записани и интегрирани в приемни училища извън ромските квартали;
- брой приемни училища;
- брой неформални дейности с интеграционен характер в училищата, разположени в общини с малки и разпръснати населени места;
- брой неформални дейности с интеграционен характер в приемни училища извън ромските градски квартали;
- брой адаптирани деца в детските градини и ученици в началните училища, за които българският език не е майчин;
- брой задържани и реинтегрирани ученици в образователната система от етническите малцинства.

2. Въвеждане и развиване на разнообразни форми на интеркултурно образование, насочено към запазване и развитие на културната идентичност на етническите малцинства при деца и ученици.

По този приоритет са предвидени да бъдат разходвани 30 на сто от средствата на Центъра в следните насоки:

- Проекти за запазване и развитие на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства.
- Проекти за повишаване на квалификацията на учители.
- Проекти за въвеждане и развиване на разнообразни форми на интеркултурно образование.

Средства за наблюдение и оценка, както и за оценка на риска за изпълнението на приоритета.

Показатели за изпълнение:

- брой детски градини и училища реализирали проекти за запазване и развитие на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства ;
- брой учители, обхванати в квалификационни форми;
- брой деца и ученици, обхванати в проектни дейности за въвеждане и развиване на разнообразни форми на интеркултурно образование;
- брой класни и извънкласни форми представящи културните постижения на етническите малцинства;
- брой форми на интеркултурно образование.

3. Ефективна работа с родителите на децата и учениците от етническите малцинства, за превенция на отпадащите ученици и намаляване броя на безпричинните отсъствия.

По този приоритет са насочени да бъдат разходвани 30 на сто от средствата на Центъра в следните насоки:

- Проекти, утвърждаващи различни модели за работа с родители.
- Проекти, насочени към изработване на методика за работа с родители на деца и ученици от етническите малцинства.
- Проекти, които да мотивират ромските родители за подкрепа на техните деца и ученици. Проекти, които включват дейности насочени към мотивиране на ромските родителите, за подкрепа на своите деца и ученици за редовно посещение на приемни училища и детски градини;
- Проекти, насърчаващи включването на родители при изработване на училищни стратегии, планове и програми, както и участието им в Училищното настоятелство.

Средства за наблюдение и оценка, както и за оценка на риска за изпълнението на приоритета.

Показатели за изпълнение:

- брой родители, обхванати в проектните дейности;
- брой модели за работа с родители;
- брой мотивирани ромски родители за подкрепа на техните деца и ученици
- изготвен доклад за наблюдение и оценка, както и за оценка на риска по приоритета.

Конкурсна процедура 33.14-2015 за набиране на проектни предложения е обявена на 15 юни 2015 г. В нея са обособени три водещи приоритета, както следва:

Приоритет 1. Осигуряване на равен достъп до качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства.

Той включва следните теми:

1. Осигуряване на качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства.

2. Подобряване на учебната и възпитателна среда в приемните детски градини и училища.

3. Адаптацията на деца в детските градини и ученици в началните училища, за които българският език не е майчин.

Допустимите кандидатстващи институции са: общини; регионални инспекторати по образованието; държавни висши училища; държавни и общински детски градини, училища и обслужващи звена, изпълняващи самостоятелно или с участието на юридически лица с нестопанска цел, осъществяващи общественополезна дейност.

Планираният общ бюджет по приоритета е 400 000 лева като максималната стойност на един проект е 20 000 лева.

Приоритет 2. Въвеждане и развиване на разнообразни форми на интеркултурно образование, насочено към запазване и развитие на културната идентичност на етническите малцинства при деца и ученици.

Темите, по които би могъл да се развие проекта са:

1. Развитие на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства.

2. Повишаване на квалификацията на учители.

3. Въвеждане и развиване на разнообразни форми на интеркултурно образование.

Кандидатстващи институции: общини; регионални инспекторати по образованието; държавни висши училища; държавни и общински детски градини, училища и обслужващи звена, изпълняващи самостоятелно или с участието на юридически лица с нестопанска цел, осъществяващи общественополезна дейност.

Общият бюджет по приоритета е 300 000 лева като максимална стойност на един проект е 15 000 лева

Приоритет 3. Ефективна работа с родителите на децата и учениците от етническите малцинства, за превенция на отпадащите ученици и намаляване броя на безпричинните отсъствия.

Предварително посочените теми за разработване на проектните предложения са следните:

1. Модел за работа с родители.

2. Изработване на методика за работа с родители на деца и ученици от етническите малцинства.

3. Мотивиране на ромските родители за подкрепа на техните деца и ученици.

4. Включването на родители при изработване на училищни стратегии, планове и програми и участието им в Училищното настоятелство.

Кандидатстващи институции: общини; регионални инспекторати по образованието; държавни висши училища; държавни и общински детски градини, училища и обслужващи звена, изпълняващи самостоятелно или с участието на юридически лица с нестопанска цел, осъществяващи общественополезна дейност.

Общият бюджет по приоритета е определен на 300 000 лева като максимална стойност на един проект е 15 000 лева.

В хода на процедурата ЦОИДУЕМ организира и провежда в офиса на Центъра две информационни срещи (на 03 и на 06 юли 2015 г.) с кандидатите по КП. На тези срещи

експертите на Центъра са представили в детайли всички изисквания и критерии за кандидатстване и оценяване по КП 33.14-2015., дали са разяснения и са отговори на многобройните въпроси, свързани с изготвянето на проектните предложения.

По Приоритет 1. „Осигуряване на равен достъп до качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства“, ЦОИДУЕМ е класирал 21 от подадените в предвидените срокове проектни предложения; 23 проектни предложения са определени като резерви; 2 проектни предложения са оценени, но не са класирани, тъй като са пренасочени за финансиране по друг приоритет; 2 проектни предложения са недопуснати до класиране, поради неспазено изискване за минимална продължителност за изпълнението на дейностите на един проект, съгласно Насоки за кандидатстване по КП 33.14-2015.

По приоритет 2. „Въвеждане и развиване на разнообразни форми на интеркултурно образование, насочено към запазване и развитие на културната идентичност на етническите малцинства при деца и ученици“, са класирани 21 от подадените в предвидените срокове проектни предложения; 67 проектни предложения са определени като резерви; 2 проектни предложения са оценени, но не са класирани, тъй като са пренасочени за финансиране по друг приоритет; 2 проектни предложения са недопуснати до класиране, поради неспазено изискване за минимална продължителност за изпълнението на дейностите на един проект, съгласно Насоки за кандидатстване по КП 33.14-2015.

По приоритет 3. „Ефективна работа с родителите на децата и учениците от етническите малцинства, за превенция на отпадащите ученици и намаляване броя на безпричинните отсъствия“ са класирани 22 от подадените в предвидените срокове проектни предложения; 13 проектни предложения са определени като резерви; 3 проектни предложения са оценени, но не са класирани, тъй като са пренасочени за финансиране по друг приоритет; 1 проектно предложение е недопуснато до класиране, поради неспазено изискване за минимална продължителност за изпълнението на дейностите на един проект, съгласно Насоки за кандидатстване по КП 33.14-2015.

Недопуснати за оценка проектни предложения:

- Приоритет 1 – 1 бр. поради непокриване на критерии в таблицата за проверка на административно съответствие – по раздел. II, т.8, т.9;
- Приоритет 2 – 6 бр. поради непокриване на критерии в таблицата за проверка на административно съответствие – по раздел. II, т.8, т.9, по раздел. I, т.1 и т.2;
- Приоритет 3 – 1 бр. поради непокриване на критерии в таблицата за проверка на административно съответствие по раздел. II, т.2, т.4, т.6, т.8, т.9; раздел. III, т.2, т.5.

3. МЕТОДИКА ЗА ОЦЕНКА НА ЕФЕКТА И СТЕПЕНТА НА ПОСТИГАНЕ НА СТРАТЕГИЧЕСКИТЕ ЦЕЛИ НА ЦОИДУЕМ ЧРЕЗ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРОЕКТИ, ОДОБРЕНИ И ФИНАНСИРАНИ ПО ТРИТЕ ПРИОРИТЕТА НА КП 33.14-2015

За оценка на ефекта и степента на постигане на стратегическите цели на ЦОИДУЕМ, чрез изпълнение на проектите финансирани по трите приоритета на конкурсната процедура КП 33.14-2015 и за изготвяне на препоръки за осъществяване на дългосрочните и краткосрочни цели в последващото развитие на дейностите на Центъра е необходимо да се осъществи преглед и анализ на постигнатите резултати от изпълнението на тези проекти.

Основната цел на приложената методика за осъществяване на преглед и анализ на изпълнението и постигнатите резултати на реализираните проекти е постигане на обективна оценка:

- на постигнатите цели и резултати от изпълнението на всеки проект;
- на постигнатия ефект и постигнатите ползи за целевите групи: ученици, учители и родители;
- на постигната степен на интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, предвид културната им идентичност;
- на постигната степен на осигуряване правото на равен достъп до качествено образование, за децата и учениците от етническите малцинства;
- на повишената компетентност на учителите за работа в мултикултурна среда;
- на повишената ангажираност на родителите на децата от етническите малцинства за обезпечаване на активно участие на децата в училищния процес и осигуряване на тяхното присъствие и недопускане на ранно отпадане;
- на постигнатата устойчивост на резултатите.

База за оценката са:

1. Стратегическите цели на ЦОИДУЕМ, които са заложили и в Процедурата.
  - Стратегическа цел 1: Гарантиране и осигуряване правото на равен достъп до качествено образование, чрез интеграция на деца и ученици от ромски произход в детски градини и училища със смесен етнически състав.
  - Стратегическа цел 2: Съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства и превръщане на етнокултурното многообразие в източник на взаимно опознаване, уважение и сътрудничество.
  - Стратегическа цел 3: Приобщаване и приемане на родителите - роми към образователния процес и засилване на участието им в училищния живот
2. Принципите, на които трябва да отговарят проектните предложения и резултати:
  - Образователната интеграция е процес, в който участват децата и учениците от етническите малцинства и от мнозинството, който ангажира цялата училищна общност за ефективно осъществяване;

- Принципът за равенство и недискриминация;
  - Етническият състав на децата и учениците в групи, паралелки, училища, детски градини да отразява пропорционално етнокултурните характеристики на населението в дадено населено място;
  - Включване на иновативност при предложените проектни дейности;
  - Принципът за ефективно партньорство – включване на всички заинтересовани страни;
  - Гарантиране на устойчивост след приключване на проекта;
  - Ефективност, ефикасност и прозрачност при реализиране на проектните дейности;
  - Добро управление на проекта.
3. Приоритетите на конкурсната процедура, и заложените в тях цели, теми и допустими дейности :
4. Целевата група на проектите по всички приоритети на КП 33.12-2013 са:
- Деца и ученици, които участват в процеса на образователната интеграция;
  - Учители, работещи в мултиетническа среда, опознаващи нравите и традициите на семействата и на родителите от различните етнически общности;
  - Родители на деца и ученици, които участват в процеса на образователната интеграция.
5. Очакваните резултати от Конкурсната процедура:
- Осигурени ефикасни мотивиращи дейности, спомагащи за задържането на децата и учениците от етническите малцинства в училище/детски градини насочени към родителите;
  - Създаване на благоприятна среда и доверие на родителите на децата и учениците от ромски произход, които са интегрирани към институциите – община, училище, детска градина;
  - Създадени условия за по-привлекателно училище/детска градина за децата и учениците от етническите малцинства;
  - Повишена успеваемост на децата и учениците от етническите малцинства в образователния процес;
  - Участие на родители от етнически малцинства в училищния живот – УН, клубове, комисии, мероприятия и пр.
  - Създадени действащи смесени училищни настоятелства;
  - Създадена благоприятна образователна и възпитателна среда в училища, детски градини за обучаващите се деца и ученици в учебните заведения.
6. Индикатори за резултати и изпълнение:
- брой деца и ученици, интегрирани в училищата;
  - брой неформални дейности с интеграционен характер в училищата, разположени в общини с малки и разпръснати населени места;
  - брой неформални дейности с интеграционен характер в приемни училища;

- брой адаптирани деца в детските градини и ученици в началните училища, за които българския език не е майчин;
- брой задържани и реинтегрирани ученици в образователната система от етническите малцинства.
- брой учители, обхванати в квалификационни форми;
- брой деца и ученици, обхванати в проектни дейности за въвеждане и развиване на разнообразни форми на интеркултурно образование;
- брой класни и извънкласни форми представящи културните постижения на етническите малцинства;
- брой форми на интеркултурно образование.
- брой родители, обхванати в проектните дейности;
- брой модели за работа с родители;
- брой мотивирани ромски родители за подкрепа на техните деца и ученици.

Приложената методика за оценка включва следните технологични стъпки:

- преглед на проектната документация на финансираните проекти;
- мониторинг – анкетно и теренно проучване, интервюта с представители на участниците в управлението и изпълнението на проекти, реализирани по трите приоритета на КП;
- обработка, обобщение и анализ на резултатите от мониторинга;
- анализ и оценка на управлението на проектите, на проектните дейности и въздействието върху целевите групи;
- анализ и оценка на дейността на Центъра и на методическата подкрепа от екипа на Центъра на бенефициентите за изпълнение на проектните дейности;
- Изводи и препоръки за ефективно осъществяване на дългосрочните и краткосрочни цели в последващото развитие на дейностите на Центъра.

Преглед на проектните документи

Прегледът на документацията на проекти по трите приоритета на КП 33.14-2015 обхваща подробно запознаване с проектните цели, дейности, индикатори за изпълнение, постигнати резултати и устойчивост на ефекта върху целевите групи. В резултат на този преглед се установява релевантността на проектите по отношение на приоритетите по КП и Тригодишната програма/2013-2015/ за дейността на Центъра и се идентифицират критерии за оценка на ефективността и ефикасността на изпълнението на проектите и на постигнатите резултати по места, за устойчивостта и за мултиплицирането на резултатите, както и за идентифициране и анализ на добрите практики в хода на изпълнение на проектите.

Мониторинг на проектите

Целта на мониторинга е не само събиране на статистически данни, но и получаване на информация от представители на целевите групи по проектите за ефекта от постигнатите резултати и тяхната устойчивост, както и получаване на мнения и препоръки за добри практики и мерки за постигане на по-голяма ефективност от изпълнение на

бъдещи проекти. Мониторингът се осъществява на базата на анкетно и теренно проучване насочено към 4 -те целеви групи участници в проектите:

- Екипи на бенефициентите за управление на проектите;
- Учители;
- Деца/ученици;
- Родители.

За всяка целева група е изготвена анкетна карта, съдържаща въпроси от затворен и отворен тип. Със затворените въпроси се цели да се верифицират и измерат предварително заложените хипотези, а с отворените въпроси се цели да се получи информация за персоналната оценка на съответния участник за ефективността, ефекта и устойчивостта на постигнатите резултати, както и да се очертаят евентуални проблеми и да се посочат подходи за тяхното преодоляване и подобряване на програмата и на подходите за осъществяване на дългосрочните и краткосрочни цели на ЦОИДУЕМ.

Анкетното проучване предназначено за екипите на бенефициентите за управление на проектите обхваща целия проектен цикъл от изготвянето на проектното задание до изпълнението на дейностите, изпълнението на индикаторите и прилагането на мерки за постигане на устойчивост на резултатите. В анкетата са включени няколко основни групи въпроси. Предвид важността на етапа на изготвяне на проектното задание за постигане на желаните цели и индикатори, в анкетата са включени въпроси, целящи да очертаят най-честото срещаните от бенефициентите трудности на етапа на подготовка, попълване на апликационната форма и управление на изпълнението на проектите. С тази група въпроси се очертават насоките за оптимизиране на този процес, както и да се направи оценка на дейността на Центъра и на методическата подкрепа от екипа на Центъра на бенефициентите за изпълнение на проектните дейности. Група от отворени въпроси за определяне на дейностите, които са допринесли в най-значителна степен за постигане на целите на проектите, с най-голям ефект върху целевите групи с най-голяма вероятност за постигане на устойчивост на този ефект, цели идентифициране на добри практики, чието популяризиране ще допринесе за постигане на стратегическите цели на Центъра в краткосрочен и дългосрочен план.

В анкетата прдзначена за учители са включени три основни групи отворени въпроси за проучване на мнението им за ефекта от изпълнението на дейностите за постигане на поставените цели, за трудностите, които оказват влияние на реализацията на проектните дейности и за мерките, които биха допринесли за постигане на по-голям ефект и устойчивост на резултатите на подобни проекти и програми.

В анкетите за деца/ученици и родители са включени основно две групи въпроси за проучване на тяхното мнение за ефекта от изпълнените дейности и какви дейности биха искали да се включват в бъдещи проекти, като най-целесъобразни и полезни.

Анкетното проучване обхваща 95% от всички бенефициенти, като за учители, родители и деца/ученици се използва представителна извадка за всеки проект, определена в зависимост от неговата специфика. Обемът на извадката се изчислява на база стандартни стойности на доверително равнище и допустима грешка в рамките на 5%.

За провеждане на теренно проучване и интервюта са структурирани група въпроси относно ефекта от изпълнението на проектите, мерки за постигане на устойчивост на постигнатите резултати, предложения за бъдещи насоки за проекти, допринасящи за развитие и утвърждаване на равния достъп до образование, въвеждане и развиване на разнообразни форми на интеркултурно образование, насочено към запазване и развитие на културната идентичност на етническите малцинства при деца и ученици, ефективна работа с родителите на децата и учениците от етническите малцинства, за превенция на

отпадащите ученици и намаляване броя на безпричинните отсъствия, подкрепата от институциите и обществеността при изпълнение на проектните дейности, необходимостта от осъществяване на мониторинг от страна на ЦОИДУЕМ по време на изпълнение на проектите, с цел оказване на методическа помощ за постигане на по-голям ефект на резултатите. Тези проучвания обхващат част от проектите, определени въз основа на спецификата на проектните им дейности и получените резултати.

Обработка, обобщение и анализ на резултатите от проучванията

В анкетите, теренните проучвания и интервютата се използват всички понятия и се залагат всички хипотези, които проучването потвърждава или опровергава. Достоверността на проучванията гарантира обективност на интерпретацията.

На основата на обобщаване и анализиране на събраните данни, мнения и препоръки се определя оценка за степента на ефективност на управлението на проектите, на постигането на заложените цели и на въздействие върху целевите групи, както и на степента на постигане на стратегическите цели на ЦОИДУЕМ, с изпълнение на проектите одобрени и финансирани по трите приоритета на конкурсната процедура КП 33.14-2015.

Анализът, оценките и изводите ще се извършат в следните обособени части:

- Обобщен анализ и оценка на ефективността на проектите;
- Обобщен анализ и оценка на ефективността по целеви групи;
- Обобщен анализ и оценка на ефективността по Процедурата;

Този методологичен подход дава възможност да се изследват различни нива на процесите и резултатите, да се открият както общите така и специфичните характеристики. В същото време се осигурява и възможност за прилагане на един по-широк и разнообразен арсенал от методи.

По принцип логиката на изложението ще следва логическата конструкция на самия анализ, но в обратен ред - от обобщения анализ и оценката на ефективността по процедурата като цяло ще се премине към обобщените изводи и оценки по процедурата, след което ще се отразят резултатите от проучването по отделните проекти. Този подход дава възможност аналитичният процес да върви от частното към общото, а синтеза – обратно от общото към частното, което дава възможност за постигане на точност и дълбочина на оценките и изводите.

Изводи и препоръки за ефективно осъществяване на дългосрочните и краткосрочни цели в последващото развитие на дейността на Центъра.

На основата на обобщаването и анализирането на събраните данни ще се определи оценката на ефекта и степента на постигане на стратегическите цели на ЦОИДУЕМ, с изпълнение на проектите финансирани по трите приоритета на конкурсната процедура КП 33.14-2015 и ще се изготвят препоръки за ефективно осъществяване на дългосрочните и краткосрочни цели в последващото развитие на дейностите на Центъра.

4. ПРЕГЛЕД НА ПРОЕКТНАТА ДОКУМЕНТАЦИЯ ПО ПРИОРИТЕТИ

По Конкурсната процедурата 33.14-2015 г. са изпълнени 62 проекта по трите определени приоритета. При всички проекти се констатира съответствие на целите на проекта със стратегическите цели на ЦОИДУЕМ. Бенефициентите считат, че това се дължи на добрата целева постановка в самата процедура и на информационната кампания на ЦОИДУЕМ при подготовка на проектните предложения. Анализът показва и голямото значение на натрупания вече методологически опит от бенефициентите.

Проектите са насочени към изпълнение на приоритетите, заложените в основните национални стратегически документи - „Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства“, Националният план за действие по инициативата „Десетилетие на ромското включване 2005 - 2015 г.“, „Рамковата програма за интегриране на ромите в българското общество“, Планът за действие на "Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите 2012 – 2020 г." Дейностите, реализирани по проектите са в пряка връзка и се основават и на „Програмата за развитие на образованието, науката и младежките политики в Република България (2010 – 2015 г.)“.

Проектите представят голямо разнообразие от дейности и мероприятия, подходи и начини за реализиране на тези цели. Тази широка палитра от дейности се дължи както на отчитането на специфичните потребности на целевите групи по места, така и на различните подходи, начини и средства за постигане на набелязаните цели, избрани от отделните бенефициенти.

Проектните предложения отговарят на следните принципи:

- Образователната интеграция е процес, в който участват децата и учениците от етническите малцинства и от мнозинството, който ангажира цялата училищна общност за ефективното ѝ осъществяване;
- Приобщаване на родителите-роми към образователния процес и стимулиране на включването им в училищния живот
- Принципът за равенство и недискриминация;
- Етническият състав на децата и учениците в групи, паралелки, училища, детски градини да отразява пропорционално етнокултурните характеристики на населението в дадено населено място;
- Включване на иновативност при предложените проектни дейности;
- Принципът за ефективно партньорство – включване на всички заинтересовани страни;
- Гарантиране на устойчивост след приключване на проекта;
- Ефективност, ефикасност и прозрачност при реализиране на проектните дейности;
- Добро управление на проекта.

Открояват се по своите мащаби и иновативност проектите, при които активно са се ангажирали и играят водеща роля местните власти. Тази интеграция на усилията на образователните структури, обществеността, целевите групи и публичните власти се очертава като нажно условие и възможност за постигане на по-голям ефект при следващи проекти и заслужава да бъде търсена и стимулирана от ЦОИДУЕМ

Определено се налага изводът за необходимостта от по-широко популяризиране на използваните подходи, мероприятия и дейности за постигане на целите, за осъществяване на обща информационна дейност за работата по проектите. Това би могло да бъде мрежа,

единен сайт, конференции, кръгли маси и пр., за организиране на двустранен и многостранен обмен на опит и добри практики. От една страна това би могло да стимулира самите бенефициенти към повече иновативност, от друга - ще позволи мултиплициране на постигнатите добри резултати. Позитивно влияние в тази насока би имало и провеждането на годишен конкурс за иновативни и ефективни практики, под егидата на ЦОИДУЕМ.

4.1. Преглед на документацията на проекти по Приоритет 1:

По Приоритет 1, ЦОИДУЕМ е сключил договори с 21 бенефициента. От тях 5 са средно образователни училища, 8 са основни училища, 5 общински детски градини, 2 общини и проект с НИОН "АзБуки".

Приоритет 1. Осигуряване на равен достъп до качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства.

Вх. №/ дата	Кандидатстваща институция	Населено място	Оценка
33.14-1-043/27.07.2015	СОУ "Христо Ботев"	гр. Камено, обл. Бургас	81,33
33.14-1-044/27.07.2015	ОУ "Св. св. Кирил и Методий"	с. Дончево, обл. Добрич	81,00
33.14-1-024/23.07.2015	ОДЗ 2 "Бърборино"	гр. Средец, обл. Бургас	80,33
33.14-1-050/27.07.2015	ЦДГ "Детелина"	с. Тополица, обл. Бургас	80,33
33.14-1-037/27.07.2015	ОУ "Христо Ботев"	гр. Алфатар, обл. Силистра	80,00
33.14-1-061/27.07.2015	НИОН "АзБуки"	гр. София	80,00
33.14-1-064/27.07.2015	ПГ "Марин Попов"	гр. Севлиево	80,00
33.14-1-053/27.07.2015	ОУ "Отец Паисий"	с. Равна гора, обл. Бургас	79,67
33.14-1-032/24.07.2015	ОДЗ "Васил Левски"	с. Ветрино, обл. Варна	79,33
33.14-1-019/23.07.2015	Община Силистра	гр. Силистра	78,67
33.14-1-033/24.07.2015	ОДЗ "Гьончо Белев"	гр. Ихтиман	78,67
33.14-1-015/22.07.2015	Община Лясковец	гр. Лясковец	74,33
33.14-1-066/27.07.2015	ПГСИ "Пеньо Пенев"	гр. Бургас	74,00
33.14-1-028/24.07.2015	СОУ "Св. Климент Охридски"	гр. Симеоновград	73,33
33.14-1-004/14.07.2015	ОУ "Никола Йонков Вапцаров"	с. Селановци, общ. Оряхово	73,00
33.14-1-014/22.07.2015	ОДЗ № 68 "Ран Босилек"	гр. София	73,00

33.14-1-041/27.07.2015	ОУ "Христо Ботев"	гр. Стамболийски	72,67
33.14-1-016/22.07.2015	ПГЛПЕХТ	гр. Ямбол	72,00
33.14-1-002/08.07.2015	П ОУ "Константин Фотинов"	гр. Лом	70,67
33.14-1-003/10.07.2015	ОУ "Васил Левски"	с. Бозвелейско, общ. Провадия	70,33
33.14-1-069/27.07.2015	ОУ „Димчо Дебелянов“	гр. Пловдив	70,33

Проект „Заедно на старта“ № БС-33.14-1-043/29.09.2015г.

Бенефициент на проекта е Средно общообразователно училище „Христо Ботев“ гр. Камено, общ. Камено, обл. Бургас. **Партньор по проекта** е Начално училище „Братя Миладинови“ с. Кръстина, общ. Камено, обл. Бургас. **Начална дата и крайна дата на изпълнение на дейностите по проекта:** 01.10.2015г.- 30.06.2016г.. **Целеви групи,** обхванати от проекта: ученици – 136, от които 42 от ромски произход и 12 от турски произход; учители – 11.

Проектът има 13 основни дейности. Всички дейности по проекта са изпълнени в съответствие със заложените в проектното предложение срокове, цели и описание.

Дейност Клуб „Гражданско образование“ е насочена към професионалното ориентиране и кариерното развитие на учениците, създаване на предпоставки за самостоятелен избор на професионален път на реализация, изграждане на национално самочувствие и отговорност за пълноценен живот, формиране на активна гражданска позиция у учениците. В рамките на дейността е изработена информационна диплома, популяризираща възможностите за продължаване на образованието във ВУЗ, провеждане на тренинг за кариерно ориентиране и провеждане на викторина на тема „Гражданско образование“. В дейност Клуб „Малки българисти“ е оказана помощ при усвояване на български книжовен език чрез използване на интерактивни игри, драматизации, симулации и ролеви игри. За целите на дейността учениците са използвали образователен софтуер „Разбирам, чета и пиша на български език“ и пакет с обучаващи игри за деца от 6 до 10 години „Comenius Logo“. Проведени са: конкурс за Деня на книгата „Книжка прочети- награда получи“; състезание „Минута е много“, включващо учебното съдържание по български език; представителна изява в гр. Камено през месец април, отбелязваща Международния ден на ромската общност и посещение на постановка на Куклен театър- Бургас. В дейност Клуб „Отговорни автоводители“ учениците са изучавали основните правила по безопасност на движението, общо устройство на трактор и автомобил, особеностите на изпита за водач на МПС, решаване на листовки, съставяне на маршрути за движение и др. Проведено е състезание по безопасност на движението по пътищата и състезание по решаване на листовки, както и едномесечна екскурзия в гр. Бургас с цел наблюдение на организацията на движението в големия град. В дейност Клуб „Успешна матура“ учениците са били мотивирани да се явят на ДЗИ и да продължат образованието си във ВУЗ, чрез подготовка за явяване на ДЗИ по български език и литература. Проведен е дебат „Защо трябва да владее български език? Дава ли ми той предимство при постъпване на работа?“, дискусия „ВУЗ или брак?“ и посещение на университета „Проф. д-р Асен Златаров“ гр. Бургас. В дейност Клуб „Млад писател“ са създадени условия за разгръщане на творческия потенциал на учениците и усъвършенстване на българския език чрез овладяване техниките за конструиране на собствен текст и инициране на интерес към литературата. Създадени са приказките

«Приказка за добротата» и «Сговорна дружина, планина повдига», изнесена е театрална постановка и е издадена книжка с приказките «Приказка за добротата» и «Сговорна дружина, планина повдига». Организирана е едномедна екскурзия до гр. Бургас с посещение на постановка на Куклен театър – Бургас и къщата – музей на Петя Дубарова. В дейност Клуб „Занаятите на баба и дядо“ са доразвити и обогени знанията на учениците за собствения си етнос, за взаимното уважение и приемане на различията. За целта са проведени представителни изяви – изложби в НУ „Братя Миладинови“ с. Кръстина и СОУ „Христо Ботев“ гр. Камено, в които учениците са участвали с изработени мартенички, сурвачки и др. Посетили са и Етнографски музей в гр. Созопол. В дейност Клуб „Единни в многообразието“ учениците са изучавали популярни песни и танци на етносите и историята на тяхното създаване. Участвали са в представителни изяви като Фестивал „Отворено сърце“ в гр. Велико Търново, Сурвакане на Банго Васил, Международен ден на ромската общност и др. В дейност Клуб „Словесно богатство учениците са изучавали словесни текстове на различните етноси (приказки, предания, легенди, текстове на песни), участвали са в рецитали и в кампания за четене на книги „Походът на книгите“. Създадена е обща приказка и сборник с есета и приказки „Аз и моето училище“. В дейност Образователна екскурзия до гр. Пловдив с посещение на Аграрен университет, учениците са били мотивирани да продължат своето образование и са им били показани различни начини за това. В дейност Клуб „Биологията – път към моята професия“ е проведена подготовка за явяване на ДЗИ по биология и здравно образование. Участвали са в дискусия „Хигиена и здравно образование на младите хора“. Проведено е състезание на тема „Бързо и вярно решаване на тестове по биология и здравно образование“ и е издадена диплома за хигиена и здравно образование.

Популяризиране на дейностите и резултатите по проекта е реализирано чрез периодично информиране на родителите на включените в проекта ученици, изработване на информационни табели, които са поставяни в училището и в партньорската организация, публикуване на информация за проекта на сайта на училището и публикации в училищните вестници.

Целите на проекта са постигнати. Повишена е мотивацията на учениците от етническите малцинства да продължат образованието си. В значителна степен е намаляло отпадането на учениците от училище, както и броят на безпричинните отсъствия. Повишена е мотивацията на учениците и родителите от ромски произход за по – добро образование и изразяване на активна гражданска позиция от учениците и приемане на различието като разнообразие, а не като пречка. Повишено е нивото на владеене на български език и не на последно място повече ученици са изявили желание за продължаване на образованието си във ВУЗ.

Устойчивост на резултатите екипът предвижда да постигне чрез продължаване на целенасочена работа по усвояване на книжовния български език, защото в семействата и в неформалната среда учениците от етническите малцинства говорят на майчин език и продължаване на процеса на привличане и убеждаване на родителите за активно отношение към образование на децата им.

Като добра практика от проекта участниците в проекта посочват провеждането на допълнително обучение по БЕЛ на дванадесетокласниците, което е довело до положителни резултати на ДЗИ.

Бенефициент на проекта е Основно училище „Св. св. Кирил и Методий“, с.Дончево, общ. Добричка. **Начална дата и крайна дата** на изпълнение на дейностите по проекта: от 01.10.2015год. до 31.07.2016год.. **Целеви групи**, обхванати от проекта са: ученици – 46, от които 34 от ромски произход и 5 от турски произход; учители – 8; родители – 53, от които 39 от ромски произход и 3 от турски произход.

Проектът има 9 основни дейности. Всички дейности по проекта са изпълнени в съответствие със заложените в проектното предложение срокове, цели и описание.

В рамките на дейност «Провеждане на обучение на учители на тема „Професионално ориентиране и кариерно развитие при учениците от I до VIII клас» е проведено двудневно обучение за учителите от специалист по кариерно ориентиране от центъра за кариерно ориентиране гр.Добрич. С обучението са изградени базови познания по професионално ориентиране и съветване за кариерно развитие, представени са основите на професионалното ориентиране, методите за консултиране за кариерно развитие, инструментариума за професионално ориентиране и изследване на професионалната пригодност и с различни дидактически материали за професионално ориентиране. Дейност «Организиране и функциониране на групи за допълнителни занимания по български език и литература и за всяка следваща, ако има такава» включва сформирани на 2 групи. Първата група обхваща учениците от I и II клас, а втората от III и IV клас. С цел подобряване на комуникацията на български език на учениците от начален етап се използваха съвременни методи на обучение, включително интерактивни техники и обучение под формата на игра. Създаване и участие в училищни инициативи за насърчаване на грамотността сред учениците. В рамките на дейност „Организиране и функциониране на групи по професионално ориентиране и кариерно развитие“ са създадени 3 групи по 13 ученика в група. С групата от I и II клас са се провели 96 занятия. С останалите две групи обхващащи класовете от III до VIII са се провели по 128 занятия за група. Чрез дейностите, включени в групите, е осигурена специализирана информация на учениците за възможностите на средното и висшето образование за подпомагане на професионалното им ориентиране. (какви различни професии съществуват и какви качества са необходими за извършването им, какви са изискванията по отношение на квалификацията, доколко търсена е една или друга професия, какви са перспективите в развитието ѝ). С дейност „Организиране и функциониране на група „Да се подготвим за гимназия» са проведени допълнителни занимания по БЕЛ и математика със 7 ученика от VII и VIII клас, които са се явили на кандидатстване в гимназии. С дейност „Панаир на професиите” е проведена мероприятие, наречено Панаир, на което са се представили дейностите по проекта с акцент върху професионалното ориентиране на учениците. Една от целите на Панаира с мото „Полет на мечтите” е да се мотивират родителите и да подкрепят децата си в техните мечти и да ги насърчават да родължат образованието си. С дейност Клуб „Здравей ваканция” през ваканцията са сформирани две групи по 10 ученици и в продължение на два месец са се провеждали по 4 часа занимания. Участниците в групите по иновативен начин са обогатили образователните си потребности, чрез игри, посещения в библиотека, занимания на открито, приложни умения, приказен свят и подвижни забавни игри и състезания.

Публичност на дейността и резултатите от проекта е реализирано с провеждане на две конференции (начална и заключителна) и издаване на информационни материали.

Целите на проекта са постигнати. Обхванатите с проекта учениците от етническите малцинства са придобили знания за българския език и за различни професии. Променило се е отношението на учениците от малцинствата към училището като място за интересни и творчески занимания. Създадена е атмосфера на взаимно уважение, толерантност и разбирателство. В значителна степен е променена нагласата на родителите роми и българи по отношение на процеса на социализация и интеграция на техните деца.

Създадени са условия за толерантност между етносите. Повишила се е и мотивицията на родителите етническите малцинства да задържат децата в училището. Създаден е модел за организиране на извънкласни форми за професионално ориентиране, с цел подобряване на перспективите за житейска и трудова реализация на ученици от 1-ви до 8-ми клас, застрашени от отпадане от училищната образователна система. Създаден е образователен капацитет за ефективно педагогическо взаимодействие с етнически хетерогенно население, чрез създаване на култура на общуване без предразсъдъци, обогатяване на знанията по професионалното ориентиране и формиране на интеркултурна сензитивност у учителите. Формирана е нагласа сред педагогическите екипи за откриване на потенциала на децата от етническите малцинства, като разработват инструменти, с които да стигнат до тях и техните общности и да ги накарат да се чувстват добре приети и приобщени в училището.

Устойчивост на резултатите екипът предвижда да постигне като чрез продължаване на часовете по Занимания по интереси в полуинтернатните групи (ПИГ), в които ще се драматизират приказки и ще се използват закупените театрални костюми. Закупените образователни игри, книжки с приказки, художествена литература ще продължат да се използват в образователно-възпитателната дейност в училище. Учениците ще кроят и шият на шевната машина торбички, калъфки, ще превръщат остарелите дрехи в модерни аксесоари.

Като добра практика участниците в изпълнението на проекта посочват изграждането на цялостен модел за въздействие, който прилага добри практики за толерантност и сътрудничество между различните етноси и би могъл да се повтори и през следващите учебни години с увеличен брой училища, ученици и видовете дейности, както в същите училища, така и в други училища и общини със сходни проблеми. Като добра практика се определя и мероприятиято „Панаир на професиите“, което също е може да се мултиплицира като се обхванат повече училища.

Проект „Готови за училище”, № БС- 33.14-1-024/29.09.2015

Бенефициент на проекта е ДГ „Бърборино”, гр. Средец. **Начална дата и крайна дата** на изпълнение на дейностите по проекта: 12.10.2015- 12.10.2016г.. **Целеви групи, обхванати от проекта** са: деца – 68, от които 60 от ромски произход, родители – 20, от които 15 от ромски произход.

Проектът включва 7 основни дейности, които са изпълнени в съответствие със заложените в проектното предложение срокове, цели и описание на дейностите.

С дейностите, в които са създадени Център „Логопедико“, Център „Малките в действие“, Център „Етночудесия“ е повишен интереса и мотивацията на децата да посещават детската градина. Създадени са два клуба „С ритъм от Странджа“, и клуб „Пъстри пътечки“. Организиран и проведен са допълнителни занимания на децата в областта на културата, традициите и изкуствата. В Клуб „Пъстри пътечки“ са изучавали занаятите и бита на българския и ромския етнос. Организиран са екскурзии и посещения на музеи: децата са посетили етнографската къща-музей в Средец, куклена постановка „Зли вълшебства с весел край“, Зоокът –Бургас и др. Създадени са условия за межкултурен диалог и междуетническа толерантност.

В изпълнение на дейностите са участвали родители, които са придобили компетентности за мултикултурна комуникация и сътрудничество. Изградени са компетентности на учителите за интеркултурна професионална комуникация.

Проектът е получил широка публичност чрез публикации, информационни бюлетини, които се предоставят на родители и разпространяват чрез социалните и

образователни институции на територията на града – читалище, училище и др., презентации, доклади, проведени конференции, публикации в местен вестник, публикации в сайта на Джуниър Ачийвмънт и публикация в сайта на общината.

Целите на проекта са постигнати. Подобрени са условията за осъществяване на образователна интеграция на децата и са развити творческите им способности. Подобрена е интеркултурната комуникация в училището. Въведена е билингвална технология за изучаване на български език чрез иновативни методи и средства. След реализиране на всички дейности по проекта децата – роми и техните родители са променили в значителна степен цялостното си отношение към детската градина и образователния процес. Постигнато овладяване на български език от децата от етническите малцинства им осигурява равен старт в първи клас. Наред с придобитите знания, ползата за децата от участието им в различните неформални дейности и инициативи – тържества, празници, състезания и др. са и усвоените нови умения за общуване със своите връстници и с учителите, повишеното самочувствие и умения за изява на своя потенциал и творчески възможности. В проведените празници, концерти, изложби и спектакли в рамките на проекта е включено представяне на етно-културни традиции на децата от всички общности, което допълнително е подхранило тяхното самочувствие и увереност в собствените им възможности.

Устойчивост на резултатите от проекта се прдвижда да се постигне чрез продължаване на функционирането на създадените Центрове като допълнителни дейности за работа с деца от етнически малцинства. Те ще бъдат финансирани от бюджета на детската градина. В културния календар на Община Средец са заложени мероприятия мултиплициращи реализираните по проекта дейности.

Като добра практика екипът на проекта посочва създадения Център „Малките в действие” за повишаване интереса и финансовата култура на децата и привличането на родителите към живота на детската градина.

Проект Детски център „ВЪЛШЕБСТВО“ № БС-33.14-1-050 /30.09.2015

Бенефициент на проекта е Целодневна детска градина „Детелина“, гр. Тополица, област Бургас. **Партньор по проекта** е ОУ „СВЕТЛИНА“. **Начална дата и крайна дата** на изпълнение на дейностите по проекта: 01.10.2015г.-31.07.2016г.. **Целеви групи**, обхванати от проекта са деца – 35, от които 3 от ромски произход и 22 от турски произход, ученици – 15, от които 9 от турски произход и учители – 6..

Проектът има 3 основни дейности. Всички дейности по проекта са изпълнени в съответствие със заложените в проектното предложение срокове, цели и описание на дейностите.

В рамките на дейността Детско студио „Имало едно време“ с реализираните модули: „Разкажи ми приказка“, „Аз артиста“ „Игрите на баба и дядо“, са създадени условия за разгръщане на творческия потенциал на децата и укрепване на уменията им за межкултурно общуване и толерантност. С Дейност „Детски виртуален център“ е създадена възможност децата да ползват съвременни технологии в процеса на ограмотяване и изграждане на навици за самостоятелна работа. В рамките на дейност Организиране и осъществяване на информационни кампании за етническа толерантност в детските градини и училищата е създадена благоприятна среда за социализация на децата от етническите групи чрез културен диалог и познаване на традициите и обичаите на отделните общности. Партньорството с ОУ „Светлина“ е допринесло за взаимодействието между децата от детската градина и учениците от училището без значение на етническата им принадлежност.

Целите залегнали в проекта са постигнати. Създадена е възможност на децата и учениците да се развиват според интересите си, да обогатят знанията и уменията си в различни области, да утвърдят уменията си да вземат самостоятелни решения в практически ситуации. Всичко това е създало стимул у децата и учениците да търсят и след проекта изява на находчивостта и инициативността си.

Устойчивост на резултатите екипът на проект планира да се постигне чрез продължаване на работата в Детски виртуален център за усъвършенстване и затвърждаване на уменията на децата за работа с компютърна техника, както и чрез сформирание на Клуб по интереси, където децата ще имат възможност да използват материалите осигурени по проекта и ще утвърждават знанията си и комуникативните си умения.

Като добра практика участниците в проекта посочват активното участие на родителите в различните дейности. Помощта им при изработването на допълнителни аксесоари към сценичните костюми, боядисването на яйца за великденския празник и др. подобни дейности спомагат за приобщаван на родителит към училището и образователния процес и повишава тяхната ангажираност към образованието на децата им.

Проект „Заедно напред“ № БС-33.14-061/01.10.2015

Бенефициент на проекта е Национално издателство за образование и наука „Аз Буки“. **Партньор по проекта** е Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – БАН. **Начална дата и крайна дата** на изпълнение на дейностите по проекта: 01.10.2015 – 31.07.2016 г.. **Целеви групи, обхванати от проекта са** ученици – 870, от които 840 от турски произход и учители – 44. В рамките на проекта целевата група е съставена от деца от ромски произход от ОУ „Васил Левски“ – гр. Ботевград, ОУ „Кирил и Методий“ – гр. Ихтиман, ОУ „Васил Левски“ – с. Новачене.

Проектът включва 4 основни дейности. Всички дейности по проекта са изпълнени в съответствие със заложените в проектното предложение срокове, цели и описание на дейностите.

Подготвени са специфични методи и задания съобразно нивото на отделните учебни и възрастови групи с цел провокиране на интереси у учениците към продължаващото обучение. Подготвени са интерактивни уроци за допълване на липсващите знания по български език и литература и са проведени интерактивни уроци с всяка от целевите групи във всяко едно от трите училища. Използвани са специфични методи за оценка на нивото на познание по български език на децата от ромски произход, разпределени по възрастови групи – в началото, по време и в края на проекта. Осигурено е разпространяване на подготвените по проекта интерактивни уроци за свободно ползване от възможно най-широка аудитория от преподаватели в страната и от българските неделни училища зад граница – чрез издаваните от „Аз Буки“ вестник и научно-методически списания и чрез интернет-портала www.azbuki.bg.

Организиран са Празници на ученето във всяко едно от включените в проекта училища – събитие, в което са поканени да се включат ученици от цялото училище, техните учители и родители. По време на Празника на ученето с помощта на предварително подготвен сценарий и разнообразни тестове, интерактивни игри и викторини, децата са провокирани да показват своите знания по български език и литература, в областта на традициите, обичаи и диалекти. Всеки ученик, включил се в Празника на ученето, е получил персонален езиков паспорт, в който са поставени печати за верните отговори в различни направления в рамките на учебната програма по български език и литература. По този начин децата са получили възможност да покажат научените знания и да добият увереност в своите възможности за продължаване на обучението си.

За изграждане на знания и умения у учителите за работа с деца, чиито майчин език не е български са проведени квалификационни семинари с лектори учени от Институт за български език – БАН, специализирани семинари с дискусии за учители от училища в София-област, както и дискусии между учители и образователни експерти във връзка с интерпретативните възможности на учениците в процеса на овладяване на новия учебен материал. Подготвени са авторски текстове от педагози и психолози, касаещи приобщаване на ромския етнос към ценностна система, в която образованието е задължително за успешен старт и реализация в социалния живот.

За популяризиране на резултатите от дейността по проекта периодично е информирана обществеността за осъществяването на проекта и източниците за неговото финансиране чрез анонс за цели и очаквани резултати; журналистически материали за осъществяването на проекта, създадена е специална секция на сайта www.azbuki.bg за публикуване и безплатен достъп на научно-методическите разработки, свързани с инициативата „Заедно напред“, подготвени са статии за осъществяване на проекта, постигнатите резултати и ефект, част от текстовете на които са публикувани в българските научно-методически списания. Изданията на „Аз Буки“ – вестникът, научните списания и уеб сайта, дават платформа и за дискусия по темата на инициативата и в бъдеще.

Проектът е постигнал заложените цели. Повишено е нивото на владеене на книжовен български език от деца от ромския етнос в обхванатите училища. Повишена е и мотивацията на децата за учене и за оставане в училище. Уроците, в които са се включили и учени от БАН, са дали увереност на децата в техните знания и възможност да възприемат нов материал. Създадени са поредица от текстове с обучителни материали и добри практики, свободно достъпни в електронен и хартиен вид след приключване на проекта. Тези текстове и доклади са неограничено методическо помагало за всеки преподавател по български език и литература при подготовка и провеждане на урок, както и като насоки за достъпни и достоверни онлайн ресурси, които да ползват в работата си.

Създаването на платформа за споделяне на опит и добри практики след приключване на проекта, както и условия за безплатен достъп до подготвените текстове, иновативни уроци и методически помагала, създава условия за устойчивост на проекта след приключването му.

Устойчивост на резултатите от проекта екипът на проекта предвижда да се постигне чрез разпространяване в хартиен и електронен вариант на подготвените по време на проекта обучителни материали, лекции, пособия и тяхното ползване от учители и специалисти от различни области, осигуряване на платформа за споделяне на опит и добри практики на страниците на вестник „Аз Буки“ и българските научни списания и осъществяването и на други съвместни инициативи с партньорит извън проекта.

Като добра практика екипът на проекта посочва подготвените казуси, базирани на материала от учебника, които да бъдат решавани от учениците под формата на игра, с което се повишава активността в клас, участието на външни лектори повишава интереса към преподаването на уроците и изготвените помагала, подпомагащи процеса на преподаване – карти със срички, компютърна презентация с подходящ сюжет, илюстрации и др.

Проект „Кариерно консултиране за равен старт в живота на ученици от етническите малцинства в Община Севлиево“ № БС – 33.14-1-064/ 29.09.2015 г.

Бенефициент на проекта е Професионална гимназия "Марин Попов", гр. Севлиево. **Партньори по проекта са:** Първо ОУ "Христо Ботев", Севлиево, ОУ „Св. св. Кирил и Методий“, село Петко Славейков и Сдружение „Център за творческо обучение“ – София. **Начална дата и крайна дата** на изпълнение на дейностите по проекта: 1. 10,

2015г. – 30. 06. 2016г.. **Целеви групи, обхванати от проекта са** учители – 24, ученици – 257, от които 166 от ромски произход и 24 от турски произход.

Проектът включва 4 основни дейности. Всички дейности по проекта са изпълнени в съответствие със заложените в проектното предложение срокове, цели и описание на дейностите.

Проведено е обучение на учители от прогимназиалната и гимназиалната училищна степен за повишаване на професионалната им квалификация, като са придобили умения за планиране и провеждане на дейности с ученици по професионално информиране, образователна подкрепа за избор на професионален път и вземане на осъзнато решение за професионална реализация. Проведен е Кариерно-мотивационен семинар за ученици, които са били ангажирани в изработване на лично кариерно портфолио, което да подкрепи поемането на отговорност за собственото развитие и напредък в обучението и да ги ангажира в дългосрочен план, както и да повиши мотивацията им за обучение. Изпълнението на дейностите с ученици е подпомогнало ПГ «Марин Попов» и партньорските основни училища като институции в провеждането на целенасочена работа за професионално информиране и кариерно ориентиране на подрастващите от уязвими и малцинствени групи, да им предостави по-добри перспективи за професионална реализация, да изгради у тях умения за самопознание и избор на кариерен път, да ги информира за професионалните перспективи, да ги мотивира да продължат образованието си и да не напускат училище. Установен е модел за успешно сътрудничество между училища, образователни експерти, кариерни консултанти и бизнес средата с цел провеждане на успешна политика за професионално ориентиране и кариерно развитие на ученици с ромски произход и от социално уязвими семейства. Дейностите в значителна степен са допринесли за създаване на по-благоприятна среда за обучение, социална адаптация и приобщаване за ученици от малцинствата като е създаден условия за изграждане на колектив и умения за толерантно общуване в мултикултурна среда.

Популяризирането на проекта е реализирано от всички партньори, участващи в него. Всички местни журналисти са получавали предварително информация за предвидените събития и са присъствали на повечето от тях. Текущо са се публикували материали за дейностите и постиженията по проекта и статии в печатни и електронни медии. Участие в училищните кариерни дни в ОУ и в училищния празник „Ден на моята бъдеща кариера” в ПГ са присъствали и представители на местния бизнес. Направен е запис на събитието и записът е излъчен в ефир и е видян от местната общност в град Севлиево. Важно място за популяризиране на проекта е отделено и при взаимодействието с предприятията, които са потенциални бъдещи работодатели на младите професионалисти.

Проектните цели са изпълнени: осигурена е образователна подкрепа и по-качествено образование на учениците от етническите малцинства в училищата; обучени са учители от прогимназиалната и гимназиална степен в Община Севлиево, работещи с ученици от ромски произход и от други малцинства на основни умения за планиране и провеждане на дейности с ученици по професионално ориентиране, избор на професионален път и вземане на осъзнато решение за професионална реализация; установено е успешно сътрудничество между училищата и бизнес средата с цел провеждане на успешна политика за професионално ориентиране и кариерно развитие на ученици с ромски произход и от други малцинства; осигурена е експертна подкрепа и консултации и са създадени примери за добра образователна практика, които в бъдеще да бъдат мултиплицирани чрез сътрудничеството между партньорите в проекта и във взаимодействие с Центъра за кариерно ориентиране към РИО – Габрово; подобрена е учебната среда в ПГ „Марин Попов“ за учениците от ромски произход и от други уязвими малцинства чрез създаване на условия за толерантно общуване, взаимодействие и комуникация в мултикултурна среда, изграждане на екип.

Като добра практика екипът на проекта определя организирането на кариерно-мотивационен семинар, посещенията на предприятия с цел информиране на учениците за професии, нужни на местния бизнес и провеждане на „Ден на моята бъдеща кариера” в рамките на отворени врати на училището.

Проект „Аз съм важен, защото съм различен” № БС – 33.14-1-053/28.09.2015 г.

Бенефициент на проекта е Основно училище „Отец Паисий” село Равна гора, община Созопол, обл. Бургас. **Начална дата и крайна дата** на изпълнение на дейностите по проекта: 01.10.2015 г. – 20.07.2016 г.. **Целева група, обхваната от проекта са** ученици – 74, от които 60 са от ромски произход и 9 от турски произход.

Проектът включва 7 основни дейности. Всички дейности по проекта са изпълнени в съответствие със заложените в проектното предложение срокове, цели и описание на дейностите.

С дейността Кръжок „Театър на приказката” са се провели занимания за развитие на комуникативно речеви умения с 1 и 2 клас в направленията развитие на свързаната реч, аз разказвам, драматизация, рецитация на стихотворения, да запазим традициите, аз съм грамотен. Осъществили са се изяви, включени в културния календар на училището пред деца, гости, родители, общественост – Коледа, Ние сме грамотни, участие в общински празник. Дейността в Кръжок „НВО – предизвикателство за билингви” е насочена към добиване на практически умения за решаване на тестове, варианти на свободни отговори в тестовете. Чрез игрова форма, в различна от учебната среда обстановка участниците са си припомняли и практически са прилагали овладените езикови и правоговорни норми. В Кръжок „Моят избор на професия” е осъществена богата информираност и разяснителна дейност за видовете професии и сферите им на приложение. На учениците е представен Националният портал за кариерно развитие на учениците – в интернет и как да го ползват за информация и справки. Организирано е посещение на професионални училища в гр. Бургас. В Кръжок „Училищният вестник ви наблюдава” дейността е имала практическа насоченост и подход за установяване на творчески и журналистически наклонности на учениците, като снемане на интервю, работа с компютър, ползване на таблет и съхранение на техниката. В рамките на дейност „Мотивационен лагер” е осъществен четиридневен лагер извън насленото място, което е било прието много радостно от родителите. По време на лагера са направени посещения на гр. Трявна, „Етъра”, Килифаревски манастир, Велико Търново и хълма „Царевец” и др.

Дейностите са предизвикали интерес към учебния процес, повишили са се успеваемостта на учениците от малцинствата по български език, езиковата им култура и комуникативните им способности. Засил се е интересът им към посещаване на училище, защото то вече се е приемало като място за интересни и творчески занимания. Развили са се артистичните дарования, повишило се е самочувствието на децата. С театралната дейност - драматизиране, изработване на театър-декори, реквизити, аксесоари, чрез емоционалното им приобщаване, децата по-лесно са научавали езика. Увеличил се е броят на завършилите основно образование и се е увеличил броят на учениците продължили в по-горна степен, с което е започнало преодоляването на отпадането от училище. Същевременно с изпълнението на проекта се е обогатила материалната база на училището с книги и учебни помагала, нагледни материали, консумативи за работа по проекта, което е довело до подобряване на учебната и възпитателната среда. Чрез организираните допълнителни занимания по основни предмети и приобщаващия мотивационен лагер в рамките на проекта е осигурен равен достъп до качествени възпитателни, интеграционни и

образователни услуги, което от своя страна е повишило мотивацията за продължаващото образование на учениците.

Публичността на проекта е осъществена с информационни табла, презентации, брошури, дипляни, листовки, колажи от кръжочни дейности по проекта. Редовно е публикувана информация за нещата по проекта в Училищен ежемесечен вестник. Във фейсбук – страницата на училището са помествани снимки и статии за етапите на проекта. Публикувани са статии в сайта на РИО – гр. Бургас – в рубрика „Новини” и в общински вестник Созопол -. Проведени са три срещи с обществеността на селото.

Целите, които са поставени с този проект са постигнати напълно: интегрирани са децата от ромския етнос и са осигурени равни възможности за достъп и качествено образование; обогатени са и са разширени познанията им по основните предмети; преодолена е проблемът с отпадане от училище; учениците са информирани за продължаване на образованието си и след задължителната училищна възраст - професионалното ориентиране.

Проектът е насочен към образователна интеграция на децата и учениците в училището и реализираните дейности за осигуряване на качествено образование и изграждане на среда, толерантна към различията, е довело до преодоляване на изолираността, разширяване на кръгозора; възбуждане на интерес към новостите; успешна мотивация.

Устойчивост а резултатите екипът предвижда да постигне като продължи работата по осигуряване на извънкласни дейности за лесно овладяване на българския език с цел осигуряване на равен достъп до образование, търсейки правилните подходи и форми на приобщаващо образование и засилване на мотивацията за учене.

Като добра практика екипът на проекта посочва ученето чрез игра, чрез повтаряне и възпроизвеждане на наученото, визуализирането чрез таблици, схеми, игрословици, кръстословици, приложения и ролеви игри; драматизациите – практическо прилагане на учебния материал и не на последно място употребата на интерактивни форми.

Проект „Вкус за толерантност – образователна интеграция на децата от етническите малцинства“ № БС-33.14-1-032/28.09.2015г.

Бенефициент на проекта е ЦДГ „Васил Левски” с.Ветрино; област Варна. **Партньор по проекта** е Народно читалище „Просвета – 1905”. **Начална дата и крайна дата** на изпълнение на дейностите по проекта: 01.10.2015г - 30.06.2016г.. **Целеви групи, обхванати от проекта** са деца – 35, от които 23 са от ромски произход и 3 от турски произход, родители – 10 и учители - 5.

Проектът включва 3 основни дейности. Всички дейности по проекта са изпълнени в съответствие със заложените в проектното предложение срокове, цели и описание на дейностите.

В дейност Сформиране на клуб „Кулинар” са участвали всички ромски деца и техните родители и постигната по-добра социализация, по-добро и качествено владение на българския език и опознаване на техния етнос и култура. Проведен е и кулинарен конкурс. Организирано е Зелено училище със забавни образователни и кулинарно-развлекателни игри по време на което емоционалната атмосфера стимулира активна речева дейност и общуване, което подпомага билингвите да преодолеят езиковата бариера и да изведат познавателно-интелектуален и нравствено-поведенчески потенциал. Организираните кулинарни изложби по-случай празниците Банго Василий и Гергьовден са допринесли децата-роми и нероми да преодолеят своите предразсъдъци и всички деца да осъзнаят значимостта на общите елементи в традициите и културата на различните

етноси в България и да се укрепи у тях чувството за принадлежност към българската нация.

Чрез прилагане на тези дейности по проекта са разгърнати идентичността и творческия потенциал на деца от етническите малцинства. Родителите са участвали в съвместните празници, както и в презентациите на културните традиции на различните етнически групи, подготвяни от децата и учителите и в инициативите за запознаване на културните традиции. Присъствието на ромските родители на представленията и особено на финалния кулинарен конкурс на децата в залата на читалището, е придало самочувствие и нов поглед към перспективите в образованието на техните деца. Този подход е дал резултати и при работа със семейства, които са възпрепятствали децата си да посещават редовно детската градина. Родителите са участвали като доброволци в проведен конкурс, както и в проучването на ромските обичаи – те са осъществили връзката с ромските семейства от околните села и събирането на етнографска информация. За родителите на децата в ЦДГ са проведени 3 тематични беседи, както и индивидуални и групови консултации по проблемите в отглеждането на децата. Проведена е анкета за обратна връзка по осъществения проект и проучване на мнението на родители. Беседите за ролята на родителите при възпитанието в семейството, разговорите за значението на образованието и развитието на всяко дете са допринесли за постепенна промяна на отношението на семействата към детската градина и училището.

Публичност на изпълнението на проекта е реализирана с публикации в местния вестник, в сайта на общината, в сайта на ЦДГ «Васил Левски», както и с въпросници и интервюта с родители.

Целите, които са поставени с този проект са постигнати. Провеждането на допълнителни занятия, клубни форми, подготовка и провеждане на тържества и общи празници е допринесло за овладяването на български език от децата от етническите малцинства, което им осигурява равен старт в първи клас за по-малките и успешно усвояване на знанията за учениците в началните класове, за изграждане на нови умения за общуване със своите връстници и с учителите, повишеното самочувствие и умения за изява на своя потенциал и творчески възможности, както и за по-лесна социализация. Проведените празници, тържества и представления в рамките на проекта по правило са включвали представяне на етно-културни традиции на децата от всички общности, което допълнително подхранва тяхното самочувствие и увереност в собствените възможности. Постигнато е в значителна степен приобщаването на родителите към образованието на техните деца.

Устойчивост а резултатите екипът предвижда да постигне като продължи дейностите като елемент от цялостната политика на ЦДГ „Васил Левски“. Членовете на проектния екип от детската градина ще продължат и ще разширяват кръга от дейности и инициативи в тази сфера, както чрез вътрешно, така и чрез търсене на външно финансиране. Партньорството с Читалището ще продължи с общи действия, подпомагащи процесите на интеграция на ромските деца.

Като добра практика екипът на проекта посочва всички форми на организирани тържества и общи празници, в които са участвали и родителите, както включването им в родителското настоятелство, защото формирането на увереност у родителите за ползата от предучилищна подготовка на децата, е важна предпоставка за устойчивост и мултиплициране на ефекта от проекта и постигане на стратегическата цел за равен достъп до образование.

Бенефициент на проекта е Община Силистра. **Партньори по проекта са** ЦДГ „Детелина“, с.Проф. Иширково и ОУ „Св.Климент Охридски“, с.Проф.Иширково. **Начална дата и крайна дата** на изпълнение на дейностите по проекта: 01.10.2015 г. – 30.06.2016 г. **Целеви групи, обхванати от проекта са** деца – 80, от които 31 са от ромски произход и 42 от турски произход, ученици – 60, от които – 77 от ромски произход 67 от турски произход.

Проектът включва 5 основни дейности. Всички дейности по проекта са изпълнени в съответствие със заложените в проектното предложение срокове, цели и описание на дейностите.

В рамките на дейността за изграждане и функциониране на Ателие “Родна реч” децата са били ангажирани в допълнителни занимания за овладяване, развитие и усъвършенстване на българския език. Проведени са забавни, интересни занимания, съобразени с възможностите и интересите на децата, които да мотивират и провокират интереса им за овладяване на думи, обогатяване на речника чрез художествената литература. С изграждането и функционирането на Ателие за театрално - игрова дейност „Приятелите от приказките” с използваните методи за прочит на литературно произведение, беседа по съдържанието му, илюстриране и онагледяване, разговор, изразително изпълнение на стихотворение, образец, упражнение, интонироване и др. се повишават знанията и уменията на децата по образователно направление Български език и литература. В Ателие “Моят избор” е била изградена група „Професията – моето бъдеще” за запознаване с актуалните професии, професиите на бъдещето и със същността на професиите, които вълнуват всеки. „Лятното училище” е проведено в почивна база „Св.св.Константин и Елена” и са участвали 50 участници на възраст от 8 до 14 г. от ОУ „Св.Кл.Охридски“, с.Проф. Иширково. Летните занимания и активности, са стимулирали детското въображение и креативност, а общуването с връстници е създавало непринудена приятелска лятна общност. Организираните са били художествени, занимателни и спортни прояви на открито.

Публичност на дейностите и резултатът по проекта е постигната с организирането на две пресконференции, отразени в публикации в електронните медии, представянето на театралните постановки в сайта на община Силистра, раздаване на флаери за толерантност по време на празничните прояви, организирани от Община Силистра, както и публикации отразяващи отделните събития по проекта в електронни медии.

С изпълнението на проектните дейности са постигнати в максимална степен целите на проекта. С изпълнение на дейности целите на проекта са постигнати: по-високо ниво на владеене на правилната българска реч, което разширява възможностите за пълноценно общуване и е предпоставка за успешна познавателна дейност и реализация на децата и учениците; създаден интерес към приказките и към книгите, в голяма степен са усъвършенствани техните умения за правилно, съзнателно и изразително четене, за четене с разбиране, изразяване и обосноваване на мнение по даден въпрос. Развити са и техните наблюдателност, въображение и логическо мислене. Чрез разнообразяване на извънкласните дейности и допълнителните средства за материално им обезпечаване, училището е станало по-привлекателно и така е постигнато задържане на учениците от етническите малцинства в училище. Създадени са условия за индивидуална изява и самоутвърждаване с работата по групи, както и участието в „Лятно училище“, което от своя страна е спомогнало за превенцията на отпадането от училище, Подпомогнато е развитието на адекватна учебна мотивация; преодоляването на проблемите в ученето, формирането на ефективни учебни умения; формирането на чувство за учебна компетентност и увереност в собствените възможности; позитивна лична, социална и етнокултурна идентичност. Създадена е по-добра учебно-възпитателна среда за работа с децата и учениците от етническите малцинства и постигнато сплотяване на участниците в колектив.

За постигане на устойчивост на резултатите от проекта ще продължи използването на методите, приложени в работата по проекта, и мероприятията за отбелязване на народните празници и традиции. По предложение на учениците за празника на училището през ноември ще се подготви и представи нова постановка. За да се гарантира институционализирането и устойчивостта на този модел екипът на проекта ще информира широката общественост.

Като добра практика екипът на бенефициента посочва проекта „Врата към възшебния свят на знанията“ като добър пример за това как чрез театрализираните игри може да се постигне по-високо ниво на овладяване на българския език. Драматизацията на литературно произведение се е утвърдило като една от най-ефективните практики за работа с деца билингви.

Проект „Образователна интеграция на децата в ОДЗ „Гьончо Белев“ № БС-33.14-1-033/28.09.2015г.

Бенефициент на проекта е Обединено детско заведение „Гьончо Белев“ град Ихтиман. **Начална дата и крайна дата** на изпълнение на дейностите по проекта: 01.10.2015г - 31.08.2016г. **Целеви групи, обхванати от проекта** са деца – 75, от които 31 са от ромски произход, 2 от турски произход и 2 от други етноси, родители – 30, от които – 10 от ромски произход, 2 от турски произход и 2 от други етноси.

Проектът включва 5 основни дейности. Всички дейности по проекта са изпълнени в съответствие със заложените в проектното предложение срокове, цели и описание на дейностите. С дейността „Да научим българските думи и изречения“ е постигнато обогатяване речниковия запас от думи на книжовен български език от децата от етническите малцинства и тяхното правилно включване в изречения. Използването на билингвилните технологии и иновации е помогнало на децата да водят диалог помежду си, използвайки новите думи. Дейността „Театър в детска сладкарница“ е допринесла най-много за психичното приспособяване и адаптиране на децата от етническите малцинства към нови форми на интелектуална активност и социално поведение. В рамките на дейността „Природата около нас“ е приложен нагледно-действиен подход, който е дал възможност на децата да се запознаят с основни елементи на жизнената среда нагледно и да развият необходимите практически умения. Културно-празнична програма „Нова година за всички“ в дейността „Нова година за всички“ е допринесла за ефективното адаптиране и засилване приятелството между децата с различен етнически произход и обогатяване речниковия запас с римушки и благопожелания на български език. Самобитността на българския и ромския етнос са били отразени като сходство и различия при посрещането на българската нова година и ромската Василица. Запознаването с ритуалите при празнуването на Банго Василии е разчупило стереотипите и негативни нагласи спрямо етническите малцинства. С дейността „Приятели в спорта“ е постигнато приучаване на децата от детската градина към безопасен и здравословен начин на живот. Финансираните от проекта уреди и топки за футбол, баскетбол, за балансирано ходене, препятствия и гимнастика са били използвани от всички деца за усвояване на елементи от съответните спортни дисциплини. Децата от етническите малцинства са се научили да бъдат съпричастни и да поемат отговорност за резултатите на отбора. Доброволното участие на родители и деца в състезателни игри по време на спортния празник и споделените хубави преживявания са убедително доказателство че различните етноси могат да съжителстват в толерантност и взаимно разбиране.

Публичност на дейностите и резултатите по проекта е постигната с информирането на обществеността на град Ихтиман за работата по проекта чрез публикации в безплатното информационно издание на община Ихтиман -

Информационен бюлетин и публикуване на снимки от различни ситуации от дейностите по проекта в Интернет.

С изпълнението на проектните дейности са постигнати целите на проекта. В рамките на проекта са били обхванати децата от етническите малцинства в единна образователна интеграция с останалите деца. Личностно-ориентираният и ситуативен подход са спомогнали за психичното приспособяване на децата от ромски произход към интелектуална активност и социално поведение в детската градина. Повишен е значително интереса на родителите – роми към обучението и възпитанието на децата им и тяхното отговорно отношение към осигуряване на присъствие на децата. С участието си в петте дейности детските учители са повишили социокултурната си компетентност, която ще продължат да надграждат и усъвършенстват, както в груповата, така и в индивидуалната работа с децата от етническите малцинства.

За постигане на устойчивост на резултатите от проекта педагогическият екип ще продължи да развива и петте дейности по проекта, тъй като те са актуални за всяко поколение възпитаници на детската градина. Детските учители ще доразвият билингвистичните технологии и иновативните форми в професионалната си дейност за качествено обучение, възпитание и социализиране на децата от различните етноси.

Като добра практика екипът на бенефициента посочва провеждането на спортен празник с участие на деца, родители и персонал за сприятеляване на деца и родители от различните етноси, засаждането на цветя, семена и отглеждане на зеленчуци от децата с различен етнически произход за изграждане на екологосъобразно поведение и елементарен труд в полза на всички и не на последно място провеждането на културно-празнични програми за запазване самобитността на етносите, с което се е постигнало повишаване на интереса на родителите от ромски произход към образователните задачи в детската градина.

Проект „Да сбъдваме заедно мечтите се” № БС-33.14-1-015/28.09.2015г.

Бенефициент на проекта е Община Лясковец. **Партньор** по проекта е Сдружение „Училищно настоятелство при основно училище ”Петко Рачев Славейков”- село Джулюница, община Лясковец”. **Начална дата и крайна дата** на изпълнение на дейностите по проекта: 01. 10. 2015г. - 30. 06.2016г. **Целеви групи, обхванати от проекта са** ученици – 65, от които 50 са от ромски произход, родители – 20, от които – 10 от ромски произход, учители - 10.

Проектът включва 5 основни дейности. Всички дейности по проекта са изпълнени в съответствие със заложените в проектното предложение срокове, цели и описание на дейностите.

С изпълнение на дейностите е създаден успешен модел за ранно професионално ориентиране и изграждане на лидерски умения, придобиване на основни познания по теми, като: професионално ориентиране, предприемачество, лидерство и благотворителност. Учениците са повишили езиковите и социалните си умения, намалени са отсъствията поради несправяне с учебния процес и в следствие постепенно отказване от учене. Ученици и родители от 7-ми и 8-ми клас са имали възможност да посетят средни учебни заведения и да се запознаят лично с материалната база, специалности и възможности за продължаване на образованието след завършване на 7-ми, 8-ми клас. Реализирани са 36 учебни часа по теми в следните направления: развитие на речевите и комуникативните умения по български език, професионално ориентиране и предприемачество, лидерство и благотворителност.; Ден на толерантността; Ден на отворените врати; акция за набиране на дрехи и играчки и дарението им в Дом за деца в

гр. Стражица, акция „четене на книги на малките” в Детски градини на територията на Общината, Пролетни Академии.

Постигнати са в максимална степен целите на проекта. Създадени са контакти и добри, приятелски взаимоотношения между родители и деца, като и между деца-родители- представители на институции. Придобити са познания по теми: професионално ориентиране, предприемачество, лидерство, благотворителност, български език и необходимостта от учене. У учениците е изградено поведение на толерантност и разбиране към съученици, родители и приятели от различен етнически произход. Проектът е дал възможност родители, ученици да посетят за първи път учебни заведения и лично да видят материалната база и условията, които се предлагат и възможностите за продължаване на образование след 7-ми и 8-ми клас. Учениците от етническите малцинства с придобили самочувствие и увереност в собствените сили, почувствали са се уважавани и значими, обградени с внимание.

Публичност на дейностите и резултатите по проекта е постигната с ежемесечно публикуване на сайта на община Лясковец актуална информация от проектните дейности, с периодичното изготвяне на бюлетин за общинска хроника на община Лясковец, който се разпространява на територията на общината – кметства; читалища; учебни и детски заведения; институции и др., с публикации в регионален областен вестник „Борба” и вестник „Форум”, както и с информация и мултимедиен екран в мултимедийния център на Общината.

За постигане на устойчивост на резултатите от проекта ще продължи организирането на срещите в среда позната и близка на етническото малцинство (на „тяхна територия”, в „махалата”) и работа (индивидуална и групова) с родители, деца и педагози от учебните заведения, участници по проекта, с цел повишаване активността и отговорността за успешно обучение, социалната и гражданска отговорност.

Като добра практика екипът на бенефициента посочва създаването на контакти и приятелства между родителите, между деца-родители и институции и възможността за посещения на учебни заведения, съвместно родители и деца за получаване на информация и лични впечатления, с цел промяна на нагласи и осъзнаване на потребност от продължаване на образованието след 7-ми и 8-ми клас.

Проект „Осигуряване на качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства ” № БС – 33.14-1-066/29.09.2015 г.

Бенефициент на проекта е Професионална гимназия по сградостроителство и инсталации „Пеньо Пенев“, гр. Бургас. **Начална дата и крайна дата** на изпълнение на дейностите по проекта: 01.10.2015 г. - 30.06.2016 г.. **Целеви групи, обхванати от проекта са** ученици – 75, от които 13 са от ромски произход и 25 от турски произход, учители – 8.

Проектът включва 8 основни дейности. Всички дейности по проекта са изпълнени в съответствие със заложените в проектното предложение срокове, цели и описание на дейностите.

С изпълнение на дейностите по проекта децата са се запознали с културното многообразие, стимулирани са за по-бързо адаптиране към училището чрез участие в клубове, като „Културно многообразие и традиции”; „Компютри”; „Усвояване на български език” и др. Проведени са състезания по български език, с последваща оценка на наученото след всеки етап. Създадена е атмосфера на толерантност, мотивация за участие в образователния процес и желание за индивидуална изява на учениците, чрез изнасяне на обучението по общообразователни предмети в неформална обстановка - опознаване на защитена местност „Велека”, организирано посещение на архитектурно – исторически

резерват Несебър, с цел опознаване на архитектурните композиции на старите и нови сгради, среща с различните видове птици, обитаващи защитена местност Пода и др.. Създадена е атмосфера на толерантност, мотивация за участие в образователния процес и желание за индивидуална изява на учениците. Проведени са обучения, семинари и беседи с участието на психолог. Закупени са канцеларски материали, помагала, речници и художествена литература, необходими за проекта. Ежемесчно са закупувани по 14 карти за транспорт, с цел подпомагане на учениците в неравностойно положение за редовното им посещение на училище. За усвояване и провокиране на активността на децата са организирани игри на „градове и села”, „бесенка”, „игра с топка”, „гледай си работата”, „познай кой каква професия има”. Формирана е мотивация и стимул за учене, като всеки учител от КД се е запознавал с мястото, семейството и обкръжението на ученика до колкото е било възможно, с цел да отговори точно на потребностите на ученика. В проекта са включвани и родители, чиито деца посещават редовно училище, активни са в часовете и имат добри резултати. Родителите са проявили загриженост, изказали са мнение и са изразили отношение към учебно - възпитателния процес в училище. Повишена е мотивацията на родителите за интегриране на децата им в образователната система. Организираните КД „Здравна култура”, „Културно многообразие и традиции”, „Учител, ученик – партньори”, са помогнали за подобряване на социализацията на учениците. Основните дейности са били тренинги с цел правилно поведение в група за общуване, умение за ориентиране в училищната и социалната среда, поемане на отговорности, взаимно опознаване и уважение към културата на различните етноси.

Публичност на дейностите и резултатите по проекта е постигната с публикуване и постоянно актуализиране на информацията по проекта на сайта на ПГСИ „Пеньо Пенев”, както и публикация в сайта на ФЛАГМАН - <http://www.flagman.bg>.

Постигнати са в максимална степен целите на проекта: успешна адаптация на децата от етнически произход; по-пълноценно усвояване на преподавания учебен материал с помощта на ролеви, занимателни и дидактични игри; активно участие на учениците в учебно-възпитателния процес, чрез осигуряване на карти, учебници, тетрадки, учебни помагала; минимизиране на проблема „владеење на български език”. С участието на учениците в направените училищни пиеси е даден шанс на децата от различни етноси да опознаят взаимно техните особености и традиции, и едновременно с това е създадена приемственост и толерантност във взаимоотношенията им.

За постигане на устойчивост на резултатите от проекта ще продължи работата с децата в извънкласни форми и в областта на образователната интеграция, както и работа с деца в риск от отпадане от училище..

Като добра практика екипът на бенефициента посочва работата в КД „Усвояване на българския език”, КД „Здравна култура”, „Културно многообразие и традиции” и „Учител, ученик – партньори”.

Проект „И аз мога...”, № БС-33.14-1-004/29.09.2015

Бенефициент на проекта е ОУ „Н.Й.Вапцаров” с. Селановци. Партньор по проекта е ОДЗ «Мир» с.Селановци. **Начална дата и крайна дата** на изпълнение на дейностите по проекта: 01.10.2015 г. - 31.08.2016г.. **Целеви групи, обхванати от проекта са** деца – 10, от които 8 са от ромски произход, ученици – 150, от които 81 са от ромски произход, родители – 200, от които – 131 от ромски произход, учители - 19.

Проектът включва 6 основни дейности. Всички дейности по проекта са изпълнени в съответствие със заложените в проектното предложение срокове, цели и описание на дейностите. С дейността „И аз мога да пристигам навреме в училище“ е осигурен превоз на 50 ученика, с което е постигнато рязко намаляване на закъсненията и

осъствията по болест през есенните и зимни дни. С дейността „И аз мога да успявам“ е организирана група за индивидуална работа с учениците от 5 до 8 клас. Сформирана е група от 20 ученика, с които ежедневно е работено по 2 часа допълнително на ден и на които е оказана подкрепа под формата на храна, предоставяне на „материали и пособия“, и участие в концерт в чест на 8 април под надслов „И аз мога...“ за демонстрация на индивидуални дарби и заложби. Сформирана е логопедична група с партньора по проекта ОДЗ „Мир“ в рамките на дейността „И аз мога да пристигам навреме в училище“. Логопедичната помощ е предоставена на 10 деца. С дейността „И аз мога да успея в професията“ учениците от 5 до 8 клас са подпомогнати за своето правилно професионално ориентиране, като е била проведена анкета за проучване на интересите им към определени професии, среща с успели в различни професии бивши ученици, включително и с ромски произход, посещение на Център за кариерно ориентиране във Враца.

Постигнати са всички цели на проекта. Постигнат е индивидуален напредък на учениците осигурявайки с дейността навременното пристигане на училище, подпомагане при самоподготовка и прилагайки индивидуален подход в заниманията. На учениците са предоставени разнообразни форми за запознаване с различни професии и възможност за изучаването им. Осигурена им е възможност за публична изява на талантите и възможностите им. Постиганата е по-голяма ангажираност на родителите от ромски произход към интегрирането на техните деца в образователната дейност.

Публичност на дейността и резултатите по проекта са постигнати с публикуване на статии във вестник «Враца днес» и на сайта на община Оряхово, изработване на информационни табели, дипломи и др. рекламни материали.

За постигане на устойчивост на резултатите от проекта част от дейностите ще продължат чрез оказване на индивидуална подкрепа по предмети и развиване на уменията на учениците с конкретна приложимост в практиката и професионална ориентация. Ще продължи и организирането на срещи с представители на родителите предвид техния положителен ефект.

Като добра практика екипът на бенефициента посочва: организирането на групи за подготовка, които дават възможност учениците да бъдат подпомогнати индивидуално, без да бъдат задължително ангажирани 6 часа в училище; правилното професионално ориентиране чрез поддържане на връзка с Центровете за кариерно ориентиране в областните градове и доброто сътрудничество на училищата с детските градини за ранно идентифициране на дефицитите у децата, които биха попречили на нормалните темпове на развитие в училище.

Проект «Заедно, за да успеем», № БС- 33.14-1-014/ 29.09.2015 г.

Бенефициент на проекта е ОДЗ № 68 „РАН БОСИЛЕК“, София. Начална дата и крайна дата на изпълнение на дейностите по проекта: **07.10.2015 год. – 06.10.2016 год. Целеви групи, обхванати от проекта са** деца – 280, от които 9 са от ромски произход, 6 от турски произход 4 от арменски произход, 4 от еврейски произход и 4 с друг произход, учители – 20, от които 1 с турски произход, 1 с арменски произход и 1 с друг произход..

Проектът включва 4 основни дейности. Всички дейности по проекта са изпълнени в съответствие със заложените в проектното предложение срокове, цели и описание на дейностите.

С дейността ”Заедно учим” са организирани допълнително обучение по български език, открити уроци пред родители и учители и Зелено училище. С дейността ”Заедно празнуваме” е организиран два пъти театър в детската градина и три пъти концерти пред

родители и учители. Проведен е квалификационен семинар за учителите на тема: „Интеркултурни методи и техники за преподаване в мултикултурна среда”, в който са участвали 21 учители и 9 помощник възпитатели.

Постигнати са всички цели на проекта. Значително са подобрени позициите на децата от етнически малцинства в образователните дейности, откритите практики и другите форми за изява на знания, умения, отношения и др. Осигурена е подкрепа на децата от връстници, учители, помощник-възпитатели и родители при адаптирането им в детската градина и при изравняване на стартовите им позиции. Постиганта е в значителна степен интеграция на децата, чиито майчин език не е български чрез участието им в съвместни дейности – екскурзия със състезание, зелено училище, турнир по футбол, открити уроци, концерти, театрални постановки и др. Създадени са условия на взаимодействие, взаимопомощ и съпреживяване за социалното включване и адаптация на децата от етнически малцинства. Изградени са знания и умения на учителите за работа в мултикултурна среда.

Публичност на дейността и резултатите по проекта са постигнати с публикации и репортажи в Софийски вестник, Вестник „Учителско дело”, Пресцентър на Столична община, Радио „София”, Сайт на р-н Люлин, Сайт и фейсбук страницата на детската градина, с разпространяване на брошури и информационни материали сред колеги от детски градини и училища в столична община, както и община Велинград. Опитът на ДГ 68 „Ран Босилек” е бил презентирани по време на посещение на делегация от Индийското посолство и Посещение на делегация от Световната организация ОМЕР. Директорът на ДГ 68 „Ран Босилек” е представил проекта и постигнатите резултати на научно-практична конференция в гр. Загреб.

За постигане на устойчивост на резултатите от проекта се предвижда: търсене на подкрепата на СО за продължаване на дейностите и мултиплициране на постигнатия ефект; създаване на устойчиви партньорства и коалиции с училища, детски градини и НПО; включване и подкрепа от страна на Дирекция „Образование” на СО, Дирекция ПИСТ на СО, РУО София - град, районната администрация и други заинтересовани страни за ефективно участие в процеса на образователната интеграция и десегрегация; прилагане и разширяване на ефекта от настоящия проект с децата от новия прием; привличане на авторитетни хора - представители на общността; търсене на финансиране за следващи подобни проекти в други конкурсни процедури на ЦОИДЕУМ, МОН, СО и др.

Като добра практика екипът на бенефициента посочва презентиранието на опита на ДГ 68 „Ран Босилек” по отношение интеграцията на деца от различни етнически малцинства пред делегация на ОМЕР– Президента на Световната организация по предучилищно образование г-жа Маги Коонг, Президента на ОМЕР за Европа – г-н Нектариус Стелакис, Президента на ОМЕР за България – проф. Русинова и др. официални гости, както и презентиранието на опита по отношение интеграцията на деца от различни етнически малцинства и по-специално на деца роми пред делегация от Индийското посолство.

Проект „Скачай по-високо!“ № БС – 33.14 – 1 – 016/30.09.2015 г.

Бенефициент на проекта е Професионална гимназия по лека промишленост, екология и химични технологии-Ямбол. **Партньор по проекта** е ОУ „Йордан Йовков“, гр. Ямбол. **Начална дата и крайна дата** на изпълнение на дейностите по проекта: 01.10.2015 г. – 30.06.2016г.. **Целеви групи, обхванати от проекта** са ученици – 60, от които 50 са от ромски произход и 2 от турски произход..

Проектът включва 9 основни дейности. Всички дейности по проекта са изпълнени в съответствие със заложените в проектното предложение срокове, цели и описание на дейностите.

С дейност **„Проучване на дефицитите и образователните потребности на учениците по български език и литература”** е приложен нов подход за образователна интеграция чрез допълнително обучение по български език и литература, като предварително е проведено тестово проучване за определяне на езиковата грамотност на 161 ученика в гимназията. Учениците са усвоили основни граматични правила по български език, обогатили са общата си култура, придобили са знания и умения за творческо мислене и писане и са повишили успеха си по Български език и литература, както и успешно са се представили на ДЗИ. Използването на интерактивни методи е направило учебния процес атрактивен и стимулира учениците да учат и да бъдат по-активни. С дейност Урок по творческо писане с изявения писател Георги Господинов учениците са се запознали с творчеството му. Организиран са две екскурзии с културно – образователна цел до Калофер и Сопот и Жеравна. Проведено е състезание „Скачай по – високо!” по БЕЛ. Организирано е посещение на театрална постановка, след която е проведена среща – разговор с актьорите от театралната труппа. Впечатленията си от представлението учениците са споделили чрез предаване по училищното радио. Проведена е среща с възпитаник на гимназията от ромски произход, завършил висше образование на която среа учениците са участвали с голям интерес и са били силно мотивирани да продължат образованието си. В Деня **на отворените врати под надслов „Заедно към по – добро бъдеще”** са взели участие родители и ученици, които са имали възможност да се запознаят с училищния живот отблизо. Срещата определено е повлияла положително на приобщаването на родителите към училището и образователния процес на децата им.

Постигнати са всички цели на проекта. Създани са условия за равен достъп на ромските ученици от гр. Ямбол до средно образование и успешната им адаптация и реализация чрез прилагане на нов подход за образователна интеграция на ученици от етническите малцинства чрез допълнително обучение по български език и литература. Увеличен е броят на учениците от ромски произход, които успешно завършват средно образование. Преодоляни са дефицитите свързани с обучението по български език и литература чрез прилагане на иновативни методи при обучение по български език и литература. Проведените занятия по проекта са дали възможност и на преподавателите да наблюдават работата на по-малък брой ученици и да се съобразяват с различния им темп на работа. Така всеки ученик получава по-голямо внимание от страна на преподавателя и индивидуална работа с него. Използването на различни методи и похвати в часовете по проекта прави разглеждания учебен материал по-лесноусвоим и достъпен и води до получаването на трайни знания и умения. Изградена е положителна нагласа в учениците за активно включване в образователния процес.

Публичност на дейността и резултатите по проекта са постигнати с публикуване на два материала в регионална медия за стартирането на проекта и за отчитане на резултатите от него, публикуване на материали в сайта на гимназията за популяризиране на отделните дейности.

За постигане на устойчивост на резултатите от проекта се предвижда да се провеждат индивидуални занимания извън часовете по график за учениците, които имат пропуски по български език и литература както и консултации с учениците на които предстои явяване на ДЗИ.

Натрупаният опит от осъществяването на дейностите по проекта ще бъде използван за привличане и включване на нови ученици. Учителите, които са реализирали планираните по проекта дейности ще използват своя обогатен опит и знания при работата си в следващите години.

Като добра практика екипът на бенефициента посочва проведените екскурзии до гр.Сопот, гр.Калофер и гр. Жеравна с културно – образователна цел, спомогнали за обогатяването знанията на учениците до изучавани автори и тяхното творчество.

4.2. Преглед на документацията на проекти по Приоритет 2:

Приоритет 2. Въвеждане и развиване на разнообразни форми на интеркултурно образование, насочено към запазване и развитие на културната идентичност на етническите малцинства при деца и ученици.

Вх. №/ дата	Кандидатстваща институция	Населено място	ценка
33.14-2-057/27.07.2015	ЦДГ №8 „Райна Княгиня“	гр. Разград	80,00
33.14-2-086/27.07.2015	ЦДГ №7 „Снежанка“	гр. Търговище	78,00
33.14-2-033/24.07.2015	Второ ОУ „Иван Вазов“	гр. Вълчедръм	77,67
33.14-2-042/24.07.2015	СОУ „Христо Смирненски“	гр. Койнаре	76,33
33.14-2-056/27.07.2015	Община Оряхово	гр. Оряхово	76,33
33.14-2-058/27.07.2015	СОУ „Св. Св. Кирил и Методий“	гр. Антоново	76,33
33.14-2-043/24.07.2015	Втора английска езикова гимназия „Томас Джеферсън“	гр. София	75,67
33.14-2-062/27.07.2015	РИО Благоевград	гр. Благоевград	75,33
33.14-2-060/27.07.2015	СОУ „Никола Й. Вапцаров“	гр. Момчилград	75,00
33.14-2-014/20.07.2015	ОУ „Христо Ботев“	гр. Дунавци	74,67
33.14-2-073/27.07.2015	СОУ „Бачо Киро“	гр. Павликени	74,33
33.14-2-035/24.07.2015	Община Лом	гр. Лом	74,00
33.14-2-055/27.07.2015	СОУ „Св. Паисий Хилендарски“	гр. Върбица	74,00
33.14-2-066/27.07.2015	ОУ „Светлина“	с. Тополица	74,00
33.14-2-039/24.07.2015	Земеделска професионална гимназия „Климент Тимирязев“	гр. Сандански	73,33
33.14-2-032/24.07.2015	ОУ „Добри Войников“	с. Победа	72,00
33.14-2-052/27.07.2015	ОДЗ №7 „Детелина“	гр. София	72,00
33.14-2-065/27.07.2015	НУ „Иван Вазов“	гр. Дългопол	72,00
33.14-2-083/27.07.2015	Общински детски комплекс - Ардино	гр. Ардино	71,67
33.14-2-021/22.07.2015	ОУ „Виделина“	с. Сейдол	71,33
33.14-2-069/27.07.2015	ОУ „Иван Вазов“	с. Русокастро	70,33

От класираните 21 проекта по Приоритет 2, ЦОИДУЕМ е сключил договори с 20 бенефициента. От тях 14 са държавни и общински средно образователни училища, 3

общински детски градини, 1 общински детски комплекс, 1 община и 1 районен инспекторат по образованието.

Проект „Парад на кукленото многообразие“ – Договор № БС-33.14-2-057/27.07.2015

Бенефициент на проекта е Целодневна детска градина № 8 „Райна Княгиня“, гр. Разград. Стойността на проекта е 14 652,93 лева, а продължителността му – 9 месеца (01 октомври 2015 г. - 30 юни 2016 г.) Преки участници в проекта са 116 деца - от които 42 с ромски, 44 с турски и 30 с български произход, както и 9 учители.

Населението в община Разград е с мултиетнически характер, което естествено се отразява и в приема на деца в детската градина. Около 60% от децата, приемани в ЦДГ №8 „Райна Княгиня“ идват невладеещи или недостатъчно добре владеещи български език. Това са деца с ромски или турски етнически произход, възпитавани в различни традиции, обичаи и нрави, което затруднява, както тяхната адаптация, така и обучението и възпитанието им, съвместното им общуване и съжителство с други етноси, води до недоверие и дори до отпадане от образователната система. Тези специфични особености са предпоставили и формирането на **целите** на проекта – преодоляване на културната и образователна изостаналост на децата от етническите малцинства, тяхното успешно включване в образователната система, интегрирането им посредством запазване на етническата им самобитност; подобряване на социално-психологически климат в обществото, гарантиращ образователните права на децата от етническите малцинства за равноправната им интеграция и развитието на културната им идентичност; подобряване на социално-психологически климат в обществото, гарантиращ образователните права на децата от етническите малцинства за равноправната им интеграция и развитието на културната им идентичност. Поставените цели са в съответствие със Стратегията за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание в Община Разград за периода 2007-2015 г. Специфична цел на проекта е развитието на ЦДГ „Райна Княгиня“ като желано място за деца и родители.

Дейностите по проекта са ориентирани към решаването на идентифицираните от бенефициента проблеми – да се създадат условия за пълноценна интеграция на децата от етническите малцинства, да се гарантира правото и възможността им за равен старт и достъп до качествено образование, чрез усвояване на българския език да се преодолее дефицита в усвояване на учебната програма. Реализацията на проектните цели се осъществява посредством създаването на няколко клуба по интереси, които да мотивират и стимулират представителите на целевите групи – клуб «Моят род», «Арт- клуб», «Музика и танци», «Приложно и изобразително изкуство», «Гражданин на света», „Парад на културното многообразие“, включващ Фотоизложба със снимки от дейностите на клубовете, Изложба на детско творчество, Етно фиеста – карнавал дефиле на етнокултурното разнообразие.

Резултати и изводи - Дейностите по проекта са се основавали на вербална и невербална комуникация, което е допринесло за по-лесното усвояване на българския език, за натрупване на пасивен речник и активизиране на речника на децата. Усвояването на българския език от своя страна е предпоставка за усвояване на учебния материал и покриване на образователните стандарти от децата с етнически произход. Дейностите са създали условия за непринуден преход от майчин език към усвояване на книжовния език от всички деца с етнически произход и са съдействали за безболезнената им адаптация и социализация в детското заведение. Съвместното участие на деца от ромски, турски и

български произход в проекта е създадо възможност за общуване, опознаване и зачитане на качествата и личността на всяко дете.

Устойчивост - Институционалната устойчивост на резултатите от проекта се гарантират от развитите механизми, умения и богат набор от методи, форми и средства за успешна равнопоставена интеграция на деца от етническите малцинства, което е предпоставка за дългосрочна устойчивост на проекта. Добрата квалификация на учителите, овладените подходи за работа с децата, стратегиите за привличане на семействата и прилагането им в бъдеще са гаранция за създаване на условия за равен достъп до качествено образование на всяко дете.

Структурна устойчивост на проекта се състои в оптимизиране на нормативната база в детското заведение и включване на цели, теми и задачи от проекта в годишните планове на градината, в образователните програми на групите с цел мултиплициране на резултатите.

Проект „Дъга от детски светове“ - Договор № БС 33.14-2-086/27.07.2015

Бенефициент на проекта е Целодневна детска градина №7 «Снежанка», гр. Търговище. Партньор по проекта е Сдружение „Хармония и традиции“. Стойността на проекта е 14 998,97 лева, а продължителността му – 9 месеца (01 октомври 2015 г. - 30 юни 2016 г.) В изпълнение дейностите по проекта са се включили 81 деца – от тях 19 роми и 27 турци, 5 учители (като 1 се самоопределят като турчин).

Мултиетническият характер на населението в община Търговище, където според „Актуализирания план за действие на община Търговище в изпълнение на областната стратегия за интегриране на българските граждани от ромски произход и др. граждани в уязвимо социално положение, живеещи в сходна на ромите ситуация 2015-2020 г.“ 63 % са българи, 28 % - турци, 7 % - роми и 2 % - други, необходимостта от превъзможване на етническите бариери е много голяма . Този факт предпоставя и определянето на основната **цел** на проекта - да се изготви ефективна стратегия с приоритетни насоки и конкретни стъпки за действие, свързани с въвеждане и развиване на разнообразни форми на интеркултурно образование, насочено към запазване и развитие на културната идентичност на етническите малцинства и адаптацията на децата, чийто майчин език не е български.

Дейностите по проекта са ориентирани към двете целеви групи – учители и деца. С цел повишаване квалификацията на учителите за работа в мултиетническа среда са дейностите „Обучение на учители“ – провеждане на семинар/тренинг на тема „Традиции и обичаи на различните етноси“, „Краеведско проучване - обучение на учители“, участие във Форум „Междуетническа солидарност“ – обединяващ преподаватели и работещи в сферата на образованието от община Търговище. Децата от детската градина са се включили в организирания в рамките на проекта 5 студия за изучаване на различни изкуства, занаяти, етнография, история, литература, посетили са една театрална постановка, участвали в „Детски панаир“, където представили усвоените нови знания и умения.

Резултати и изводи - работата по проекта има значителни позитиви довели до установяване на атмосфера на взаимно уважение, толерантност и разбирателство между представителите на различните етнически групи и промяна в обществените нагласи спрямо малцинствените етноси; Екипът за управление на проекта е успял с иницирираните дейности да привлече родителите на деца от малцинствени етнически групи към живота в детската градина и да ги мотивираме в условията на семейството да поддържат интереса

към българския език; постигнато е ефективно сътрудничество между педагогическия екип на детската градина и родителската общност.

Липсата на достатъчно опит от страна на бенефициента за работа по проекти е довела до някои неблагоприятия в хода на изпълнението, свързани с организацията и управление на дейностите, разпределението на финансовия ресурс, на графика за изпълнение на предвидените дейности, в натрупването на много и разностранни дейности, планирани в кратък период от време.

Устойчивост – започналите по проекта дейности ще продължат да се развиват от екипа на Целодневна детска градина №7 «Снежанка» поради добре обучения и мотивиран преподавателски екип, изградени добри партньорски отношения с представители на НПО сектора, с музеи, читалища, с други детски заведения на територията на община Търговище. Важен фактор са и установените добри отношения с родителите на деца от малцинствените общности, които споделят и подкрепят инициативите по проекта.

Добри практики – Възможността за публична или сценична изява на децата е много положително за изграждането у подрастващите на редица личностни качества. За това много високо може да се оцени организирания уоркшоп „Детски панаир“, ангажирал деца, родители, учители, представители на общността.

Проект "На училище с усмивка и желание" – Договор № БС - 33.14-2-033/24.07.2015

Бенефициент на проекта е Второ основно училище „Иван Вазов“ гр. Вълчедръм, област Монтана. Партньор по проекта е община Вълчедръм. Стойността на проекта е 15 000 лева, а продължителността 9 месеца /01 октомври 2015 г. - 30 юни 2016 г.) Преки участници са 190 ученици – от тях 150 роми, 16 учители и 40 родители.

Целите на проекта са интегрална част от стратегическите цели, залегнали в Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищно възпитание и подготовка 2006-2015 г.; стратегическите цели залегнали в Тригодишната програма /2013-2015г./ за дейността на ЦОИДУЕМ и Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите/2012-2020г./. Те са насочени към обхващане, задържане и интегриране на учениците от ромски произход, които представляват 82 % от учениците от II ОУ “Иван Вазов” гр. Вълчедръм.

Дейностите по проекта са фокусирани върху двете целеви групи – учители и ученици. По отношение на първата е проведен обучителен семинар „Социокултурните компетентности на педагогическите специалисти“. Ориентирани към учениците са следващите дейности по проекта – интерактивно обучение „Научих за всички, знам и мога с всички“, „Подкрепа с изоставашите с учебния материал ученици от етническите малцинства за адаптиране към учебния материал“, „Честване на традиционни културни празници: Коледа, Василица, 8-ми март, 8-ми април“.

Резултати и изводи – В хода на изпълнение на проектните дейности с помощта на разнообразни интерактивни методи значително са се повишили познанията и резултатите на учениците по БЕЛ; осъществена е добра комуникация и с родителите, което е довело до повишаване на здравната им култура, на мотивацията за учене, за намаляване на изоставанията и ранното отпадане от учебни занятия. Включването на психолог в общуването с ученици и родители е допринесло за по-доброто преодоляване на съществуващите проблеми. Повишени са личностните и професионални компетентности на учителите за работа в интеркултурна среда; изострила се е социалната им

чувствителност към различните форми на дискриминация, тормоз, изолация. Изпълнението на заложените дейности, приложените различни интеркултурни форми на образование, насочени към запазване и развитие на културната идентичност на етническите малцинства, установения работен тон на толерантност, уважение и емпатия са довели до постигане изцяло целите на проекта.

Обществеността в гр. Вълчедръм и област Монтана е запознавана периодично с изпълнението на дейностите по проекта посредством отпечатаните специално за целта брошури, презентации, прес-конференция.

Устойчивост – Дейностите по проекта не се възприемат от бенефициента като инцидентни и временни мерки за решаване на съществуващите проблеми, а се определят като традиционни и постоянни. Работата с родителите за подпомагане и гарантиране продължителност и устойчивост на процеса е много съществена. Създадени са обучителни пакети за тренинги с педагози и родители, програма и сценарии за празници, които подпомагат педагозите в училището и улесняват работата с родителите и учениците.

Проект „С усмивка към миналото - с мечти за бъдещето!” – Договор № БС 33.14-2-042/24.07.2015

Бенефициент на проекта е Средно общообразователно училище „Христо Смирненски”, град Койнаре, област Плевен. Партньор по проекта е Сдружение с нестопанска цел – Дружество „Знание” – Плевен. Стойността на проекта е 14 276,35 лева, а продължителността - 10 месеца /01 октомври 2015 – 31 юли 2016 г./ Преки участници са 64 ученици – от тях 33 роми и 12 учители.

Основна цел на проекта е осигуряване на равен достъп до качествено образование чрез създаване на благоприятна и толерантна образователна и възпитателна среда за обучаващите се ученици в средишно училище СОУ „Христо Смирненски” град Койнаре. В рамките на така дефинираната цел се развиват и Специфични цели на проекта - съхраняване и развитие на културната идентичност на учениците от етническите малцинства и техните връстници чрез участие в разнообразни извънурочни форми по интереси и повишаване квалификацията и интеркултурната компетентност на началните учители от СОУ „Христо Смирненски” град Койнаре за работа в мултикултурна среда и подобряване качеството на образованието.

Планираните проектни дейности отговарят на темите и са в съответствие с допустимите дейности на приоритет 2 на КП 33.14-2015. **Дейностите** по проекта са ориентирани към двете целеви групи – учители и ученици. Близо 51% от учениците в училището са от ромски произход. Повечето живеят в обособен квартал на града, познанията по български език е относително слабо, често семейната среда е непълноценна и не подкрепя обучението на децата – фактори, които не подпомагат социализацията и културна интеграция на учениците. С оглед превъзможване на съществуващите проблеми – безпричинни отсъствия от учебни занятия, ранно отпадане от училище, недостатъчна образователна мотивация, - бенефициентът по проекта включва дейности, с които да се провокира интереса към познанието и социалната интеграция. Изградени са клубове по интереси - клуб „Заедно можем” с 3 секции; дейност „Организиране и провеждане на съвместни познавателни дейности с ученици от различни етноси”, включваща посещения на регионалния исторически музей, Панорама „Плевенска епопея” , парк „Кайлъка”, гр. Габрово; дейност „Обучение и подготовка на педагогически специалисти за работа в мултикултурна среда”; дейност „Организиране и осъществяване на информационна кампания за етническа толерантност в СОУ „Христо Смирненски”.

Резултати и изводи – Подобрени са условията за равен достъп до образование, обучение и възпитание на ученици от етническите малцинства на възраст 6-12 години в мултикултурна среда; разширена е тематичната насоченост на извънурочните и извънучилищните форми на обучение за съхраняване и популяризиране на културната идентичност на учениците от етническите малцинства и техните връстници, за насърчаване развитието на творческите им способности в интеграционна среда; подобрени са взаимоотношенията между учениците и ученици-учители; усвоени са знания за по-добро общуване помежду им, за ограничаване на конфликтните ситуации; намалено е агресивното поведение и противообществените прояви сред учениците; повишена е квалификацията на педагогическите специалисти, усвоени са методи и техники за работа в мултикултурна среда; засилена е мотивацията на ученици и учители за участие в проектни дейности, гаранция за повишаване качеството на образователния процес в мултикултурна среда и възпитание в дух на толерантност и разбирателство; мотивацията на родителите да участват в образователния процес на своите деца е недостатъчна.

Устойчивост - Дейностите и постигнатите резултати по проекта ще продължат да се развиват на базата на натрупаните знания, опит и мотивация от страна на учениците, на придобитите от учителите нови професионални компетенции, личностни и социални умения. Екипът от преподаватели, както и голяма част от учениците ще продължат да бъдат част от целевата група на нов проект по ОП „НОИР”, където ще приложат и доразвият постиженията си.

Фактори, които гарантират устойчивостта и мултиплициране на постигнатите резултати от изпълнението на проектните дейности са повишената педагогическа и методическа подготовка на учителите; въведената интерактивни техники за работа в интеркултурна среда.

Доказателство за устойчивостта на проекта е намаленият с 2% брой на безпричинните отсъствия, повишената активност на учениците, възприемането на училищното пространство като място за себеизграждане, обогатената методика за извънурочна работа с учениците, която може да се приложи и в последствие.

Добри практики – Осъществена комуникация и взаимодействие с държавни и обществени институции за създаване на условия за представяне на обичаи на различните етноси и публична изява на учениците от етническите малцинства.

Проект „Да съхраним себе си – модел за етническа идентичност“ №БС33.14-2-056/27.07.2015

Бенефициент на проекта е Община Оряхово. Стойността на проекта е 14 990 лева, а продължителността - 12 месеца / 29.09.2015 -30.09.2016 г./ Преки участници са 84 ученици – от тях 35 роми и 3 – турци.

Приоритетни цели на настоящия проект са създаване на работещ модел за междуетническа толерантност по посока съхраняване и развиване на етническата идентичност; създаване на условия за приобщаващо включване в междуетнически диалог и осъзнаване на споделена отговорност към културното етническо наследство. Основна цел на общинската образователна политика е насочена към подобряване условията за провеждане на качествен образователен процес; активна възпитателна работа сред подрастващите и повишаване ефективността на организацията и управлението на учебните заведения. Интеграцията на малцинствата е приоритет, залегнал в „Общинския план за

развитие 2007-2013г.”, „ Актуализиран плана за действие на Община Оряхово за интегриране на българските граждани от ромски произход и други граждани в уязвимо социално положение 2015-2017г.”, както и в „Общинска програма за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства 2011-2015г.”. Основната цел на общинската програма е насочена към създаване на благоприятни условия за провеждане на активна социална, образователна и културна политика, осигуряваща достоен начин на живот на специфичните групи от населението.

Дейностите по проекта са насочени към подпомагане реализацията на общинската образователна политика чрез развиване на извънкласни форми на работа като създаването на клубове за изучаване на етническите специфики, традиции и наследство на различните етноси, живеещи на територията на общината – клуб „Етноизследовател”, „Етнофорум”, „Етносбирка”, „Етноателиета”. Резултатите и постиженията на сформираните клубове са представени пред оряховската общественост във вид на срещи, сценични изяви на децата, изложби и презентации.

Резултати и изводи – ученици от различните етнически общности са се запознали с особеностите на културната специфика на етносите, натрупали са познания за техните традиции, бит, култура; изградило се е самочувствието и доверието на учениците и се е повишила тяхната самооценка; постигнало се е взаимодействие между ученици и родители; укрепено е чувството на принадлежност и социално включване на ученици и родители с различен от българския етнически произход; променени са стереотипните нагласи у представителите на различни етноси; постигната е споделена отговорност към културното етническо наследство; оформена е постоянно действаща етносбирка.

Постигнатите много добри резултати от изпълнението на проектните дейности не е получило реципрочна публичност в регионалните медии, както и не е постигната достатъчна ангажираност към проекта от страна на ромските НПО, работещи на територията на община Оряхово.

Устойчивостта на проекта се свързва с поддържането и обогатяването на етносбирката и изграждането на „Музей на ромското изкуство”, търсенето на нови форми за развитие на извънкласната дейност.

Сътрудничеството с ЦОИДУЕМ се определя като мотивиращо, вдъхновяващо, полезно и много пълноценно.

Проект „Единни и толерантни за нов, обединен свят – ЕТНОС“ № БС - 33.14-2-043/24.07.2015

Бенефициент на проекта е Втора английска езикова гимназия „Томас Джеферсън“, гр. София. Партньор по проекта е СОУ „Св. Паисий Хилендарски“, с. Абланица, общ. Хаджидимово, обл. Благоевград. Обхванатите от проектните дейности участници са 183 ученика и 24 учители. Стойността на проекта е 15 000 лева, а продължителността му – 9 месеца (01 октомври 2015 г. - 30 юни 2016 г.) **Целите** на проекта са дефинирани в съответствие с постановките, залегнали в националната „Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства”, а именно: превенция на дискриминацията, изграждане на сътрудничество между ученици и учители, добро управление.

Изпълнение на дейностите по проекта е започнало с дейност „Дни на отворените врати“, при която в рамките на 7 дни са били представени идеите и целите на проекта пред всички ученици и учители от двете участващи училища - 1000 от П АЕГ и 290 от СОУ

„Св. Паисий Хилендарски“. Родителите на децата - около 900, - също са били запознати с планираните дейности и цели по време на няколко последователно проведени родителски срещи.

В рамките на дейност „Провеждане на семинар за учители от 2АЕГ за работа в мултиетническа среда с основен акцент интеркултурна компетентност” е организиран семинар за 12 учители от 2АЕГ за работа в мултиетническа среда с основен акцент интеркултурна компетентност. Включените учители в семинара са били запознати с европейския опит в областта на интеркултурното образование и възпитание; придобили знания и умения за общуване и работа с ученици от етнически малцинства; повишила се е компетентността им за формулиране и прилагане на интеграционни модели на обучение.

Надграждаща предходната дейност е следващата – „Провеждане на тренинг обучения на учители от 2АЕГ и СОУ „Св. Паисий Хилендарски“ за работа в мултиетническа среда и мултикултурно общуване”. Преки участници са 24 учители – по 12 от всяко училище.

В „Дизайн на извънкласните дейности” са определени видовете извънкласни дейности, в зависимост от интересите на учениците. Участвали са 7 учители и 99 ученици от II АЕГ и 6 учители и 84 ученици – от СОУ „Св. Паисий Хилендарски“, с. Абланица. Продължителност на дейността – 10 дни.

Следващата дейност е „Провеждане на извънкласни и извънучилищни дейности”, в която са участвали 7 учители и 99 ученици от II АЕГ и 6 учители и 84 ученици – от СОУ „Св. Паисий Хилендарски“, с. Абланица. В сформирания клубове и състави учениците са се запознали със спецификите на различните етноси, с тяхната култура, бит, традиции; имали са възможност за сценична изява. В резултат на тези занятия са формирани социални компетенции, повишила се е мотивацията за участие в учебно-възпитателния процес и културна интеграция на учениците. Формирали са се толерантност и уважение към различната идентичност и екипност – важни условия за бъдещата личностна и професионална реализация на учениците.

„Фестивал на приятелството” е последната заключителна дейност на проекта. Участвали са 43 ученици и 7 учители от II АЕГ и 84 ученици и 6 учители от СОУ „Св. Паисий Хилендарски“, с. Абланица, както и родители. Представени са изложби, традиционни танци, ритуали, кулинарен уоркшоп, спортни състезания.

Резултати и изводи - Всички количествени и качествени индикатори за изпълнение на проекта показват категорично неговото успешно реализиране и постигане на заложените цели. Усвоените практически и теоретични знания са благоприятна среда за развитие на важни социални умения, развива се активността, инициативността, творческото мислене; С постигане на очакваните резултати се е повишил интересът на учениците, родителите и обществеността към програмите и използваните методи за интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, което позволява налагането на един ефективен модел за работа с тях и тяхното мотивиране за активно включване в учебно-възпитателната работа, както и придобиване на нови социални умения за успешно реализиране в живота.

Устойчивост – Работата по проекта е създала благоприятна среда за установяване на дългосрочно сътрудничество между двете училища, доказала е ползата, както за подрастващите, така и за техните преподаватели и родители. Приемствеността на дейностите и на идеите, заложили в тях, от един випуск на следващия, дефинирано като ясна позиция на бенефициента, както и положителните резултати на проекта, са предпоставка за неговата продължителност и устойчивост.

Добри практики – проведеният в с. Абланица „Фестивал на приятелството”

Проект „Културата на етносите в община Момчилград – от минало към настояще“ № БС-33.14-2-060/29.09.2015г.

Бенефициент на проекта е СОУ СОУ „Никола Й. Вапцаров“ гр. Момчилград, област Кърджали. Стойността на проекта е 15 000 лева, а продължителността му – 10 месеца (01 октомври 2015 г. - 31 юли 2016 г.) Преки участници в проекта са 109 ученици и 10 учители.

Целите на проекта са съобразени с основните ориентири, разписани в КП 33.14-2015. Те са насочени към съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства и превръщането на етнокултурното разнообразие в източник на взаимно опознаване, уважение и толерантност. Чрез допълнително изучаване на историческото минало на местното население, на неговите традиции, обичаи и празници се цели повишаване самочувствието и усещането за национална принадлежност у подрастващите; изграждане на умения за работа в екип, включващ ученици от различни етноси; изграждане на умения за провеждане на издирвателска дейност и събиране на материали чрез използване на информационните технологии и традиционните методи; изграждане на навици за взаимно уважение, толерантност и взаимопомощ между учениците от различни етноси, включени в проекта.

Дейностите по проекта са изразяват в организирането на 8 групи по интереси - „Обичаи и традиции – от миналото към настоящето“, „Занаяти, архитектура и бит на етносите, изразени със средствата на изобразителното и приложното изкуство“, „Етнография“, „Фотография“, „Танцът – палитра от ритми на етносите“, „ Да пеем заедно“, „ Топонимично изследване на родовите връзки“, „Представяне на традиции и иновации“. Включените в тези групи ученици се научават да изследват и възстановяват традиционни за различните етноси празници, традиции, ритуали, танци, песни и обичаи; повишава се интересът на подрастващите към тях и фолклора. Опознаването на традициите провокира тяхното уважение, формира се респект към по-възрастните и толерантност в отношенията към тях. Участията в сформираните неформални групи учениците обогатяват свободното си време с творчество, постига се взаимно опознаване, емпатия, толерантност и взаимопомощ.

Резултати и изводи: Реализираните многобройни дейности са допринесли за съхраняване и развитие на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства; етнокултурното разнообразие вече се възприема като източник на взаимно обогатяване, уважение и толерантност.

Специфично за този проект, е че ангажираните в проекта учениците не са от различни етнически групи, а с различно отношение към учебния процес. Едната група е от ученици, които не проявяват интерес към учебния процес и трудно се адаптират към училищната среда. Включването на тези ученици в проекта е подобрило тяхното отношение към училищните занимания чрез извънкласните форми. Възможността да посетят различни населени места в общината, да се срещнат с различни хора и връстници от други училища е допринесло за подобряване на тяхната адаптация към училищната среда. Другата група ученици са идентифицирани с повишен интерес към издирвателската дейност, изобразителното изкуство, фотографията, както и към традиционните за района празници, обичаи, песни и танци. Включването на тези ученици в проектните дейности е развило уменията и знанията им, помогнало е да обогатят познанията им за културното и историческото развитие на местното население.

Общуването на учениците от двете целеви групи е дало възможност те да се опознаят и да обменят информация. Проектът е създавал условия за работа в екип и учениците са придобили умения да разпределят поставените им задачи, да анализират, обобщават и правят изводи от събраната информация.

Устойчивост – Натрупаният опит от страна на преподавателския екип и от учениците се предава на следващите випуски, което е предпоставка за мултиплициране на ефекта от проектните дейности.

Добри практики - Срещите и интервютата с възрастни хора от общината се оценяват като много полезни за учениците. Досегът с предходното поколение, опознаването на местните обичаи и традиции, на родовите връзки, е опит и познание, които имат дългосрочна следа за подрастващите.

Проект „Пей, танцувай и празнувай с моя етнос!“ № БС - 33.14-2-014/20.07.2015

Бенефициент на проекта е Основно училище „Христо Ботев“ - гр. Дунавци, общ. Видин, обл. Видин. Стойността на проекта е 14 250 лева, а продължителността му – 9 месеца (01 октомври 2015 г. - 30 юни 2016 г.) Преки участници в проекта са 34 ученици - от тях 23 роми, 2 учители и 35 родители - от тях 23 роми.

Целите на проекта съответстват на общите и специфични цели на КП 33.14-2015. Общата му цел е интеграция, социализация и адаптация на учениците от ромски произход в училището. Специфичните му цели са насочени към задържане на учениците в училище като им се осигурява равен достъп до качествено образование в мултикултурна образователна среда, развиване потенциала на всяко дете, повишаване самочувствието и себеуважението на учениците, успешното овладяване на българския книжовен език – предпоставка за повишаване на мотивацията за учене и успеваемостта на ромските деца по учебните предмети, намаляване броя на неизвинените отсъствия, приобщаването на родителите-роми към образователния и възпитателен процес, създаване на подкрепяща образователна и възпитателна среда, която да превърне училището в желана територия за ученици и родители.

Дейностите по проекта са „Сформиране на групи по СИП за интерактивно и интеркултурно обучение” - СИП 1 „Фолклор на етносите – история и традиции” и СИП „Фолклор на етносите – песни и танци“; „Приказки край огнището“ – литературно-музикална програма, посветена на Бъдни вечер, Коледа и ромската Нова година /Банго Васили/; „Светците ни закрилят“ /литературно-музикална програма, посветена на Международния ден на ромите и на християнските празници – Великден и Гергьовден/; „Отворено сърце” – /участие в XIII Международен детски ромски фестивал «Отворено сърце» към ЦМЕДТ „Амалипе“ – гр. Велико Търново; Кръгла маса /отчитане на резултатите от работата по проекта/. Публичност за изпълнение на проекта е постигната посредством 4 публикации в местен вестник, изготвени съобщения за участия.

Резултати и изводи – Планираните цели на проекта са постигнати от бенефициента. Достигнатите резултати спомагат за успешното разрешаване на формулираните проблеми и задоволяване на идентифицираните нужди в училището, улесняват изпълнението на целите и приоритетите, свързани с образователната интеграция на етническите малцинства, разписани в „Национална стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012-2020)», в „Стратегия, програма и план на училището, свързани с образователната интеграция на децата и учениците с етнически произход, със съхраняването и развитието на културната им идентичност, приети с решение на педагогическия съвет”.

В резултат на изпълнение на проектните дейности учениците са обогатили познанията за културата на другите етноси, натрупали са социални умения за практическа дейност, за работа в екип, изградило се е взаимно уважение между всички ангажирани в проекта лица, полученото общественото признание чрез медиите е оказало трайно въздействие върху целевите групи.

Устойчивост – Натрупаните знания и умения в рамките на проекта гарантират неговата устойчивост във времето - повишената мотивация за учене и постигната по-висока успеваемост, по-високо самочувствие и себеуважение у децата и учениците, успешното овладяване на българския книжовен език като основно средство за общуване във всички социокултурни сфери, са предпоставка за успешна интеграция, социализация и адаптация на всички етноси в българското училище.

Сформираните групи по СИП продължават своята работа и след приключване на проекта, създават се нови групи и се организират изяви на учениците в следващи детски фестивали. Закупената техника и материали по проекта ще бъдат ползвани дългосрочно в работата с учениците и също са реална предпоставка за ежегодно повторение на дейностите по проекта с други ученици от ромски произход.

Добри практики – Изготвяне на книжка „Добри практики за успешна интеграция в училище“ от участвалите в проекта учители.

Запознаване на учениците с историята и културата на ромския етнос - произход, прародина, език, наименования на ромите, преселване на ромите в Европа, ромските групи в България, преследване на ромите през Втората световна война; ромските символи и празници.

**Проект „С книга под ръка, песен на уста и танци по душа – смело към света“
№ БС - 33.14-2-073/27.07.2015**

Бенефициент на проекта е Средно общообразователно училище „Бачо Киро“ - гр. Павликени. Стойността на проекта е 12 222,82 лева, а продължителността му – 9 месеца (01 октомври 2015 г. - 30 юни 2016 г.) Преки участници в проекта са 71 ученици – от тях 35 роми и 7 турци и 3 учители.

Целите на проекта са насочени към търсенето на решения на съществуващите проблеми, свързани със затруднената адаптация на учениците от ромски произход в начален етап; незадоволителното усвояване на преподавания учебен материал, поради недостатъчно добро владение на български език; ниска грамотност на родителите роми; нередовното посещаване на училище, слаб интерес и участие в учебния процес, ранно отпадане на учениците от училище. Цели на проекта са постигане на равен достъп до качествено образование на учениците от етническите малцинства; създаване на подкрепяща и привлекателна среда в училище; превръщане на културното многообразие във фактор изграждащ толерантност и приятелство; мотивация на учениците в начален и прогимназиален етап на образование да продължат образованието си в гимназиален етап, а по-късно и в университет; създаване на благоприятна среда за учениците от етническите малцинства с цел засилване на интересът им към училището и намаляване на ранното отпадане в начален етап на образование; оползотворяване на свободното им време със съдържателни и развиващи личността им занимания.

Дейностите по проекта са създаване на три специфични формации - „Литературна група на етносите“, „Музика и танци на народите“, „С песен към света – вокална група“. Участието в тези извънкласни занимания е стимулирало и провокирало познавателния

интерес на учениците, засилило е мотивацията им за посещение на учебните занятия. Организираните дейности са съдействали за овладяване от учениците на езиковата култура, речевите актове и комуникативни умения; стимулирали са детската креативност и самооценка. Прилаганите методи на обучение са включвали освен традиционните за тази възрастова група чисто подражателни, словесни и нагледни методи, но и интерактивни методи.

Резултати и изводи – Иницирането и изпълнението на разглеждания проект е допринесло за реалното включване на СОУ „Бачо Киро” в разработването и провеждането на образователно–интеграционните програми на общинско и регионално ниво. Реализацията на дейностите е довела до подобряване на достъпа до качествено образование на учениците от етническите малцинства; създала се е подкрепяща и привлекателна среда в училище; подобрила се е мотивацията на учениците.

Негатив в хода на изпълнение на проекта е била недостатъчната организация на дейност „Информация и публичност”, в резултат на което относително слабо е отразяването му от регионалните медии.

Устойчивост – последващото позитивно въздействие на проекта се очаква да продължи благодарение на закупените книги, музикални инструменти, декори, завеси, облекла, микрофони; работата в сформирани групи ще продължи.

Проект „Пъстри чудеса” № БС – 33.14-2-055/30.09.2015

Бенефициент на проекта е СОУ „Свети Паисий Хилендарски” гр. Върбица, обл. Шумен. Стойността на проекта е 14 960 лева, а продължителността му – 12 месеца (30.09.2015 – 30.09.2016г.) Партньор по проекта е Основно училище „Никола Йонков Вапцаров” с. Дибич, обл. Шумен. Преки участници в проекта са 156 ученици – от тях 123 роми, 15 турци и 18 други, 66 учители – от тях 2 роми, 9 турци и 14 други, 12 родители – от тях 8 роми и 4 други.

Документацията по проекта е водена съгласно изискванията. Екипът за управление е включвал ръководител, координатор, счетоводител и технически сътрудник – председателят на Ученическия парламент при СОУ»Св. П. Хилендарски»

Целите на проекта са продиктувани от все по-бързото развитие на социалната действителност, глобализацията на света и превръщането на училището в мултиетническа и мултикултурна територия. Общата цел е в съответствие с изискванията на Приоритет 2 на КП 33.14-2015. Насочена е към утвърждаване на културното многообразие като обща ценност и повишаване интеркултурната компетентност на учителите за работа в мултиетническа среда. Създаване на благоприятни условия за равен достъп до образование и обучение на децата и учениците от етническите малцинства, чрез разработване и прилагане на комплекс от програми за подкрепа на успешното им включване в образователния процес и дейности за посрещане на потребностите и интересите им, развитие на гражданската компетентност, превенция на отпадането от училище и обогатяване на ОВП с нови методи и средства за обучение.

Дейностите по проекта дават възможност за придобиване на знания за културата на етническите малцинства, адаптиране към учебния процес на учениците, съхраняване и развиване на културната идентичност, обучения на учители, информираност и публичност. В организирани клубни дейности, занимания по фолклор на етносите в групи по СИП, различни ваканционни и лидерски училища, учениците от етническите малцинства и учениците от мнозинството научават повече едни за други, превъзможват се

предразсъдъци, утвърждава се мултикултурна и мултиетническа среда на диалогичност и конструктивизъм. Дейността по публичност на проекта е реализирана посредством изготвянето на 6 презентации, 2 видеофилма, 10 програми, 6 сценария, 15 присъствени списъка, публикации в 4 броя на училищния вестник, в интернет страницата на училището и във фейсбук страницата му.

Резултати и изводи – Общата и специфичните цели на проекта са постигнати напълно. Утвърдено е културното многообразие като обща ценност и е повишена интеркултурната компетентност на учителите за работа в мултиетническа среда. Създадени са благоприятни условия за равен достъп до образование и обучение на децата и учениците от етническите малцинства, чрез разработване и прилагане на комплекс от програми за подкрепа на успешното им включване в образователния процес и дейности за посрещане на потребностите и интересите им. Съхранена и развита е културната идентичност на учениците от етническите малцинства и превръщане на етнокултурното многообразие в източник на взаимно опознаване, уважение и сътрудничество. Гарантирано и осигурено е правото на равен достъп до качествено образование чрез интеграция на ученици от ромски произход. Постигнато е развитие на гражданската компетентност – умения за избор, участие и сътрудничество чрез включване на учениците в различни клубни и извънучилищни дейности.

Повишени са знанията и професионалните умения на педагогическите екипи за работа в мултикултурна среда.

Количествените и качествени показатели на проектните дейности са изпълнени.

Устойчивост - Доказалите своето успешно функциониране в рамките на проекта дейности като „Училището по лидерство“, различните клубни форми на занимания ще продължат да работят като се финансират от бюджета на всяко училище. Високата интерактивност на извънкласните занимания и способност на училищата ще осигурят толерантна среда за пълноценно развитие на всяко дете в диалог с родителите са предпоставка за устойчивостта на заложените по проекта инициативи.

Добри практики – С висока ефективност за постигане на предначертаните цели и с новаторски дух са реализираните в рамките на проекта ваканционно училище „Синьо лято“, „Училище по лидерство“ и „Обучения на педагогически специалисти свързани с методи за възпитание и обучение в мултикултурна среда“.

Проект „Виж моя свят“ № БС – 33.14-2-066/27.07.2015

Бенефициент на проекта е Основно Училище „Светлина“, с. Тополица, община Айтос, област Бургас. Стойността на проекта е 14 945,54 лева, а продължителността му – 9 месеца (01 октомври 2015 г. - 30 юни 2016 г.). Партньор по проекта е ЦДГ „Детелина“, с. Тополица. Преки участници в проекта са 20 деца – от тях 2 от ромски произход, 80 ученици – от тях 4 роми, 70 турци и 6 други, 19 учители – от тях 2 турци и 17 други.

Документацията по проекта е водена съгласно изискванията. Екипът за управление е включвал ръководител, координатор и счетоводител.

Целите на проекта съответстват на спецификите на училището и община Айтос. ОУ „Светлина“ е средишно училище, в което учат деца от три населени места – с. Тополица, с. Черноград и с. Раклиново; представители на три етнически групи – българи, роми и турци. Основна цел е хармонизиране на културните различия и съхраняване на културната идентичност на децата от различните етнически групи. Преодоляването на езиковото изоставане на децата, за които българският не е майчин език, е съществена цел

на проекта, която има, както познавателен, така и емоционален аспект, свързан със самоизолацията и развиване на чувство на тревожност и непълноценност у децата.

Дейностите по проекта са организирани в няколко клубни форми – „Под един покрив“, „В света на изкуството“, работилница „Ръкотворница“, както и провеждането на семинар „Обучение на учители, работещи в мултикултурна среда“, „Организиране и осъществяване на информационни кампании за етническа толерантност в детските градини и училищата“.

Резултати и изводи – Проведените дейности в рамките на проекта са подпомогнали процеса на социална адаптация на учениците от ОУ „Светлина“ и на децата от партниращата ЦДГ „Детелина“. Отбелязва се намаляване нивото на тревожност, съгласно ползвания от училището Тест за тревожност на Филипс, редуцира се чувството на неувереност поради липсата на широки знания и умения. Целевата работа с изоставащи и застрашени от отпадане деца от етническите малцинства е довела до подобряване на личната им мотивация и постижения. Доминиращият в този проект неформален стил на обучение е довел до изравняване на образователните възможности на българските, турските и ромските деца, събрани под един училищен покрив. Преминалите през обучителния семинар учители и възпитатели са усвоили ефективни практики за преподавателска активност, научили са се да прилагат вариативни и алтернативни модели и средства за социално включване на деца и ученици от уязвими етнически общности, усвоили са умения за педагогическо взаимодействие с родители в условията на мултиетническа среда.

Устойчивост - Мултиплициращият ефект е гарантиран от ефективността на приобщаващите извънкласни дейности. Достъпното и безплатно участие на децата в желани клубни форми на работа, в която те са имали възможност да се запознаят с традициите, обичаите и фолклора на различните етноси, е направило родителите активни партньори на учителите.

Проект „Бяла лястовица“ № БС - 33.14-2-032/24.07.2015

Бенефициент на проекта е ОУ „Добри Войников“, с. Победа, община Добричка, област Добрич. Стойността на проекта е 14 977,38 лева, а продължителността му – 9 месеца (01 октомври 2015 г. - 30 юни 2016 г.) В изпълнение дейностите по проекта са се включили 64 ученици – от тях 36 роми и 5 турци, 21 учители и 15 родители – от тях 12 роми. Партньор по проекта е СОУ „Дора Габе“, гр. Добрич.

Целите на проекта са насочени към запазване и развитие на културната идентичност на учениците от етническите малцинства, постигане на по-висока мотивация в образователния процес на ученици чрез въвеждане и използване на разнообразни образователни форми в интеркултурна среда, съхраняване традициите на етноса, превръщането на училището в притегателна център за учениците. Формулираните цели съответстват на основната цел на КП 33.14-2015- Обхващане и задържане в образователната система на децата и учениците от етническите малцинства, чрез осигуряване на равен достъп до качествено образование в мултикултурна образователна среда. Включването на родителите в дейностите на проекта цели приобщаване, съпричастност и поемане на отговорност към формиране на детската личност. Целите на проекта съдействат за социализиране на ученици и родители. Прилагането на иновативни методи в практиката систематизира партньорските отношения между училището и целевите групи.

Дейностите, включени в проект „Бяла лястовица“, осигуряват опознаване духа и миналото на етносите, запазване традициите, уважение към постиженията в исторически план. Заложените дейности ангажират формиране на толерантност, диалог и приятелство. С въвеждане на формите на интеркултурно образование се преодоляват стереотипи и предразсъдъци на ромския родител към училището като институция. Като самостоятелна дейност е изведена подготовката на учители – „Обучение на учители – придобиване на знания за използване на нови интерактивни методи и форми на работа в интеркултурна среда“. В рамките на проекта са обособени дейностите - Клуб „Литературна броеница“ – и в двете училища, включени в проекта, Клуб „Песента на колелетата“, Клуб „Сали Яшар“, Клуб „Танцът на четката“, СИП „От ритъм в ритъм“ – и в двете училища, Танцов клуб „Добруджанче“, Зелена академия. Чрез организираните дейности е предоставено по-разбираемо, леснодостъпно и качествено образование на ученици от етнически малцинства, с което е подсилена мотивацията им и подпомогнато задържането им в училище.

Резултати и изводи – Въздействието на проекта върху целевите групи е много добро. Използването на интерактивни методи на обучение, включването на родителите в дидактични и ролеви игри, е спомогнало за непринуденото усвояване на българския език, което е една от целите на проекта. Чрез различните форми и методи на работа, непривичните за децата техники и материали е постигната целта – опознаване, изучаване и усвояване на традиционни за етноса занаяти. Клубните занятия са допринесли за развиване творческите заложби на подрастващите, усета към красивото, толерантността към различните и уважение към човешките ценности. Сценичните изяви на учениците, участието им в конкурси са допринесли за изграждането на по-висока самооценка, себеуважение и самочувствие. Програмите, съобразени с възрастовите и индивидуални особености на всяко дете, са довели до намаляване броя на неизвинените отсъствия и повишаване мотивацията за учене.

Устойчивостта на проектните цели и дейности, тяхното мултиплициране във времето е потвърдено от високата социална оценка, която имат от страна не само на включените целеви групи, но и на останалата общност. Дейностите и клубовете ще продължат да функционират и да се доразвиват с включването на двете училища и в следващи проекти.

Добра практика е участието във фестивали от всякакъв тип, включването в конференции изискващи разработването на проекти, предоставящи възможност за творческа изява с придобити практически умения; форуми, в които се оценява богатството на въображението и фантазията, самостоятелността, убедителността и оригиналността при представяне на творчеството им.

Проект „Децата на Камчийската долина“ № 33.14-2-065/27.07.2015

Бенефициент на проекта е Начално училище „Иван Вазов“ – гр. Дългопол, обл. Варна. Стойността на проекта е 15 000 лева, а продължителността му – 9 месеца (01 октомври 2015 г. - 30 юни 2016 г.) В изпълнение дейностите по проекта са се включили 18 учители (като 2 се самоопределят като турци) и 58 ученика (като 21 от тях са роми, 11 - турци, а останалите 26 - българи).

Целите на проекта са в пряка зависимост от спецификите на НУ „Иван Вазов“, където повече от 80 % от учениците са от малцинствен произход, наблюдава се слаба мотивация към учебния процес и завишен брой неизвинени отсъствия. Бенефициентът е определил като цели на проекта обхващане, задържане и интегриране в образователната

система на децата и учениците от етническите малцинства, чрез създаване на разнообразни форми на интеркултурно образование; преодоляване на културните, религиозните и етническите различия и разногласия между учениците и изграждане на толерантни взаимоотношения в междуетническото общуване чрез съхраняване и развиване на културната идентичност на деца и ученици от ромски произход; превенция на отпадане от училище; стимулиране на учители и родители за развиване на умения за толерантност и търпимост към различните етнически характеристики и задържане на децата в училище и осмисляне на свободното им време чрез въвеждане на разнообразни форми на интеркултурно образование. Значима цел на проекта е популяризиране на мерките за етническа интеграция по проекта, чрез довеждането им до знанието на възможно най-голяма аудитория.

Дейностите по проекта са „Въвеждане и развитие на разнообразни форми на интеркултурно образование“ и „Обучение на учители и последващи педагогически дейности за образователна интеграция“.

В рамките на дейност „Въвеждане и развитие на разнообразни форми на интеркултурно образование“ на базата на предварително проучване интересите на учениците, са сформирани четири клуба по интереси, в които участват ученици от трите етноса.

Учениците от четирите клуба и техните преподаватели са участвали в редица училищни и извън училищни мероприятия, които са допринесли за постигане на заложените цели за стимулиране интереса на учениците към учебния процес, за формиране на съзнание за културна идентичност, за уважение към културното многообразие, за възпитание към толерантност и търпимост, за създаване на условия за по-привлекателно училище и осмисляне на свободното време на учениците, намаляване броя на отсъствията и отпадане от училище. Проведените мероприятия са оказали сериозно отражение в живота на града и общината. В някои от мероприятията са се включили ученици и от други училища и населени места (Основно училище „Св.св.Кирил и Методий“ – с. Блъсково) в резултат на успешното популяризиране на проекта и атрактивното му реализиране. Ангажираните в проекта ученици и учители са се включили и в различни общоградски събития, а така също и в събития извън населеното място, с което се е допринесло и за допълнително популяризиране на дейностите и целите на проекта.

В работата на клубовете по интереси, са се включили също родителите и семействата на учениците.

Работата по изпълнението на включените в проекта дейности е мотивирала участниците – ученици, учители и родители /макар и формално не включени като страна в проекта/ - да развият по-сериозно и отговорно отношение към учебния процес, към екипната работа; да засилят чувството си за социална отговорност и толерантност. Доказателство за това е драстично намаления брой неизвинени отсъствия от училище, (621 броя неизвинени отсъствия за учебната 2014/2015г. и само 64 броя неизвинени отсъствия за учебната 2015/2016 г.), както и липсата на отпаднали от училище ученици за 2016 г.

В рамките на дейност „Обучение на учители и последващи педагогически дейности за образователна интеграция“ 18 учители от НУ „Иван Вазов“ са преминали обучение по темата „Ролята на учителя като интеркултурен медиатор между децата“. Актуалният брой участници е с 3 повече от планирания, поради интерес от страна на учителите към темата и съзнание за полезността на занятията за професионалната им дейност. Положителни резултати от обучението са повишената компетентност на учителите за работа в мултикултурна среда, усвояване на методи за привличане и задържане на децата в училище, за включаване на интеркултурни елементи в часовете.

Резултати и изводи – Проектът „Деца на Камчийската долина”, реализиран от НУ „Иван Вазов”, гр. Дългопол е постигнал изпълнението на всички предварително заложи цели. Той е релевантен на приоритет №2 от КП 33.14-2015 и на Тригодишната програма /2013-2015/ за дейността на ЦОИДУЕМ. Създадените клубове по интереси със своята разностранна дейност са допринесли за по-активното включване на децата, а и на техните родители, в съдържателната същност на учебния процес, стимулирали са творческите способности, въображение и умения на децата; предоставената възможност за изява води до засилване на мотивацията, на желанието за учене и посещение на учебните занятия; формират се умения за работа в екип, на междуетническо общуване, на толерантност и уважение към етническата и културна различност .

Устойчивост - Заложените в проекта дейности не се изчерпват с неговото приключване. Бенефициентът заявява, че те ще продължат и ще се развиват, поради високата социална оценка, която са получили в рамките на общността на гр. Дългопол под формата на извънкласни занятия и кръжоци, а работата по повишаване на учителската интеркултурна компетентност – чрез включване в други проектни дейности и обучителни семинари.

Добри практики - възможността за сценична изява на учениците допринася за премахване на етническите и културни бариери, води до повишаване на мотивацията и самочувствието, на амбицията за усвояване на нови знания; посещението на културни и исторически обекти.

Високо се оценява методическата и консултантска помощ на екипа на ЦОИДУЕМ при изпълнение на проекта.

Проект „ Създаване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от община Ардино чрез сформиране на танцови групи“ № БС 33.14-2-083/27.07.2015

Бенефициент е Общински детски комплекс Ардино. Стойността на проекта е 10 320 лева, а продължителността му – 12 месеца (01 октомври 2015 г. - 30 септември 2016 г.) В изпълнение дейностите по проекта са се включили 30 ученици – от тях 25 турци и 5 други , 1 учител. Екипът за управление на проекта се състои от трима души – ръководител, счетоводител и хореограф.

Общински детски комплекс Ардино като извънучилищно педагогическо заведение, развива дейност под формата на различни клубни и кръжочни занимания в свободното време на децата. **Целите** на проекта са насочени към създаване на условия за изява на децата и учениците във фестивали и празници, създаване на условия за запазване и обогатяване на културната идентичност на децата от малцинствените общности, опознаване на народната музика и песен и правилно пресъздаване чрез изразните средства на танца.

Дейностите по проекта са в съответствие с неговата концепция – „Сформиране на танцови групи и организиране на обучението“ и „Организиране на публични изяви на групите“.

Резултати и изводи – Инициативата на ОДК Ардино е получила висока социална оценка от жителите на община Ардино, от включените в проекта деца и ученици (на възраст от 6 до 18 години), от техните родители и учители. Усвоените нови знания и умения са допринесли за издигане на творческите умения на подрастващите, сценичните

им изяви са повишили самооценката и самочувствието им, допринесли са за съхраняването и развитието на културната идентичност на етническите малцинства от общината, формирали са се толерантни отношения от страна на други етнически общности, уважение и зачитане на културните традиции.

Устойчивост – добрата организация и изпълнение на проектните дейности, високата степен на социално внимание, което са предизвикали, желанието и интереса на учениците от участие в подобен вид извънкласни занимания са предпоставка за продължаващото и устойчиво развитие. Закупените със средства на проекта сценични носии и озвучителна техника също предпоставят продължаването на подобни инициативи. Танцовите групи ще продължат да участват в областни, национални и международни фестивали и конкурси.

Добри практики – включването в танцовите групи по турски фолклор и на представители от други етнически общности, което съдейства за установяването на позитивна социална среда, на взаимно опознаване и уважение.

Проект „Заедно можем да творим чудеса” № 33.14-2-021/22.07.2015

Бенефициент е Основно училище ”Виделина” село Сейдол, община Лозница, област Разград. Проектът е реализиран в периода 01.10.2015-30.06.2016 г. Стойността на проекта е 15 000 лева. Партньор по проекта е Дейност „Образование и култура“ към Община Лозница. В проекта са се включили 98 ученици – от тях 23 роми, 35 турци и 40 българи и българомохамедани, 6 учители – от тях 2 турци, 98 родители - от тях 23 роми, 35 турци и 40 българи и българомохамедани.

Целите на проекта са обосновани от характеристиките на етническия състав на община Лозница. Чрез средствата на изкуството се търсят подходи за обучение на учениците от етническите малцинства в дух на толерантност, приемане на различията, отразяване на културното многообразие, съхраняване и популяризиране традициите и специфичния бит на различните етноси. Бенефициентът и партньорът му по проекта, го възприемат като част от превантивната политика на общината срещу етническите разслоения и сегрегация, за формиране на разбирателство и взаимно уважение.

Дейностите по проекта са ориентирани към организирането на различни извънкласни форми на занимания - „Ателиета по музика”, „Ателиета по изкуства”, „Творческа екороботилница”, „Организиране и участие на регионални и национални изложби”, „Събор на занаятите”. Дейностите по проекта са съобразени с Националната стратегия за интегриране на ромите 2012-2020 и със Стратегията за интеграция на малцинствата и подкрепа на интеграционните политики в община Лозница 2015-2020

Резултати и изводи – Проектът е изпълнил заложените цели като чрез реализираните множество извънкласни занимания е създавал условия за развитие на детската креативност, мотивация за учене, ангажиране свободното време на децата. Създадени са нови образователни ресурси за извънкласни форми за учениците от етническите малцинства за съхраняване и развиване на културната идентичност и възпитаване на взаимно уважение, толерантност и разбирателство и възможност за опознаване на културното многообразие в ОУ «Виделина» с.Сейдол и в община Лозница. В проекта са били ангажирани и родителите, с което се постига разширяване на социалната база и въздействие на реализираните дейности. Дейностите по проекта са широко отразени в регионалния областен вестник и в областни електронни издания.

Устойчивост – Извънкласните занятия, които са били основни дейности по проекта, продължават да функционират в училище „Виделина“, за което са настоявали, както учениците, така и техните родители. Поддръжката на тези дейности се осъществява със собствено финансиране или като се търсят дарения и спонсорства.

Добри практики – Организираните конкурси, изложби стимулират творческия потенциал на учениците, желанието за изява, събуждат инициативност и желание за самодоказване със средствата на изкуството. „Съборът на занаятите“ дава възможност за взаимно опознаване на ученици от различни училища и населени места, което е благоприятно за изграждане на атмосфера на взаимно уважение, толерантност и разбирателство.

Сътрудничеството с ЦОИДУЕМ се оценява от екипа за управление на проекта като много добро. Оказано е пълно съдействие от страна на експертите, работещи в ЦОИДУЕМ при реализиране на дейностите и начините на отчитането им.

Проект „Един различен поглед към бъдещето“ № БС 33.14-2-069/27.07.2015

Бенефициент е Основно училище „Иван Вазов“, с. Русокастро, община Камено, област Бургас. Проектът е реализиран в периода 01.10.2015-30.06.2016 г., а стойността му е 15 000 лева. Преки участници в проекта са 60 ученици, 15 родители и 17 учители и възпитатели. В училището учат деца от седем села със смесен етнически състав - роми, говорещи турски език и роми, говорещи български език, копанари, турци.

Общата цел на проекта е обхващане и задържане в образователната система на децата и учениците от етническите малцинства, чрез осигуряване на равен достъп до качествено образование в мултикултурна образователна среда. Като специфични цели се определят развиване на културната идентичност на учениците и техните родители от ромски произход; въвеждане на интеркултурно образование в училище; изграждане на благоприятна обществена среда и промяна на общественото мнение; повишаване интереса и мотивацията на учениците за продължаване на образованието след основно.

Дейностите по проекта са ориентирани към трите целеви групи – учители, ученици и родители. В рамките на дейност „Уча се през целия живот“ целият педагогически състав на училището – от началния и прогимназиалния курс повишават професионалните си компетенции за работа с деца и родители от етнически малцинства, преодоляване на конфликти между култури и етноси. „Предай нататък“ е дейност, ориентирана към родителите на деца от етнически малцинства. Тя установява трайни партньорски отношения между преподаватели и родители като включва последните като помощници и съмишленици в общия образователно-възпитателен процес. Извънкласните занимания, насочени към учениците, са фокусирани в дейности за учредяване на 6 клуба по интереси – „Етно танци“, „Шарено котле“, „Лечител“, „Пътешественик“, „Млад екскурзовод“, „Журналисти“. В проекта е включена и дейност „Информация и публичност“.

Резултати и изводи - Дейностите по проекта включват голяма част от учителския, ученическият състав на училището и техните родители в извънкласните форми на занятия. По този начин се подобрява общия социален и образователен климат в училището, стимулира се и се повишава интереса от ученическият живот, който носи не само знания, но и положителни емоции в различна среда, в която ученикът и родителят не са поставени в традиционната роля на изпълнители, а на помощници и равноправни партньори на учителя. По този начин се намалява значително броят на отсъствията, отпадането на ученици, засилва се авторитетът на училището като институция, като значим образователен и културен център.

Публичността на проекта е постигната посредством реализираните дейности – отпечатване и разпространение на информационна брошура, публикации в местната преса и в сайта на община Камено.

Количествените и качествени индикатори, заложи за изпълнение на проектните дейности, показват недвусмислено тяхното успешно изпълнение.

Устойчивост – Устойчивостта на проекта е конкретно измерима, тъй като по своята същност той е работеща система, осигуряваща връзки между родители – учители – ученици в процеса на ефективна и ефикасна образователна интеграция на децата от малцинствен етнически произход. Включването на семейството чрез придобиване на практически умения в дейностите, насочени към образователната интеграция на учениците от етническите малцинства, е един от механизмите за превенция на риска от отпадане. Прякото участие на родителите повишава активността и отговорността за успешно обучение, повишава социалната и гражданска отговорност за активна позиция към образователната интеграция.

4.3. Преглед на документацията на проекти по Приоритет 3:

По Приоритет 3, ЦОИДУЕМ е сключил договори с 21 бенефициента. От тях 4 са средно образователни училища, 14 са основни училища, 1 общински детски градини, 2 други.

Приоритет 3. Ефективна работа с родителите на децата и учениците от етническите малцинства, за превенция на отпадащите ученици и намаляване броя на безпричинните отсъствия.

Вх. №/ дата	Кандидатстваща институция	Населено място	обща оценка
33.14-3-001/07.07.2015г.	ОУ „Св. Климент Охридски“	с. Стоян Михайловски	6,67
33.14-3-012/23.07.2015г.	Национално училище „Братя Миладинови“	с. Кръстина	3,00
33.14-3-006/20.07.2015г.	Община „Тунджа“	гр. Ямбол	7,33
33.14-3-024/27.07.2015г.	ОУ „Христо Груев Данов“	гр. Клисурса	0,00
33.14-3-005/17.07.2015г.	ОУ „Христо Ботев“	с. Исперихово	9,00
33.14-3-009/21.07.2015г.	Второ начално училище „Васил Левски“	гр. Омуртаг	9,00
33.14-3-029/27.07.2015г.	ОУ „Панайот Волов“	гр. Пловдив	8,33
33.14-3-038/27.07.2015г.	ОУ „Св. Св. Кирил и Методий“	гр. Враца	8,00

33.14-3-019/27.07.2015г.	ОУ „Христо Ботев“	с. Пелишат	6,00
33.14-3-004/17.07.2015г.	ОУ „Георги Бенковски“	с. Беломорци	4,00
33.14-3-027/27.07.2015г.	116 ОУ „Паисий Хилендарски“	с. Яна	2,33
33.14-3-040/27.07.2015г.	СОУ „Александър Иванов-Чапай“	гр. Белово	2,00
33.14-3-015/24.07.2015г.	ОУ „Васил Априлов“	с. Хърлец	1,00
33.14-3-018/27.07.2015г.	ПГСС	с. Ситово	0,67
33.14-3-022/27.07.2015г.	ОУ „Христо Ботев“	с. Търнава	0,33
33.14-3-036/27.07.2015г.	СОУ „Любен Каравелов“	гр. Варна	0,33
33.14-3-020/27.07.2015г.	СОУ „Св. Климент Охридски“	с. Камен	0,00
33.14-3-035/27.07.2015г.	ОУ „Отец Паисий“	с. Писарево	9,33
33.14-3-031/27.07.2015г.	РЦПНОВДУСОП	гр. Търговище	8,67
33.14-3-008/21.07.2015г.	ОДЗ 39 „Пролет“	гр. София	5,67
33.14-3-023/27.07.2015г.	ОУ „Христо Ботев“	с. Камбурово	5,33
33.14-3-017/27.07.2015г.	ОУ „Св. Климент Охридски“	с. Изворско	5,00

Проект „Чертаем бъдеще”, № БС- 33.14-3-001/07.07.2015

Бенефициент по проекта е ОУ „Св. Климент Охридски“ с. Стоян Михайловски, област Шумен. В целевата група на проекта са обхванати общо 52 души - 13 ученика от 4-ти клас, 26 родителя, 13 учителя. От обхванатите 27 са роми (9 ученика и 18 родителя), 9 са турци (3 и 6)

Целевата постановка на проекта включва **целите**: Приобщаване и приемане на родителите роми към образователния процес и засилване на участието им в училищния живот, повишаване на педагогическите умения и компетенции на родителите, задържане на учениците от етническите малцинства в училище, създаване на благоприятна среда и доверие на родителите-роми към институцията, учителите и възпитателите, повишаване мотивацията на децата от етническите малцинства за образование, получаване на равни шансове за обучение и развитие на всички деца и ученици.

Изпълнението на проекта включва разнообразие от дейности - „Създаване на дискуссионен клуб „Чертаем бъдещето”, „ Дискуссионни форуми на клуба”, „Отворени форми на клуба”.

Резултати и изводи - По мнение на бенефициента в резултат на проекта са изградени трайни нагласи и е създадена добра основа да бъдеща работа и за надграждане за голяма част от обхванатите от проекта деца (60%-80%), и за голяма част от обхванатите учители (над 85 %) , както и за половината от обхванатите родители (50%- 60 %). Тези оценки се потвърждават и от анкетите с учители, ученици и родители.

Сътрудничеството с ЦОИДУЕМ се оценява като много добро и ползотворно и се счита за важен фактор за успешното изпълнение на проекта. ЦОИДУЕМ е извършвал своевременно разяснителна дейност и оказване на навременна помощ. Комуникацията с ЦОИДУЕМ на всички етапи на проекта е протичала на професионално ниво и се оценява от бенефициента като много добра.

Бенефициентът препоръчва ЦОИДУЕМ да организира обучение на бенефициенти с оглед повишаване компетентностите на бъдещите участници.

Данните от проучванията показват убедеността у бенефициента и у представителите на целевите групи, че осигуреното финансиране от страна на ЦОИДУЕМ е помогнало да се повиши интереса към образованието и мотивацията за учене; да се изгради партньорска мрежа между семейство, родители и институции за утвърждаване на успешни модели за работа с родителите, които да помогнат за успешната интеграция на учениците от етническите малцинства в училището; да се мотивират ромските родители за подкрепа на техните ученици за успешната им социализация в класовете със смесен етнически състав; да се развие образователния капацитет на училището за обучение на родители на деца от ромски произход.

За осигуряване на **устойчивост** на проекта е разработен „План за работа на дискуссионния клуб”, който се реализира на доброволен принцип. Постигнатите резултати се надграждат чрез целенасочена дейност в рамките на текущия учебен процес. Разчита се и на възможността да се кандидатства за финансиране с нови проектни предложения по нови конкурсни процедури на ЦОИДУЕМ.

Проект „Училищните общности – модел на родителска активност в малките населени места” № БС - 33.14-3-006/20.07.2015 г.

Бенефициент е Община „Гунджа”, Област Ямбол. Проектът е изпълнен в срок и съгласно утвърдения график в периода от 01.10.2015 г. – 30.06.2016 г. Преки участници в проекта са общо 1614 души от които 1051 ученици, 398 родители , 136 учители и 29 деца,. От тях 1290 са роми (от тях 887 ученици , 374 родители).

Основна насоченост и **цел** на проекта е да се създаде устойчив, ефективен и ефикасен механизъм за приобщаване на родителите-роми към образователния процес в общинските средищните училища, като се повиши родителският им капацитет, като се засили техният интерес и мотивация за образованието на децата им. Водеща идея е изграждането на устойчиви и ефективни организационни форми. За целта се акцентира върху създаването и утвърждаването на фигурата на училищния медиатор и на родителски клубове. Проектът има дълбок системен и методологичен замисъл като се стреми да открие нови форми на работа за постигане на стратегическите цели за интеграция не само на децата и учениците от етническите малцинства, но и на целите етнически общности. Характерна особеност на проекта е, че се търси и се работи за формиране на обществена подкрепа за интеграционните дейности и от тук - за получаване на съдействие от по широк

кръг от хора и организации. В това отношение проектът не само дава публичност и информира обществото за онова, което се прави; дейностите по информиране имат значително по-дълбок замисъл - да се изгради обществена среда на активна подкрепа.

Предвидените **дейности** са изпълнени в съответствие със замисъла на проекта. Те са многобройни и обемни - „Осем информационни и мотивационни презентации-дискусии с представители на родителските общности и педагогическите екипи в общинските основни училища”. Тя има за цел осведомяване, мотивиране и ангажиране на родителските общности и педагогическите екипи с проектните дейности. При дейността „Подбор на 8 училищни медиатори” е извършен адекватен и качествен подбор на 8 лица, които да бъдат ангажирани за работа по проекта като училищни медиатори. Следващата дейност е „Обучение на училищните медиатори”; „Дейност на училищните медиатори в осемте общински основни средищни училища”- През периода на изпълнение на дейностите по проекта училищните медиатори активно са работили с родителските общности по населени места. Осъществявали са комуникация между ръководствата на учебните заведения и родителите, оказвали са помощ на педагогическите колективи по прибиране и задържане на децата в училище. Дейност „Обсъждане и актуализиране на общинския план за изпълнение на областната стратегия за интегриране на ромите и общинската стратегия за развитие на образователната система”, дейност „8 хепънинга „Семеен пикник в училище”, дейност „Педагогическа конференция „Образователната интеграция – модели на родителска активност”. В изпълнението на всички дейности са приложени иновативни и неформални форми и средства за обединяване на училищните общности, за насърчаване на родителската активност в посоката към приемане на училището като желано пространство не само за обучение, но и за развлечение.

Резултати и изводи - Проектът в максимална степен е създал устойчив, ефективен и ефикасен механизъм за приобщаване на родителите-роми към образователния процес в общинските средищните училища, като е повишил родителския им капацитет, засилил се техният интерес и мотивация за образование на децата им. Проектът е изиграл превантивна роля за ранното отпадане от училище на учениците от ромски произход и за намаляване на броя на безпричинните отсъствия, както и за осигуряването на условия за равен достъп до образование чрез прякото участие на всички компоненти на училищните общности в общинската образователна инфраструктура /ученици от първи до осми клас, педагогическите екипи на 8-те общински средищни учебни заведения и родители/ като родителите са включени като активен компонент на училищните общности. Създадени са условия и среда за реално и устойчиво изпълнение на общинските политики за интеграция на учениците от ромски произход от маргинализирани общности чрез включване на училищни медиатори в работата с родителската общност. Приложени са иновативни и комплексни методи на работа с родителите-роми за по-пълноценната интеграция на децата с ромски етнически произход.

Целите на проекта са постигнати в максимална степен. Създаден е работещ механизъм за приобщаване на родителите на ученици от ромски произход към образователния процес. Реализирането на проекта е дало възможност за създаване на благоприятна подкрепяща среда за интегриране и превенция на риска от ранно отпадане от образователната система.

Устойчивост - Резултатът от реализацията на дейностите по проект „Училищните общности – модел на родителска активност в малките населени” е предпоставка и теоретико-практична основа за последващото актуализиране на два програмни документа – „Общинска стратегия за развитие на образователната система в община „Тунджа” и Общинския план за изпълнение на областната стратегия за интегриране на ромите за 2017. След края на финансирането продължават да се използват методическите материали и средства по проекта. За постигане на по-голяма устойчивост на резултатите от проекта

бенефициентът счита че ще продължи работата на родителските клубове и през учебната 2016/2017 г.

Проблем е липсата на устойчивост на дейността на образователните медиатори, поради силно рестриктивните бюджети на учебните заведения в малките населени места, невъзможността на общината да осигури необходимия ресурс и липсата на механизми в държавния бюджет, които да финансират общностната работа в сферата на образованието.

Проект „Изкуството да успяваме заедно“ № БС - 33.14-3-009/21.07.2015

Бенефициент на проекта е Второ начално училище „Васил Левски“ гр. Омуртаг. Партньор взел участие в изпълнението на проекта е Прогимназия „Академик Даки Йорданов“ гр. Омуртаг. Преки участници в проекта са общо 54 души от които 20 ученици, 15 родители и 19 учители. От тях 31 са роми (18 ученици, 13 родители), 11 са турци (от тях 2 ученици, 2 родители и 7 учители).

Целите на проекта са насочени към създаване на благоприятна среда и изграждане на доверие от страна на децата, учениците и родителите от ромски произход към училището с оглед постигането на ефективна съвместна работа за превенция на отпадащите ученици и намаляване броя на безпричинните отсъствия; повишаване мотивацията на учениците и родителите за подпомагане и подкрепа на децата им в учебния процес и извън него; установяване на повишен родителски контрол с оглед стимулиране посещаемостта и успеваемостта на учениците в училище; привличане и приобщаване на ромските родители към училищния живот.

Дейностите по проекта включват „Създаване и работа на Родителско-Учителска Асоциация (РУА) – работа за превенция на отпадащите ученици». Установен е диалог с родителите за решаване на образователните проблеми. Осъществена е успешна съвместна работа на родители и учители. Създадена е мобилна група от учители и родители - „От врата на врата” за провеждане на кампания за обхождане на домовете на учениците, застрашени от отпадане и допуснали безпричинни отсъствия. Дейност „Обучение на учители и родители за ефективна съвместна работа» на няколко актуални теми. Срещи на родители - "Успяваме заедно" с цел повишаване мотивация на родителите за засилване на родителския контрол с оглед стимулиране посещаемостта и успеваемостта в училище и превенция на отпадането на учениците; Дейност „Зелена ваканция” – в рамките на която съвместно са участвали ученици, родители и учители; Дейност „Панаир на усмивката – хепънинг”; Дейност „Синя ваканция”.

Резултати и изводи - създадена е благоприятна и толерантна образователна и възпитателна среда за стимулиране участието на семействата на учениците в процеса на образованието и възпитанието на техните деца. В резултат участието на децата и учениците в проекта се отчита намаляване броя безпричинните отсъствия от учебни занятия, намаляване броя на отпадащите ученици, повишена е успеваемостта на учениците от етническите малцинства в образователния процес. Средният годишен успех на паралелките е по-висок от предходната учебна година. По-голям процент от ромските родители са приобщени към мисията на училището. Постигната е по-висока образователна компетентност и по-добра комуникативност на родителите при общуването чрез участие в дейностите по проекта. Придобити практически умения от учителите за работа с родители.

Устойчивост - чрез проекта е създаден устойчив модел за работа на училището с родители, повишен е броят на мотивираните родители за съвместна работа с училището, увеличен е броят на желаещите родители да участват в дейности по училищни проекти,

създадена е благоприятна среда и доверие на родителите на децата и учениците от ромски произход за ефективна съвместна работа за превенция на отпадащи ученици от образователната система.

Проект „На училище - заедно с мама и татко“, № БС - 33.14-3-038/27.07.2015 г

Бенефициент на проекта е ОУ „Св. Св. Кирил и Методий”, гр. Враца. Проектът е изпълнен в срок и съгласно утвърдения график в периода от 01.10.2015 г. – 31.07.2016 г. Преки участници в проекта са общо 89 души от които 15 ученици, 34 родители и 20 учители. От общия брой взели участие в проекта 50 са роми (от тях 15 ученици, 34 родители и 1 учител).

Цели - Проектът е насочен към своевременното включване и приобщаване на родителите като съмишленици и партньори в образователния процес. Изпълнението му е изцяло в съответствие със стратегическата рамка на ЦОИДУЕМ за периода 2013-2016 г.; следва стратегическата програма на община Враца за подобряване на благосъстоянието на децата и младежите в риск – изграждане на устойчив модел за интеграция и социално включване в община Враца.

Дейностите, изпълнени по проекта са създаване на клуб „Мама, татко и аз“ в три модула. Деца и родители са изучавали заедно традициите на българския и ромския етнос.

В рамките на дейност „Обучение на Училищния съвет за етническа толерантност” родители и ученици са се запознали с международните конвенции за защита правата на детето и човека, запознали са се с различни подходи за справяне в конфликтни ситуации на етническа основа, изработвани са различни материали по конкретни поводи, свързани с толерантност и анти дискриминация. Дейност „Академията за родители” е постигнала на 100% целта си, а именно повишаване информираността на родителите относно значението на образованието за техните деца. Академията е продължение на усилията на община Враца за ограмотяване на родителите от ромски произход като придобиват практически умения за ефективно партньорство с училището. Така е постигната една от основните цели на проекта: стимулиране на включването на семействата в живота на училището. В изпълнение на дейностите по проекта е реализирана дейност Обучение на учители – „Образование без предрасъдъци“ - важен стълб в реализирането на стратегическите цели по интегрирането на групи в риск. Посредством ролеви игри и изучаването на казуси, обучените са получили информация за възможностите при работа с ученици и родители на ученици от малцинствени групи. Друго обучение на тема „Между културни отношения в училище“ е допълнило професионалните знания и умения на учителите, необходими им в пряката им работа. Следващите са „Дейност провеждане на екскурзия до гр. София“, провеждане на „Трудов ден „За по-красив и зелен училищен двор“. Включването на родителите е послужило като положителен пример за учениците, допринесло е за развиване на чувство на съпричастност, ангажираност към училищните дела.

Резултати и изводи - Данните от попълнените анкети от участниците и направения анализ дават основание да се направи извода, че посредством дейностите по проекта са били успешно създадени възможности за взаимна работа на ученици, родители и учители. Организираните занимания са се превърнали в повод за сближаване, както и за стремеж за по-добра изява и доказване. Създадена е била организация за изучаване на български и ромски народни танци, песни, обичаи и традиционни ястия на българския и ромския етнос. Всички от анкетиранияте родители отговарят положително на въпроса дали са участвали с желание в дейностите, организирани по проекта, както и всички родители са дали отлична оценка на организиранияте дейности. Отлична е обратната връзка от тях и по

отношение на желанието им да участват в подобни проекти отново, което означава, че е създадена положителна нагласа и основа за бъдещо развитие в подобна насока. Обсъжданите от Училищния съвет за етническа толерантност теми са спомогнали за развиване на толерантност и не дискриминация, участието на техните родители е спомогнало за изграждане на увереност у децата, създава се е нагласа и мотивация за редовно посещение на училище. Изградена е основа за изграждане на среда от взаимно уважение и толерантност в мултикултурна среда. Според бенефициента като цяло резултатите от проекта се оценяват като изпълнени в оптимална степен. Създаден е модел на взаимодействие между учител, ученик и родител. Бенефициентът споделя, че не е срещнал проблеми и трудности при реализирането на проекта, както и подчертава отличното взаимодействие с институциите. Като слаба страна се посочва ограничеността на времеви ресурс, предвид голямата натовареност на училището с различни дейности, пречки от субективен характер поради спецификата на целевата група, както и отделянето на много време за търсене на подизпълнители и доставчици на услуги по определени критерии.

Устойчивостта и последващо мултиплициране на проектните цели и дейности се гарантират от много добрите му резултати и висока социална оценка.

Проект „Училищна пътечка – родители и учители заедно за децата“, № 33.14-3-027/27.07.2015 г

Бенефициент на проекта е 116 ОУ „Паисий Хилендарски“ с.Яна, район Кремиковци, област София. Проектът е изпълнен в срок и съгласно утвърдения график в периода от 01.10.2015 г. – 31.07.2016 г. Партньорите по проекта, изпълняващи външни за проекта дейности, са оказали качествено, навременно и професионално съдействие на бенефициента. С оценка „много добър“ и „отличен“ са били оценени от учителите дейностите, осъществени от „Академия за комуникация“ и „Център за творческо обучение“. Преки участници в проекта са общо 156 души, от които 77 ученици, 67 родители и 12 учители. От общия брой взели участие в проекта 104 са роми (от тях 62 ученици и 54 родители, от които 40 планирани, но 54 обхванати), 3 са турци (от тях 1 ученик и 2 родители) и 12 учители.

Цели - Проектът е насочен към развиване на умения за създаване на микроклимат на сътрудничество в мултикултурна среда и подобряване на общуването в целевата група, а именно учител – ученик – родител, както и подобряване включването на целевата група в дейностите, свързани с образованието. Целта на проекта е създаване на устойчиви взаимоотношения на лицата от целевата група, създаване на желание и умения за съвместна работа на учениците с техните родители, създаване на връзка между тях и осъзнаване на необходимостта от приобщаване на родителите към дейностите, извършвани от техните деца. Изпълнението на проекта е изцяло в унисон както на стратегическата рамка на ЦОИДУЕМ за периода 2013-2016 г., така и целите и задачите поставени в Плана за развитие на район Кремиковци за изпълнение на интеграционните политики с основен акцент върху постигането на баланс между основните дейности по социалното включване и дейностите, гарантиращи устойчиво развитие на общността, в които основна част заемат интеграцията на ромското население и образование.

При изпълнението на проекта са осъществени следните **дейности**: «Среща дискусия, диалог за промяна на нагласите, изясняване и приемане на гледната точка на другия». С тази дейност се е поставило началото за осъществяване на креативен диалог

между страните. Дейността «Тренинг - обучение “Всеки помага на всеки» е насочена по посока изграждане на екип и умения за работа в екип. Дейността „Мултиплициране – провеждане на 10 учебни ситуации от екип родител – учител - деца“ е предизвикала повишен интерес у участниците, като вместо 10 занятия с 10 родителя и 10 учителя са проведени 11 мероприятия с 15 родителя. В дейността .Провеждане на заключителен празник “Мама, татко, аз и моят учител” са взели участие 152 лица, от които 55 родители, 12 учители, 77 деца и 6 гости и наблюдатели. Посредством изпълнението на дейността «Провеждане на кръгла маса - “Довиждане, но не сбогуване” ..“ е била осъществена отлична обратна връзка за изпълнените по проекта дейности. Посредством тази дейност е постигната основната цел на проекта, а именно ангажираност, сътрудничество в мултикултурна среда и подобряване на общуването в целевата група. С дейността „Приключване и анализ на дейностите на проекта. Обобщаване на слабостите и постиженията» е бил създаден доклад «Модел за работа с родители“ - в помощ на учителите работещи с ромски родители» - ценен наръчник за осигуряване на приемственост и продължителност на дейностите по проекта.

Резултати и изводи - Данните от попълнените анкети от участниците и направения анализ дават основание да се направи извода, че посредством дейностите по проекта са били успешно създадени условия за взаимен диалог и изслушване. Обучаемите са стигнали до извода, че екипността и взаимното сътрудничество може да доведе до висока ангажираност към проблемите, повишаване на комуникацията между хората и взаимно уважение. Анализът на изпълнените дейности по проекта ни дава основание да считаме, че се засилва интересът на малцинствените групи по въпроси, свързани със смисъла на образованието, личните отговорности по отношение на образователния процес, отговорностите на родителите и учителите в този процес, както и начина на общуване между групите - родители, учители, деца. Резултатът от изпълнените дейности по проекта е спомогнало както на учителите, така и на родителите, взели участие в дейностите, да управляват процеса на активна комуникация помежду си. След анализ на реализираните дейности по проекта бихме дали следното заключение:

- проектът е способствал за задържане в училище деца от етническите малцинства
- проектът е засилил участието на родителите в училищния живот, което е станало възможно поради провеждането на занимания заедно учител- ученик – родител
- проектът е довел до намаляване броя на неизвинени и безпричинни отсъствия от учебния процес, както и до
- повишаване на общия успех и мотивация за учене.

Устойчивост - Резултатите от проекта дават насока за бъдещи дейности в същите направления, а именно: повишаване на квалификацията на учителите, използването на различни методи на преподаване в учебния процес. Адаптиране на учебното съдържание към нивото на класа и групата чрез използване на разнообразни методи, индивидуален подход, работа в екип, проектна работа за по-ефективното му усвояване. Промяна на формата на работа в училище на база интереси, възраст, степен на подготвеност. Поддържане на сътрудничеството с родителите и запазване на добрата комуникация.

Проект „ Заедно успяваме!“ № БС- 33.14-3-040/27.07.2015

Бенефициент на проекта е СОУ”Александър Иванов-Чапай” гр. Белово , област Пазарджик. Проектът е изпълнен в срок и съгласно утвърдения график в периода 02.10.2015 г. – 30.08.2016 г. Преки участници в проекта са общо 494 души, от които 173 ученици (от

общо 506), 263 родители , 58 учители. От тях 142 са роми (като 56 са ученици, и 86 родители). Проектът е един от проектите с най-голям брой участници сред всички проекти изпълнени по процедурата.

Цели - Изпълнението на проекта е насочено към създаване на предпоставки за привличане, адаптиране, задържане и осигуряване на равен достъп до качествено образование на ученици от етническите малцинства приобщаване и привличане на родителите-роми към образователно-възпитателния процес и засилване на участието им в училищния живот.

Приложената методология е базирана върху съвместната дейност, активната комуникация и усвояването на нови знания и умения чрез обучение. Тя се реализира чрез привличането и включването на родителите в училищния живот, създаването на актив от родители-роми, който да подпомага, информира и консултира всички родители на децата и учениците от ромския етнос; да осъществява връзка между родителите и учителите чрез идентифициране на учениците от ромски произход, застрашени от отпадане от училище. Проектът залага на участието на учениците в допълнително обучение, на интересни и приятни извънкласни и извънучилищни дейности, които да спомагат за задържането им в училище и за намаляване броя на безпричинните отсъствия. Участието на родители от различни етноси в проекта се съчетава и със създаване на действаща партньорска мрежа за успешна работа в интеркултурна среда и толерантност в общуването. Като цяло подходът към постигането на целите е творчески и иновативен.

Използвана е широка гама от методически похвати и средства - интерактивни техники и методи на обучение и работа - работа в екип, фокус-групи, моделиране и работа в екип, билингвални технологии за усвояване на българския език от деца, за които той не е майчин, индивидуална работа и работа по групи, „Деца учат деца” и „Деца учат възрастни”, включване на родителите при изработване на училищни стратегии, планове и програми и участието им в Училищното настоятелство.

Реализирани са следните групи **дейности**: Тренинг „Семейство и училище – да си подадем ръце“, Кръгла маса „Всички заедно - за успеха на нашите деца“, “Мамо, татко, ние успяваме!“, “Заедно можем повече и сме щастливи“, Регистрация на Училищно настоятелство.

Резултати е изводи - Резултатите от проучването дават основание за извода, че изпълнението на проекта е оказало трайно положително въздействие върху целевата група. Участието на ученици, учители и родители в дейностите е довело до създаване на атмосфера на толерантност в общуването и създаване на ефективни модели на сътрудничество и работа. Сформираният екип за оказване на помощ при решаване на конфликти е допринасял за превенция на дискриминация по пол, възраст, етническа принадлежност и др., ангажирал е пряко родителите при решаване на проблеми в училището. Учениците са имали възможност за творческа изява заедно със своите родители. Включването им в интересни и полезни занимания е довело до намаляване на агресията и уплътняване на свободното им време с полезни и креативни занимания, повишила се е ангажираността на родителите към децата.

Устойчивост - Изградената устойчива партньорска мрежа между учители – родители и ученици, спомага за създаване на благоприятна образователна и възпитателна среда в училище за задържане на учениците от етническите малцинства в училище и повишаване на техните знания, умения и компетентности. След края на финансирането продължават да се използват методическите материали и средства по проекта. По мнение на бенефициента в резултат на проекта са изградени трайни нагласи и е създадена добра основа да бъдеща работа и за надграждане за преобладаващата част от обхванатите от проекта деца (над 85 %), и за преобладаващата част от обхванатите учители (над 85 %),

и за голяма част от обхванатите родители (60%- 80 %). Подобни изводи следват и от анкетите с учители, деца и родители.

За постигане на по-голяма устойчивост на резултатите от проекта бенефициентът препоръчва да се предприемат трайни мерки от страна на държавата за постигане на по-голяма ангажираност и отговорност на родителите за осигуряване на равен достъп до качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства, както и да се провеждат нови проекти в тази насока.

Сътрудничеството с ЦОИДУЕМ се оценява като много добро и ползотворно и се счита за важен фактор за успешното изпълнение на проекта. ЦОИДУЕМ е извършвал своевременно разяснителна дейност и оказване на навременна помощ. Комуникацията с ЦОИДУЕМ на всички етапи на проекта е протичала на професионално ниво и се оценява от бенефициента като много добра.

Проект „Мама и татко с мен на училище“ № БС - 33.14-3-035/27.07.2015 г

Бенефициент е ОУ „ Отец Паисий”, с. Писарево, общ. Горна Оряховица. Проектът е изпълнен в срок и съгласно утвърдения график в периода от 01.10.2015 г. – 31.07.2016 г

Партньори по проекта няма. Преки участници в проекта са общо 58 души от които 37 ученици, 18 родители и 3 учители. От общия брой взели участие в проекта 5 са роми (от тях 5 ученици), 48 са турци (от тях 30 ученици и 18 родители) и 5 други (от тях 2 ученици и 3 родители).

Цели - Проектът е насочен към развиване на желание и умения за съвместна работа на учениците с техните родители, създаване на връзка между тях и осъзнаване на необходимостта от приобщаване на родителите към дейностите, извършвани от техните деца. Изпълнението на проекта е изцяло в унисон със стратегическата рамка на ЦОИДУЕМ за периода 2013-2016 г., както и с целите и задачите поставени в Стратегията на Община Горна Оряховица 2008-2018 за развиване на мерки за подкрепа на отговорно родителство, гарантиране правото на детето да живее в сигурна семейна среда и развиване на различни видове и форми на услуги, насочени към по-пълно обхващане на децата в образователната система посредством създаване на стимулираща учебна среда за превенция на отпадането на учениците и тяхното привличане към училище в рамките на националната програма „На училище без отсъствия“ и национална програма „С грижа за всеки ученик“.

Дейностите по проекта са ориентирани към целевите групи. В „Дейности, свързани с прилагане на добри практики в съвместната работа с учениците и техните родители“ са били сформирани 3 клуба - „Светът е за всички“, „Творим заедно“ и „Заедно на училище“. Огромна роля за положителната нагласа към тези дейности и изиграл фактът, че бенефициентът е провел нарочни анкети с учениците, в които те са изказали своето мнение за предпочитани от тях тематика. По „**Дейност свързана с опознаване на културни забележителности**“ е била проведена екскурзия с цел запознаване на учениците с културните забележителности по маршрута. Проведена е целенасочена дейност за информиране и публичност целяща осигуряване на обществеността на правилна и достатъчна информация за дейностите, включени в проекта.

Резултати и изводи - Данните от попълнените анкети от участниците и направения анализ дават основание да се направи извода, че посредством дейностите по проекта са били успешно създадени възможности за взаимна работа на ученици, родители и учители,

в клубове по интереси: „Клуб „Светът е за всички“, „Клуб „Творим заедно“, „Клуб „Заедно на училище“. Нещо повече взаимните занимания, съвместно с родителите, в отделните клубове по апликиране, рисуване, танцуване, плетачество, спортуване, готварство, шивачество, кукловодство, четене и драматизиране, изработване на бижута, са създали основа за създаване на пример и подражание у учениците, които са били особено горди с постиженията на своите родители. Организираните по клубове занимания със състезателен елемент са се превърнали в повод за сближаване, както и за стремеж за по-добра изява и доказване пред съученици и познати. За поощряване на състезателния ефект бенефициентът е създал и поддържал табла, пана и изделия на участниците в проекта във фоайето на училището и в класните стаи. Създадена е била организация за провеждане на състезания и изяви по повод различни празници. Всички от анкетираните родители отговарят положително на въпроса дали са участвали с желание в дейностите, организирани по проекта. На въпросът „Каква е ползата от проекта за Вас и вашите деца?“, всички родители са дали оценка „Много голяма“ и „Голяма“. Всички дейности по проекта са оценени от родителите като дейности, допринасящи за развитието на децата им и на самите тях. Отлична е обратната връзка с тях и по отношение на желанието им да участват в подобни проекти отново, което означава, че е създадена положителна нагласа и основа за бъдещо развитие в подобна насока.

Изпълнените дейности са довели до задържане в училище на децата от етническите малцинства, засилване участието на родителите в училищния живот, което е станало възможно поради провеждането на занимания заедно учител-ученик – родител, засилване интереса от страна на ученици и родители, които са били извън целевата група, изразили желание да бъдат включени в дейностите.

Бенефициентът споделя, че екипът по проекта е бил с дългогодишен опит в управлението на проекти, което е спомогнало за бързото и ефективно реализиране на всички дейности по проекта. Като слаба страна се посочва недостатъчното време за подготовка на заниманията. В тази връзка бенефициентът споделя, че времето за подготовка за изпълнение на дейностите по интереси е било недостатъчно.

По отношение осигуряване на **устойчивост** на резултатите от дейностите по проекта, бенефициентът споделя, че този проект от една страна е надградил досегашните усилия в тази насока, а именно по отношение на предишни проекти, свързани с интеграцията на учениците от етнически малцинства по посока на разнообразяване на дейностите и включване на родителите в този двустранен процес. Проектът е допринесъл за осигуряване на продължаващо взаимно опознаване на мултикултурната среда и приобщаване към училищната общност. Провежданите лекции и семинари надграждат до сега провежданите такива по теми, свързани с усвояване на книжовния език, здравна тематика и други. Бенефициентът препоръчва и вижда смисъл в продължаващото надграждане на поставените цели посредством допълване на дейностите, темите и взаимното сътрудничество.

Проект „Модел за преход от интеграция към цялостно приобщаване“, № БС - 33.14-3-031/27.07.2015 г

Бенефициент е Ресурсен Център за Подпомагане на Интегрираното Обучение и Възпитание на Деца и Ученици със Специални Образователни Потребности, гр. Търговище. Проектът е изпълнен в срок и съгласно утвърдения график в периода от 02.10.2015 г. – 30.09.2016 г. Партньори по проекта са: ЦДГ "Първи юни,, с.

Макариополско, Филиали - Макариополско, Пробуда, Буйново, Острец, Надарево, общ. Търговище и ЦДГ ”Зорница” с. Дралфа, Филиали - Дралфа, Подгорица, Г. Ново, Росина, Кръшно, Маково, общ. Търговище. Преки участници в проекта са общо 112 души от които 43 деца, 40 родители, 13 учители, 7 Служители в ДГ и 9 представители на обществеността. От тях 55 са роми (от тях 28 деца, 25 родители) и 22 турци (от тях 9 деца, 9 родители)

Цели - Проектът е насочен към осъзнаване на необходимостта от своевременното включване в образователния процес и приобщаване на родителите като съмишленици и партньори и изпълнението му е изцяло в унисон със стратегическата рамка на ЦОИДУЕМ за периода 2013-2016 г., както и с целите и задачите поставени в Стратегията на РЦПНОВДУСОП - Търговище 2013-2016 за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства като държавно обслужващо звено – извънучилищно педагогическо учреждение в системата на народната просвета, което провежда държавната политика на Министерството на образованието и науката за интеграцията и включването на децата и учениците със специални образователни потребности в общообразователните училища и детски градини в област Търговище.

Данните от проучването дават основание за извода, че проектът е успял да инициира творчество и иновативност, както у бенефициента, така и в обхванатите родители и деца – генерирани са много високи цели, част от които са преизпълнени, за друга част е поставено добро начало. Работата с родителите оказва положително влияние върху успешното включване на децата в детските градини. С дейностите по проекта се преодолява негативизмът към образователния процес. Спомага се за социализацията и когнитивното развитие на децата. Намалява се дистанцията дете-дете, дете-родител, родител-родител, учител-дете и учител-родител.

Дейности: Изградени са клубове в с. Макариополско и в с. Дралфа, като чрез проведените семинарни занятия се е целяло приобщаване на родителите - роми към образователния процес и промяна на нагласите им в дух на толерантност и приемане на различните. Интересът към дейността на клубовете е надхвърлил очакванията на бенефициента. Като особено полезно се оценява дейността за провеждане на диагностика на деца и консултации с родители и учители, психолог, логопед и специален педагог. Съвместните дейности на родители, деца, педагози и заинтересованата общественост са осъществени под формата на провеждането на доброволни трудови дейности.

Резултати и изводи - в резултат на работата по проекта се е подобрила комуникацията учители - родители - деца. Подобрила се е културата на поведение и обноските. Повишило се е и взаимното доверие между участниците в учебно-възпитателния процес: учители, деца, родители. Целите за подобряване на условията в детската градина са постигнати, но на изпълнението на целите за повишаване на отговорността на децата, родители и общественост, сближаване на участниците, формиране на умения за работа в екип е поставено само началото. Интересът на родителите е повишен, но за устойчивост на постигнатото е необходима дългосрочна и последователна работа. Бенефициентът счита, че не е имал значими затруднения при управлението на изпълнението на проекта. Единственият елемент, при който е срещнал трудности е документирането на изпълнението на дейностите, най-вече поради времето, което се изисква за тази дейност. Като недостатък се оценява слабото взаимодействие с други институции и организации както и липсата на подкрепа от страна на местната администрация: общинска и регионална. При проведените беседи са изразени оценки за бюрократичност при отчитането на изпълнението и пожелания за нейното ограничаване.

Сътрудничеството с ЦОИДУЕМ се оценява като много добро и ползотворно и се счита за важен фактор за успешното изпълнение на проекта. ЦОИДУЕМ е извършвал своевременно разяснителна дейност и оказване на навременна помощ. Комуникацията с

ЦОИДУЕМ на всички етапи на проекта е протичала на професионално ниво. Данните от проучването показват убеденост у бенефициента и у представители на целевите групи, че осигуреното финансиране от страна на ЦОИДУЕМ е помогнало изключително много за реализирането на идеи, които без него не би могло да бъдат реализирани.

За постигане на по-голяма **устойчивост** на резултатите от проекта се препоръчва за се предприемат трайни мерки от страна на държавата за постигане на по-голяма ангажираност и отговорност на родителите за осигуряване на равен достъп до качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства, както и да се провеждат нови проекти в тази насока. Очакванията са реализирането на проекта да окаже трайно въздействие върху целевата група, както и върху родителите, останали извън нея.

Проект „Нашето училище - мост между поколенията“ № БС - 33.14-3-023/27.07.2015 г

Бенефициент е ОУ“Христо Ботев“ с.Камбурово, община Омуртаг, област Търговище. Проектът е изпълнен в договорения срок и съгласно утвърдения график в периода от 01.11.2015 г. до 01.10.2016 г. Партньори по проекта са ЦДГ "Първи юни", с. Макариополско, Филиали - Макариополско, Пробуда, Буйново, Острец, Надарево, общ. Търговище и ЦДГ "Зорница" с. Дралфа, Филиали - Дралфа, Подгорица, Г. Ново, Росина, Кръшно, Маково, общ. Търговище. Преки участници в проекта са общо 75 души, от които 30 ученици, 30 родители, 15 учители.. От тях 60 са роми (от тях 30 деца и 30 родители), 4 турци (учители) и 11 българи (учители).

Цели - Проектът е насочен към включване и приобщаване в образователния процес на родителите като съмишленици и партньори.

Дейностите за реализиране на така формулираните цели са Организиране и провеждане на родителска среща: „Професия родител“ - сформирани Клуб по партньорство /родители на проблемни ученици/; „Празници на предизвикателствата“, „Ден на солидарността между поколенията“ , „Работилница с родители“, „Щастието е пълно, когато е споделено“, „ Алея на поколенията“ . Дейностите по проекта е отразена на сайтовете на център „Амалипе“, facebook на училището, интернет страницата на ОУ "Христо Ботев", с. Камбурово, РИО - Търговище.

Резултати и изводи – участниците в проекта са придобили редица житейски умения и опит, изработили се модели на поведение, умения за екипна работа, изградили се отношения на доверие и взаимопомощ. При родителите е започнал процес на защитаване на училищните интереси, споделяне на отговорности за успеха и поведението на своите деца.

Устойчивост - Екипът при ОУ“Христо Ботев“ съвместно с Клуб по партньорство, ще продължи да работи за изграждане на доверие, за осигуряване на равен старт на всички деца, за повишаване качеството на образованието, за намаляване броя на отпадналите ученици от училище, за преодоляване процесите на затруднена адаптация, за продължаване на образованието. Устойчивостта на резултатите от проекта е гарантирана от планираните дейности по проекта „Твоят час“, по който ОУ“Христо Ботев“ ще работи през следващите две години.

Сътрудничеството ЦОИДУЕМ е било в делови и приятелски дух, оказвани са необходимото съдействие, помощ и съвети.

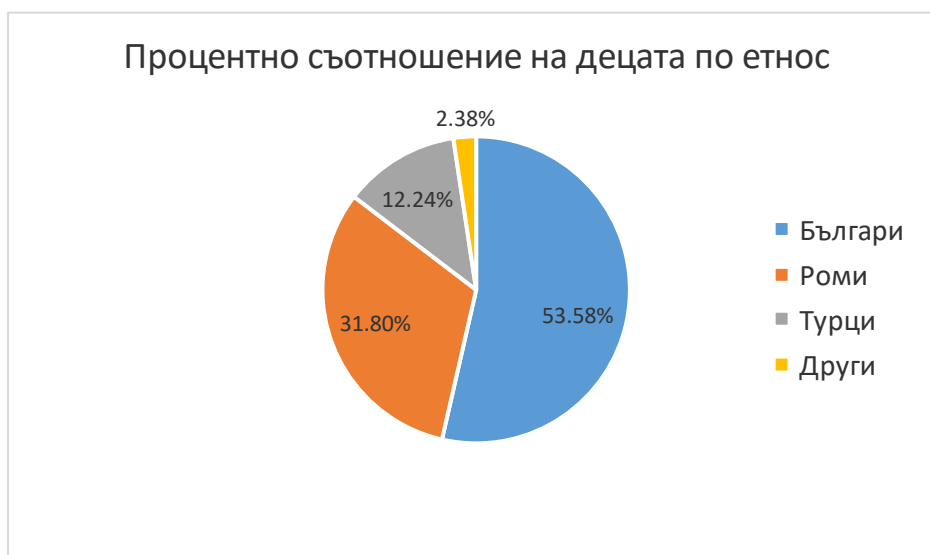

4.4. Обобщен анализ на резултатите от прегледа на документацията

В дейностите по изпълнение на проектите в трите приоритета са обхванати общо 11334 предствители на целевите групи. От тях с точност до един процент, 60% са ученици, 17% са деца, 14% са родители и 9% са учители, както е показано на графиката. Броят на обхванатите участници по целеви групи в отделите проекти е различен и варира в широки граници - от 58 (Проект „Мама и татко с мен на училище“ ОУ „Отец Паисий“ с. Писарево) до 1614 (проект „Училищните общности –модел на родителска активност в малките населени места“, Община „Тунджа“ гр. Ямбол). Подборът на учениците и родителите обхванати от проектите е направен на базата на изразеното желание от страна на родителите, учениците и учителите за включване в извънкласни и извънучилищни дейности през свободното време и желание за работа в интеркултурна среда.

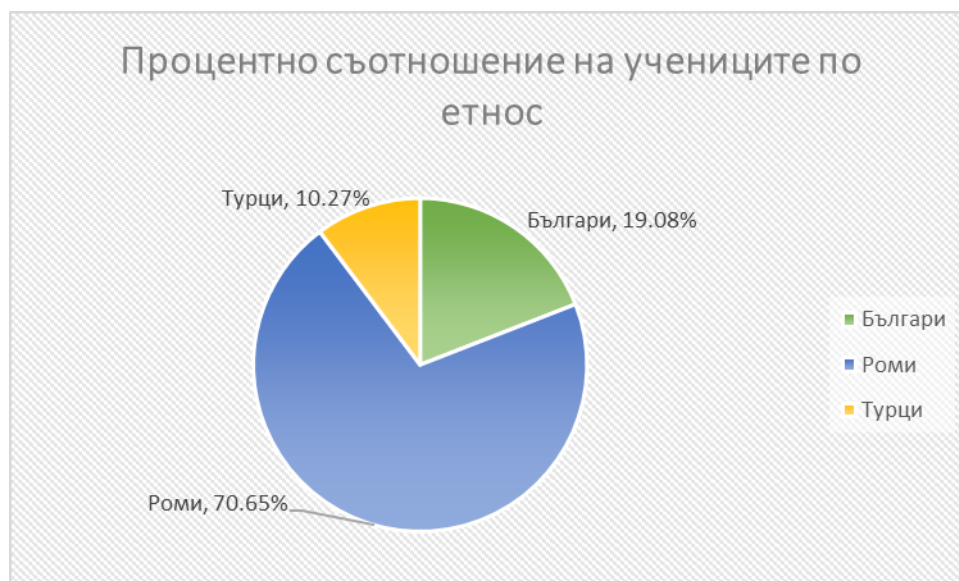

Децата от етническите малцинства са общо 46,42% от всички деца обхванати с проектите. Разпределението по етнически групи е показано в графичен вид.

Учениците от етническите малцинства са общо 80,92% от всички ученици обхванати с проектите. Разпределението по етнически групи е показано в графичен вид.

Обща практика е дейностите с културно познавателна насоченост като запознаване с традиционни празници, екскурзии с културно – историческа насоченост, клубове по изкуства и пр. да обхващат ученици и деца от всички общности, като съвместното участие води до взаимно опознаване, умения за интеркултурна комуникация, изграждат се трайни връзки, създават се общи модели на поведение и се засилва междуетническата толерантност. Интеркултурната комуникация е от значение и за подобряване на езиковите умения на учениците роми да общуват на български език.

В това отношение проучването показва, че има училища и детски градини, при които този подход не може да се приложи поради това, че техният състав е предимно, а някъде и само от ромското етническо малцинство. В тези случаи се препоръчва в бъдеще да се разработват и провеждат съвместни проекти или дейности в проекти с други училища и детски градини с оглед създаване на смесена етническа среда и условия за интеркултурно общуване.

Акцентът е поставен не върху интеркултурната комуникация „родители – родители“ а върху въздействието върху самите родители роми - обучение за изграждане на знания и умения да подпомагат децата си, изграждане на разбиране и мотивация за образование на децата, обвърване на родителите с училището, изграждане на връзката „учители- родители“.

Следва за се отбележи, че данните за обхванатите учители включват само официално обхванатите учители. В действителност отношение към проектните дейности са имали повече учители и ефектът от проекта по отношение на учителите надхвърля размерите на отчетеното. Като се има предвид иновационния характер на проектите и дейностите включването на такъв голям брой учители създава предпоставки за развитие на капацитет, който може да бъде мотор на интеграционните процеси в дългосрочен план.

Препоръчва се в бъдеще да се определят няколко категории обхванати учители – пряко ангажирани в организацията и изпълнението на дейностите, съдействали и подпомагали, присъствали на мероприятията. Изграждането на учителски капацитет може да бъде обект и на отделни проекти на национално и регионално ниво – процес който може да се стимулира и насочи от ЦОИДУЕМ при следващи процедури.

Приложената методология е базирана върху съвместната дейност, активната комуникация и усвояването на нови знания и умения чрез обучение.

Тя се реализира чрез привличането и включването на родителите в училищния живот, създаването на актив от родители – роми, който подпомага, информира и консултира всички родители на децата и учениците от ромски етнос и осъществява връзка между родителите и учителите, чрез идентифициране на учениците от ромски произход и отпаднали от училище. Проектите залагат на участието на учениците в допълнително обучение, на интересни и приятни извънкласни и извънучилищни дейности, които спомагат за задържането им в училище и за намаляване броя на безпричинните отсъствия. Участието на родители от различни етноси в проекта се съчетава и със създаване на действаща партньорска мрежа за успешна работа в интеркултурна среда и толерантност в общуването. Като цяло подходът към постигането на целите е творчески и иновативен.

По своята целева постановка, дейности и резултати проектите са пълно съответствие със Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, с Рамковата програма за интегриране на ромите в българското общество /2010– 2020 г./, с Националната стратегия на Р България за интегриране на ромите /2012–2020 г./, със стратегическите цели на ЦОИДУЕМ, Проектите реализират основни цели и задачи разработени в училищна програма за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства.

В не малка част от проектите се надграждат съществуващи практики и резултати, като се развиват модели за работа с родители, изработва се методика за работа с родители на деца и ученици от етническите малцинства, чрез които се повишава мотивацията им за образование и привличане към образователно – възпитателния процес.

Използвана е широка гама от методически похвати и средства - интерактивни техники и методи на обучение и работа - работа в екип, фокус-група, моделиране и работа в екип, билингвални технологии за усвояване на български език от деца, за които той не е майчин, индивидуална работа и работа по групи, „Деца учат деца” и „Деца учат възрастни”, включване на родителите при изработване на училищни стратегии, планове и програми и участието им в Училищното настоятелство.

Реализирани са следните групи дейности:

- дейности свързани с привличането на родителите за участие в живота на училищата и детските градини и мотивацията им за образование на децата им: създаване на родителски клубове, включване в УН, семинари и обучения на родители, включване на родители в съвместна дейност с децата, включване в изработване на училищни стратегии, планове и програми, включване в културно- познавателни и други мероприятия, участия в кръгла маса и др;
- Провеждане на дейности пряко свързани с развитието на творческия потенциал на децата и учениците: рисуване, пеене, провеждане на изложби, концерти, празненства с творчески изяви, упражняване на традиционни занаяти, спортни дейности със състезания и др. дейности провеждани в рамките на изградени клубове по интереси;
- Дейности с културно-познавателна насоченост: екскурзии, посещения на театри и концерти, запознаване с културата, фолклора и традициите на етносите, както и насочени към съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците;
- Дейности за развитие на образователния капацитет на училището и повишаване на компетенциите на учителите за работата с интеграционна насоченост в мултикултурна среда: обучения на учители, обмяна на добри практики на учителите,

работещи в мултикултурна среда, подобряване на учебната и възпитателна среда в училище и др.;

- Дейности, свързани с изучаване на български език, с адаптация на деца в детските градини и ученици в началните училища, за които българският език не е майчин;
- Дейности насочени към повишаване на здравната култура и превенцията на ранните бракове;
- Дейности свързани с професионалното ориентиране и кариерно развитие и подпомагане продължаването на образованието: образователна подкрепа за постъпване в гимназия, колеж и университет;
- Дейности за повишаване на знанията и уменията за работа с компютри;
- Дейности насочени към създаване на нови модели на работа за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, нови методики и иновационни форми и методи на работа;
- Дейности по управление на проектите: разработване на планове, срещи и заседания на екипите, координационни срещи, подготовка на отчети и др.;
- Дейности за информация и публичност: конференции, срещи, публикации, съобщения в медиите, издаване на брошури и други материали, поставяне на информационни табла и др.

Всички проекти са реализирани в срок съгласно договорите.

Документацията по проектите е водена съгласно изискванията. Изпълнената дейност е отразена подробно като са приложени съответни документални доказателства.

Изпълнението на бюджетите и направените разходи са документирани с необходимите договори, разходни и други счетоводно-отчетни документи.

Управлението на проектите е осъществявано съгласно изискванията с достъчна степен на професионализъм. Организационните срещи на екипите са провеждани регулярно като са водени протоколи. По всички проекти са разработени и реализирани планове и план-графици. Мероприятията и дейностите са провеждани в съответствие с тях. По обективни причини се е наложило и е съгласувано с ЦОИДУЕМ да се променят първоначално определените срокове на малък брой дейности. Промяната на сроковете е допринесла за по-добро изпълнение. Своевременно и с необходимата степен на пълнота са подготвяни и предоставяни на ЦОИДУЕМ отчетите за извършената работа и резултатите.

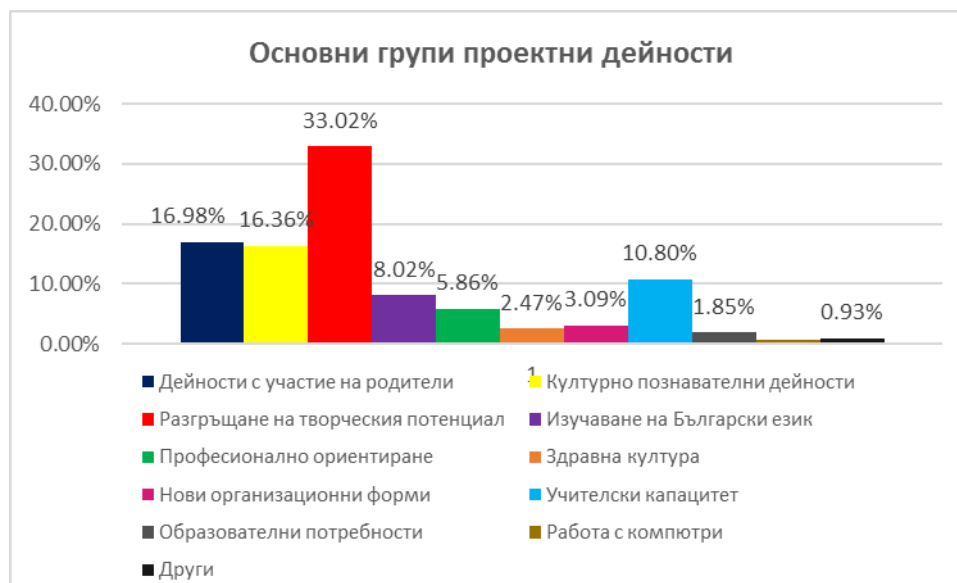
Реализирани са общо 324 пряко свързани с целите на Процедурата дейности, в рамките на които са проведени 1228 мероприятия.

По управление на проектите са изпълнени предвидените в проектите дейности за управление, в рамките на които, по данни посочени в отчетните доклади, са проведени над 1200 мероприятия (създаване на екипи, разработване на планове, срещи и заседания на екипите, координационни срещи, подготовка на отчети и др.). По всички мероприятия и дейности има изготвени справки с отчетен характер.

В рамките на дейностите по информация и публичност са проведени общо 684 мероприятия (конференции, срещи, публикации, съобщения в медиите, издаване на брошури и други материали, поставяне на информационни табла и др.)

На графика е показано процентното съотношение на отделните дейности към общия брой, което ясно очертава няколко групи дейностите, които преобладават.

Първа група дейности: От 324 дейности пряко свързани с целите на процедурата 107 (33,02% от тези дейности) са свързани с развитието на творческия потенциал на децата и учениците – рисуване, пеене, провеждане на изложби, концерти, празненства с творчески изяви, упражняване на традиционни занаяти, спортни дейности със състезания и др. Повечето от тези дейности са провеждани в рамките на изградени клубове по интереси, които в резултат на проектите се утвърждават като устойчива и ефективна форма за творческа изява на учениците и децата. По тях са изпълнени 185 мероприятия (31,8% от общия брой проведени мероприятия). Тези данни показват, че този вид дейности са основна и най-голяма част от общата активност разгърната по проектите. Това е свързано преди всичко с утвърдените подходи, начини, представи и стереотипи за постигане на поставените цели и с финансовата рамка на проектите. Този тип дейности съставят основната част на действащия модел за образователна интеграция. От проведените анкети, интервюта и беседи се вижда, че тези дейности се посрещат с интерес от децата и учениците, създават условия за комуникация в творчески процес и среда и постигат трайни интеграционни резултати. Констатира се пълнотата на конкретните инициативи. Налице е възможност за споделяне на опит и добри практики при провеждането на тези мероприятия, за което се препоръчва да бъде обърнато внимание от ЦОИДУЕМ при следващи процедури.

Втората голяма група дейности - общо 55 (16,98% от общия брой дейности) - са свързани с привличането на родителите за участие в живота на училищата и детските градини и мотивацията им за образование на децата им: създаване на родителски клубове, включване в УН, семинари и обучения на родители, включване на родители в съвместна дейност с децата и др. По тях са изпълнени общо 185 мероприятия (15,1% от общия брой проведени мероприятия). Определено може да се направи извода, че една от основните цели на Конкурсната процедура – промяна в отношението на родителите от етническите малцинства към образованието на децата им е намерила адекватно покритие. Предвид сложността на процесите за мотивация не може да се твърди, че постигнатите резултати са устойчиви и необратими, но определено може да се твърди, че е създадена добра основа за надграждане, най-вече чрез дейността на изградените организационни форми.

Трета група дейности - общо 53 дейности (16,36% от общия брой дейности) - са тези с културно-познавателна насоченост: екскурзии, лектории, посещения на театри и концерти, запознаване с културни традиции на етносите и др. Според мненията на

учителите тези дейности се посрещат добре и имат значимо влияние в изграждането на мултикултурна среда и толерантност. За отбелязване е, че в много случаи мероприятията от тази група се обвързват тематично с учебните програми, което подпомага образователния процес и подготовката на учениците.

Препоръките тук са по посока на създаване на възможности за разширяване на географския мащаб на дейностите – провеждане на екскурзии с културно- познавателна цел, взаимни гостувания с училища от други райони на страната и др.

Четвърта група дейности – общо 35 (10,80% от общия брой дейности с общо 67 мероприятия - 5,46% от общия брой мероприятия) са свързани с **изграждане на учителски капацитет** и професионални обучения за преподаване в мултикултурна среда с интеграционна насоченост. Тези мероприятия се считат от учителите като необходими и полезни са тяхното професионално израстване и особено важни за успешното обучение на децата и учениците от етническите малцинства.

Петата група дейности имат за основен фокус изучаването на български език - общо 26 дейности (8.02% от общия брой дейности) с общо 190 проведени мероприятия (15,96% от общия брой мероприятия). Освен това то е и паралелен процес и резултат от всички други дейности. Като цяло обаче относителния дял на дейности специално фокусирани към изучаване на българския език не е достатъчен.

Препоръчва се в бъдещите процедури да има задължително изискване за включване в проектните предложения дейности и мероприятия специално насочени към изучаване на български език.

Посочените 5 групи дейности съставят общо 84,16% от общата проектна активност оценена чрез броя дейности, т.е изцяло формират общата насоченост и съдържание на фактическото изпълнение на проектите и на процедурата като цяло.

Сред останалите изпълнени дейности като в рамките на нормалното може да се оцени относителния дял на дейностите, свързани с професионалното ориентиране и кариерно развитие и подпомагане продължаването на образованието - образователна подкрепа при необходимост за постъпване в гимназия, колеж и университет - 12 дейности (5,86 % от общия брой дейности) и 19 мероприятия (6,6% от общия брой мероприятия).

Подобна е и оценката за дейностите насочени към повишаване на здравната култура и превенция на ранните бракове – 8 дейности (2,47 % от общия брой дейности) с общо проведени 56 мероприятия (4,56% от общия брой проведени мероприятия). Заслужава внимание факта, че по тези теми са работили само една малка част от бенефициентите - под 20 %, което говори за подценяване на значението им.

За отбелязване е и наличието на дейности насочени към създаване на нови модели на работа за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, нови методики и иновационни форми и методи на работа. Изпълнени са общо 10 дейности и 38 мероприятия от 9 бенефициента. Като се има предвид относителната сложност на тези задачи, подобни амбиции би следвало да се поощряват.

Препоръката е да се инициира провеждането на конкурс с награда за иновативни проекти при образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинства под егидата на ЦОИДУЕМ.

Определено подценени са дейностите за повишаване на знанията и уменията за работа с компютри, и като цяло използването на ИКТ в процесите на образователна интеграция. Това обстоятелство показва един особено значим проблем в съвременния свят на глобализация именно информационно- комуникационните възможности, които дават

новите технологии са в основата на всички глобални интеграционни процеси, чрез тях се усвояват езикови умения, установяват се комуникации, междуличностно и социално общуване, запознаване с култури и традиции и пр. Тяхното използване ускорява постигането на интеграционните цели. Причините за това състояние, по мнения на учители, получени при теренното проучване са във все още слабата компютъризация на училищата и на учебния процес и липсата на умения и капацитет в тази насока.

Това дава основание да се направи препоръка за разработване на ново направление за работа, което да бъде застъпено приоритетно при следващите процедури на ЦОИДУЕМ.

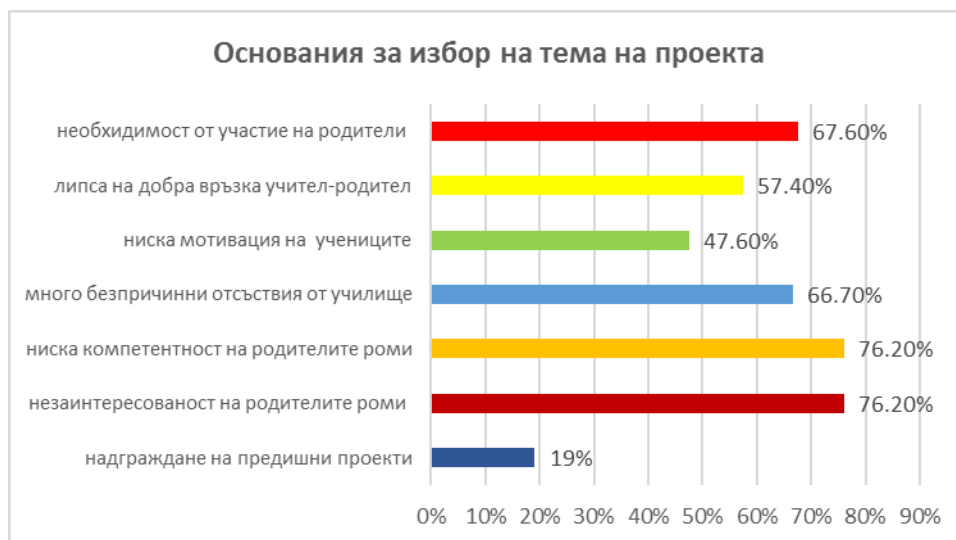

5. АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗВЪРШЕНИТЕ ПРОУЧВАНИЯ

Извършен е мониторинг на 95% от бенефициентите. Проучването на бенефициентите е насочено към оценка на опита им за работа, на подхода при подготовката на проектните предложения, съответствието на резултатите на очакванията на бенефициентите и целевите групи, оценка на трудностите и проблемите при изпълнението, обща оценка на резултатите, възможностите за надграждане, оценка на публичното отношение към проектите, оценка на вмаимодействието на бенефициентите с ЦОИДУЕМ, оценка на устойчивостта на резултатите, получаване на предложения за бъдеща работа и проекти за постигане на стратегическите цели на ЦОИДУЕМ.

Проведени са 4 различни по насоченост и съдържание анкетни проучвания – на мненията на бенефициентите, на учениците и децата, на родителите и на учителите обхванати от проектите. Анкетирани са общо 16,32% от обхванатите от проектите, в т.ч. ученици/ деца (11,52 %), родители - 11,2% и учители - 38,6 %. Анкетата на бенефициента включва 26 въпроса на родителите – 7 въпроса, на учениците – 5 въпроса и на учителите – 6 въпроса.

На въпроса за **основанията за избор на тема на проекта** от анкетираните бенефициенти е посочена широка гама от основания от различен логически порядък като преобладават тези свързани с оценките за състоянието на етническите малцинства. Поставеният въпрос е от отворен тип и дава възможност на анкетираните да изразят и формулират собственото си разбиране за основанията за избора на темата на проекта с повече от един отговор, както се вижда от графиката.

Очертани са четири групи основания:

Най-често като основание се посочва незаинтересоваността на родителите роми от това как учат децата им, ниска компетентност и липса на умения на тези родители да възпитават и да помагат на децата си, необходимостта от приобщаване на тези родители към училището и образователния процес и многото безпричинни отсъствия от училище.

Посочените основания предопределят до-голяма степен и целевата постановка на проектите и на дейностите. По същество именно това са и основните въпроси и проблеми решаването на които, е било цел на бенефициентите.

На въпроса **как са определили дейностите по проекта** е посочена широка гама от подходи и начини от различен логически порядък. Причина за това е, че поставеният въпрос е от отворен тип и дава възможност на анкетирания да изразят и формулират собственото си разбиране за подходите и начините използвани при определянето на дейностите.

Очертани са три групи подходи и начини. Първата включва използваните начини на познание - проучване, консултации, допитвания, съгласуване на идеи и предложения. Бенефициентите са дали общо 159 отговора от тази група или 68,8% от всички дадени отговори. Всички анкетирани бенефициенти посочват, че са използвали външна консултантска помощ. При теренното проучване се констатира, че под такава се разбират уточнения от екипа на ЦОИДУЕМ, съдействие от колеги от други училища, съдействие от близки с опит в работата по проекти. Не са получени данни за използване на платена външна професионална консултантска помощ, което свидетелства, че бенефициентите са получили в достатъчна степен подкрепа от ЦОИДУЕМ, а и са се справяли сами проявявайки творчество.

Предварителни проучвания са извършили 43 (66,7%) от бенефициентите, т.е. те са подхождали в съответствие с методологията за разработване на проекти. Тава е една от гаранциите за обективност и адекватност на изводите и за правилното определяне на целите и дейностите. Именно този елемент до голяма степен лежи в основата на успеха на проектите.

Близо една четвърт от бенефициентите са се допитвали до родители, 9,5 % до ученици, 28,5 % са обсъждали проектните дейности в различни училищни форуми – комисии, съвети и др. Консултациите с представители на целевите групи се очертават, като добра практика и би следвало този опит да намери по-широко приложение в бъдеще.

Втората група отговори се отнася до съдържанието на дейностите и тяхната целева насоченост. Посочени са 48 отговора от тази група - 21% от всички отговори. Относително по-малкият брой отговори тук показва, че в представата на бенефициентите формалните процедури заемат водещо място, а на съдържателните не се отделя необходимото значение и място. Този факт не следва да се разбира като игнориране на съдържателните аспекти при определянето на дейностите. Той обаче показва определено недостатъчна методологична подготовка на бенефициентите.

В същото време анализът показва, че при всички проекти дейностите са в съответствие с целевата постановка. В крайна сметка и самите формални процедури имат важно значение и могат да доведат до правилните решения.

Нагласите и уменията за целево мислене обаче имат важно значение за творческо и иновационно определяне на дейностите. В тази насока би следвало да се проведат обучения на бенефициентите.

Все пак трябва да се отбележи, че 48 –те отговора от тази група са дадени от 40 от бенефициентите, т.е. на практика 65 % от всички бенефициенти сочат, че са изхождали от целите и са мислели по необходимост целево. Отговорите от тази група сочат като основа за определяне на дейностите оценката на фактическото състояние на образователната интеграция през призмата на поставените цели и съществуващите проблеми - ниска мотивация, относително лоши социално-битови условия, ниска здравна култура, слаби умения за интеркултурно общуване и пр.

Третата група отговори са свързани с осъзнатата необходимост от нови подходи за образователна интеграция, създаване на нови модели на работа, нови организационни форми, нови методики и пр. 24 (39%) от бенефициентите са посочили този мотив като основа за определяне на дейностите по проектите.

Направените оценки дават основание да се предложи да се проведат обучения за повишаване на методологичната подготовка и зрялост на бенефициентите, за

подобряване на уменията им за целево мислене и генериране на идеи за постигане на целите на интеграционните процеси.

На въпроса „кой етап от разработването на проекта Ви беше труден“, най-голям брой бенефициенти са имали затруднения при разработването на графика на проектите (40,3%), разработването на проектния бюджет (29%). Една пета от бенефициентите са имали затруднения при планирането на дейностите. Всеки шести – при определянето на партньорите по проекта. *По тези въпроси би следвало да се засили методическата помощ на ЦОИДУЕМ - пособия, обучение, консултации.*

Внимание би следвало да се обърне и на останалите посочени отговори. Фактът, че 38,1% от бенефициентите заявяват, че не са имали затруднения определено говори за постепенно натрупване на опит, което дава възможност да се инициират мерки за обмяна на опит и взаимно подпомагане. *Подобна мярка би било изграждането на професионална интернет базирана мрежа и специализиран Интернет форум за обмяна на опит, споделяне и консултации.*

Както се вижда от графиката **очакванията** на бенефициентите за резултати от проектите са в рамките на стратегическата целева постановка и приоритетите на процедурата, което до голяма степен е израз на адекватно разбиране на целите и е значима гаранция за успех. Повечето от очакванията на бенефициентите са в резултат на проекта да се получи сближаване на родители и учители (при 32 бенефициента -51,6%), промяна в отношението на родителите към учебния процес(при 31 бенефициента -50%) и засилване помощта на родителите към децата (26 бенефициента - 41,9%). Повишаване на квалификацията и уменията за работа за интеграция в мулти и интеркултурна среда (28 бенефициента - 45,2%)

По-малко, но все пак значим брой бенефициенти са очаквали да се намалят безпричинните отсъствия (37,1%). Относително слаби са очакванията за повишаване на мотивацията за постигане на по-висока степен на образование (12,7%), за преодоляване на агресията и различните форми на насилие в семейството и училището (11,3%) и за превенция на ранните бракове (8,1%). Прави впечатление, че при въпрос от отворен тип бенефициентите не са посочили очаквания свързани с владеенето на български език, което вай-вероятно е свързано с разбирането, че тона е естествен и имплицитен компонент на процесите на интеграция (нещо което съпътства вкички процеси и се разбира от самосебе си).

На въпроса **в каква степен резултатите от изпълнението на проектите отговарят на очакванията Ви** 93,6% от бенефициентите заявяват, че резултатите отговарят напълно на техните очаквания. Високата степен на съвпадение на резултати, намерения и очаквания е свидетелство за добро планиране, основано на принципа на обективно възможното, за адекватна организация на изпълнението и за постигнати резултати. Трябва обаче да се обърне внимание на факта, че при един и същ финансов ресурс различните бенефициенти са планирали и изпълнили различни по мащаби цели, по обхват и по съдържание дейности. Удовлетворението на бенефициентите от това, че са постигнали своите намерения е безспорно свидетелство за добри резултати, но не може да бъде измерител на крайния ефект от проектите. Това дава основание да се изследва въпроса какви цели се поставят и дали се поставят по-високи и амбициозни цели. От разговорите с учители при проучването на терен се очертава изводът, че размерът на финансовата помощ има водещо значение за вида, времевия хоризонт и мащабите на поставяните цели и избраните дейности. Стратегическата целева постановка се разглежда през призмата на възможностите за напредък в краткосрочен план с определения финансов ресурс. Като следствие от това, конкретно избраните дейности са предимно краткосрочни и целят да постигнат частични и стъпкови резултати по посока на стратегическата постановка. Успешната им реализация определено също може да се оцени като частичен напредък в желаната стратегическа посока. От тази гледна точка особено полезно стратегическо значение имат дейностите с по-дълъг времеви хоризонт на целите и резултатите, чрез които се създават устойчиви организационни форми на работа - изграждане на нови училищни настоятелства с участие на родители от етническите малцинства, създаване на родителски клубове, на клубове по интереси, създаване на нови модели и методики на работа и др. Такива дейности има в голяма част от проектите, което е водещ фактор за устойчивост и стратегическа ефективност. В подобни случаи се залага на надграждане и създаване на условия за работа и след приключване на проектите. *Това поставя пред ЦОИДУЕМ като важно условие при бъдещи процедури да се стимулират и подкрепят проекти носочени към продължаване на работата на вече създадени структури и форми, като се формулират изисквания в тази насока и се дава предимство на проекти включващи подобни дейности.*

Независимо от това отговорите и оценките на бенефициентите определено говорят за удовлетвореност, която потенцира желанието им да продължат работата по поставените цели, което само по себе си е свидетелство за ефективност, както на самите проекти така и на процедурата като цяло.

На въпроса за **ефекта на дейностите на проектите върху целевите групи**, както се вижда от графиката 87,1% от бенефициентите считат, че ползата от проекта е много голяма. Тези оценки са в една посока с оценките направени от родителите и учителите. При проведените интервюта и разговори с учители от целевата група се отбелязва, че с дейностите по проекта се създават нови възможности и насоки за работа, които без допълнителното целево финансиране не биха могли да бъдат реализирани.

Програмно–проектният подход на работа и целевото финансиране се очертават като съществен и първостепенен елемент на социализирани и високоефективни дейности за интеграция на децата и учениците от етническите малцинства. Формират се трайни нагласи и очаквания на бенефициентите. При разговорите всички респонденти споделят мнението, че без целевата помощ и съдействието от ЦОИДУЕМ направеното не би могло да бъде осъществено. В същото време се смята, че без него интеграционите процеси биха били значително по-ограничени и бавни. Това засилва мисията и отговорностите на ЦОИДУЕМ, МОН и държавата в тези важни за страната процеси. Поставя се на преден план увеличаване на възможностите на ЦОИДУЕМ и неговите капацитет и ресурси.

На въпроса **създадена ли е в резултат на проекта база за надграждане** 83,9% от бенефициентите отговарят положително. Това от една страна е в унисон със самата стратегическа постановка на ЦОИДУЕМ и на Процедурата, от друга - определя необходимостта да се създават условия за надграждане, както от ЦОИДУЕМ, така и чрез използването на други инструменти за проектно финансиране, а така също и чрез включване на тези дейности в плановете и програмите на учебните заведения и осигуряване на бюджетно финансиране.

При проведените интервюта и разговори на терен се констатира, че основите за надграждане се виждат в създадените устойчиви форми на работа, в постигнатата висока мотивация на целевите групи и в увеличените знания, умения и компетентност на участниците в проектите. На тези индикатори би следвало да се акцентира при следващи конкурсни процедури.

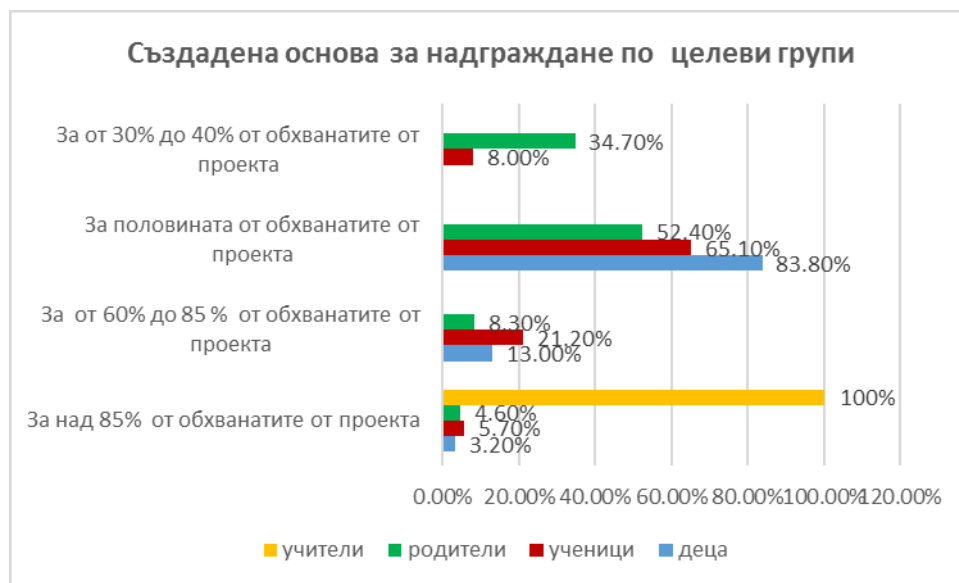
Кръстосаното финансиране на целите и дейностите за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства наред с увеличаването на целевия финансов ресурс, с който разполага ЦОИДУЕМ се очертават като водещи възможности и в същото време като водещи проблеми и насоки за продължаването на доказалите своята ефективност инициативи, дейности и мероприятия и за увеличаването на техните мащаби и краен социален ефект.

На въпроса **на каква част от целевата група** е създадена основа за надграждане, както се вижда от графиката за учителите отговорът е категоричен - почти 100% по отношение на учителите включени в проектите. По отношение на целевата група на децата също се счита, че при значителна част от тях над 60 % е изградена основа за надграждане, което показва, че при тази целева група най-бързо и трайно се изграждат навици и умения за толерантно межкултурно общуване. При учениците също 63.1% от анкетираните определят, че при над 60% от учениците е създадена основа, но има и малък процент от

анкетиранияте, които посочват, че може би основа за надграждане има при 30-40% от учениците и това се обяснява с вече изградени нагласи към учебния процес и влиянието на средата, в която живеят.

По отношение на целевата група на родителите, 52.4% от анкетиранияте бенефициенти определят, че основа за надграждане е създадена при над 60% от участвалите в проектните дейности родители, 34.70% - само при 30-40% от обхванатите родители. Тези данни показват, че постигнатото по отношение на промяната на нагласите и уменията на родителите се оценява като умерено. От друга страна те показват трудния и продължителен парактер на работата с тази целева група.

При обсъждането на този въпрос при проучването на терен се формира оценка, че при родителите поставените цели се постигат относително по-трудно и по-бавно, че е задължително по-продължително и надграждащо въздействие и дългосрочен характер на работата за промяна на нагласата на родителите към училището и образованието на децата. Счита се, че използваните подходи, начини и методи на работа дават резултати и следва да бъдат прилагани и утвърждавани и в бъдеще. Изказани са и мнения за необходимост от обвързване на работата за промяна на нагласите на родителите роми с политиките и мерките свързани със социалното подпомагане, заетостта, културата, защитата на децата, както и за обмисляне на нови системни решения надхвърлящи рамките на системата на образованието.

Счита се, че основа за надграждане е изградена при 100% от учителите, което се посочва от всички в анкетите. Това се потвърждава и при теренното проучване. Налага се оценката, че високите професионални умения на учителите са необходимо и едно от решаващите условия за ефективност на процесите на образователна интеграция, за изграждане на мотивация и съпричастност и най-вече за формиране на климат на толерантност в междуетническото общуване. Подчертава се, че възпитателната функция на учителите ангажирани с образованието на етническите малцинства има особено обществено значение и изисква специфични професионални умения и нагласи, които налагат необходимост от непрекъснато продължаващо обучение, обмяна на опит, усвояване на нови подходи и методи и прилагане на добри практики.

Препоръчва се при бъдещи процедури да се има предвид, че са необходими инициативи и дейности на национално ниво, които не биха могли да бъдат проведени в рамките на проекти на равнище отделно училище и детска градина и ЦОИДУЕМ да постави акцент върху това направление на работа, както и да се прецени

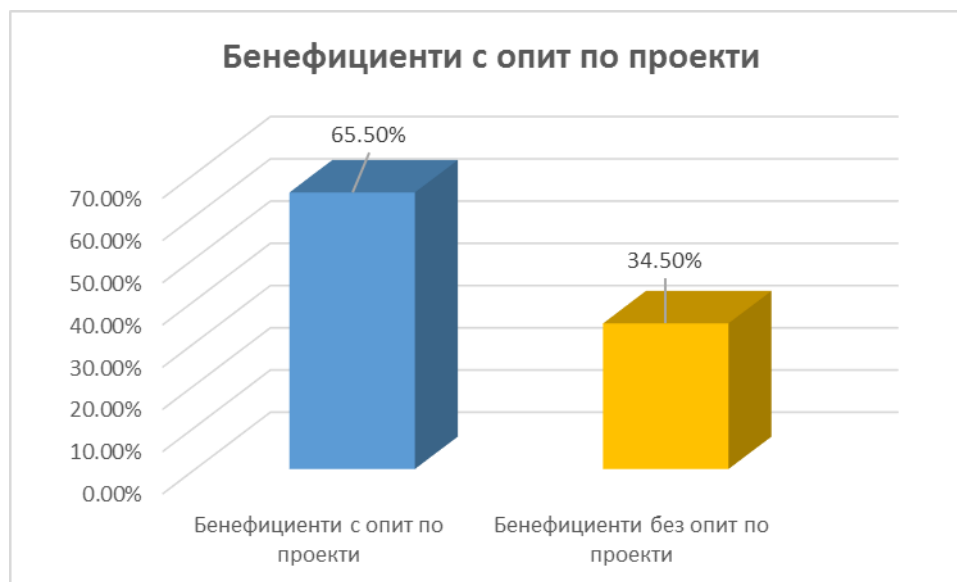

необходимостта и възможността за провеждане на процедура фокусирана върху този приоритет.

Показателно е, че всички деца, ученици и родители участвали в проучването отговарят положително и искат да участват и в следващи подобни дейности. В отговорите и на трите целеви групи, но особено на учениците проличава самоуважение и осъзнато чувство за собствените си възможности. Споделят, че дейностите в които са участвали в значителна степен им са помогнали да променят отношението си към ранните бракове и възможностите за продължаване на образованието си. В отговорите им се усеща желание за професионална реализация след завършване на образованието си. От отговорите на родителите се разбира, че най-лесна промяна на тяхното отношение към училището се получава с участието им в дейности за разгръщане на творческия потенциал на децата им и дейности свързани с опознаване на традиции и обичаи.

По отношение проучване на **ефективността на управлението на проектите** в реализирането на мониторинга бяха включени и група въпроси, свързани с управление на проектния цикъл от страна на бенефициентите.

От анкетираните бенефициенти наличие на опит с предишни проекти, фанансирани от ЦОИДУЕМ са заявили 65,5% (40 бенефициента), което показва, че процедурата е насочена към надграждане като балансирано са включени и бенефициенти, които до момента не са участвали в подобни проекти.

Наличието на предишен опит се потвърждава и от качеството на изпълнението, констатирано с интервю и проучване на документацията. ЦОИДУЕМ определено е изградил отношения на трайно сътрудничество с бенефициентите и провежда политика на надграждане, което е от особено значение за успеха с оглед дългосрочния характер на поставените цели. Структурата на бенефициентите по този показател е балансирана. Би следвало да се очаква, че във времето относителният дял на бенефициентите с опит следва да се увеличава. Бенефициентите без опит разчитат на помощ, както при подготовката на проектните предложения, така и при организацията на изпълнението на дейностите. Разчита се изключително на помощта на ЦОИДУЕМ и на обмяна на опит и добри практики. Съдействието на ЦОИДУЕМ се оценява като навременно и полезно. С по-голямата част от бенефициентите ЦОИДУЕМ има изградени отношения и комуникация, което оказва значимо положително влияние върху изпълнението на проектите на всеки един етап, включително и при отчитане на работата и резултатите. *Препоръките са по посока на изграждане на специализирани професионални мрежи за обмен на информация и опит,*

създаване и подържане на специализирани сайтове, база данни с добри практики, нарочни обучения и консултации.

На въпроса **какви трудности срещнахте при управление на изпълнението на проекта** 88,7% от бенефициентите сочат, че са изпитвали затруднения на различни фази и елементи на изпълнението, както се вижда от графиката.

Почти половината смятат като труден елемент „Документирането на изпълнението на дейностите”, една четвърт - „Отчитането”. Направеното допълнително проучване показва, че изискванията към отчитането са правилни, но действително изискват голям обем от допълнителна работа и сериозен времеви ресурс, който обикновено надхвърля заложеното в самите проекти. Успоредно с това се констатира, че трудностите идват не толкова от методиката и сложността на операциите, колкото от обемите на допълнителната работа и ограничените възможности на техническите средства, с които разполагат бенефициентите за изпълнение на тези дейности.

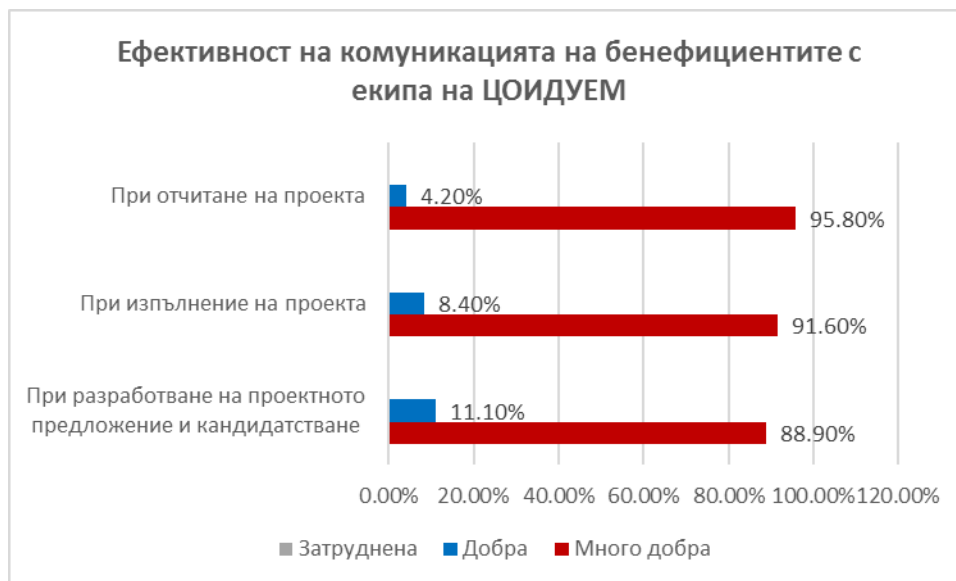
Препоръчва се да се упростят и стандартизират процедурите и формите, да се разработят добри образци за документиране и отчитане, да се минимизира бюрократичния елемент. На тези два елемента на изпълнението следва да се обърне и по-голямо внимание при подготовката и обучението на бенефициентите за работа по проекти.

Затрудненията при изпълнение на проектите, които срещат почти 67% от бенефициентите са свързани с ограничения бюджет и затруднения от организационен характер при изработване и доставка на материали по проекта.

Внимание заслужава и факта, че само 11,29% от бенефициентите са нямали затруднения при изпълнението на проектите.

Това дава основание да се препоръча провеждане на съвкупност от мерки в тази насока – облекчаване на процедурите, обучение, по-висока степен на компютъризация на процесите, бенефициентите да бъдат снабдени с по-модерни и подходящи технически средства, с високотехнологични средства за комуникация (напр. за видеоконферентна връзка и комуникация) и не на последно място да се увеличи ресурсът от работно време, който се залага в проектите и заплащането на труда по проектите, който за участващите учители, педагози, психолози, технически лица и др. е допълнителен, извънреден и се извършва в извън работно време и често пъти в почивни дни.

На въпроса **как оценявате комуникацията с екипа от експерти на ЦОИДУЕМ** по време на трите основни етапа от проектния цикъл преобладаващо мнозинство от бенефициентите, средно 90% както се вижда от графиката, оценяват комуникацията с екипа от експерти на ЦОИДУЕМ на всички етапи от работата по проекта като много добра.

Малък % от бенефициентите са определили комуникацията като добра и това са преди всичко измежду бенефициентите без опит в управлението на проекти, включително и такива финансирани от ЦОИДУЕМ. В интервютата с представители на екипите на бенефициентите, всички посочиха методическата помощ и съдействието от страна на ЦОИДУЕМ като възлови и решаващи за успеха на процедурата и проектите. Подчертава се пълнотата, точността и яснотата на описанието на целите на процедурата по отделните приоритети, на допустимите дейности и на основните индикатори. Като особено полезни се открояват помощта и консултациите при подготовката на проектните предложения, за включването в проектите и извършването на дейности с нормативно признавани разходи, при отчитането на извършената работа и резултатите. Определено се счита, че ЦОИДУЕМ има решаваща роля за създаването на добра и ефективна организация на работа по проектите най-вече, чрез формулираните изисквания и текущия контрол за тяхното спазване.

На въпроса за **препоръки за подобряване на комуникацията** 100% от бенефициентите са отговорили, че нямат такива.

На въпроса **бихте ли участвали в обучение, организирано от ЦОИДУЕМ** във връзка с управление на проектния цикъл и отразяване на специфичните изисквания на конкурсната процедура в проектните предложения 67% от бенефициентите са отговорили утвърдително, което преди всичко е резултат от текучеството на персонала на бенефициентите и участието на новоназначени служители в управлението на проектите, без да имат предишен опит с работа по проекти. Препоръчително е ЦОИДУЕМ да организира освен информационна кампания, свързана с конкретна конкурсна процедура и обучение на служители на настоящи и потенциални бенефициенти за управление на проектния цикъл.

На въпроса **проектът получи ли публичност в рамките на общността** 100% от бенефициентите са отговорили утвърдително. Всички проекти са получили публичност, както сред етническите малцинствени общности така и сред цялата местна общественост. За това са допринесли изпълнените дейности за информация и публичност заложили в проектите. Ролята и дейността на ЦОИДУЕМ е известна на общностите, а работата на Центъра се разпознава от все повече хора. Набирането на популярност утвърждава Центъра като водеща и основна структура в процесите на образователна интеграция. С дейността на ЦОИДУЕМ се свързват преобладаващата част от позитивните очаквания, както на общностите така и на бенефициентите, с всички произтичащи от това последствия по отношение на мисията, отговорностите и капацитета на ЦОИДУЕМ да изпълнява тези мисия, роля и функции. В рамките на изпълнението на дейностите за

информация и публичност са проведени конференции и семинари. Публикувани са регулярно подробни информации в сайтовете на всички бенефициенти. В не малка част от общините са направени съобщения и в Интернет сайтовете на Общинските администрации. Публикувани са материали за проектите в местни медии. На публични места са поставяни банери с информация за проектите.

От отговора на въпроса **имахте ли подкрепа от хора и институции (извън ЦОИДУЕМ) при изпълнение на проекта** 100% от бенефициентите отговарят утвърдително за одобрение от страна на обществеността. Местната общественост одобрява и подкрепя изпълнението на дейностите с децата, учениците и родителите. Тя приветства всички форми на работа с родителите като мерки за изграждане на сътрудничество между училище и семейство в интерес на техните деца за пълноценно образование, възпитание и социализация и като изпълнение на общинските стратегии за ефективна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства.

Подкрепа от институции (извън ЦОИДУЕМ) при изпълнение на проекта са имали 44 от бенефициентите (71%). Основно такава подкрепа е била оказвана от кметовете и общинските власти - при 22 бенефициента, от читалища – при 22 бенефициента и от други училища при 16 от бенефициентите, 7 от бенефициентите са получили подкрепа от РИО. За отбелязване и че 6 бенефициента посочват, че са получили подкрепа от ЦМДТ Амалипе, който има значителен опит по проблемите свързани с интеграцията на етническите малцинства.

Въпроси поражда факта, че 18 от бенефициентите (29%) са отговорили, че не са получавали подкрепа от институции (извън ЦОИДУЕМ). Комуникацията, разбирането, съпричастността на публичните власти по проблемите на интеграцията на етническите малцинства е тяхно неотменно задължение произтичащо от много национални стратегии, планове, програми, нормативни документи и решения. Тя е и от особено важно значение за хода на процесите.

Препоръка на екипа на мониторинга е при следващи конкурсни процедури да се постави изрично изискване за включване на дейности за осъществяване на комуникация и взаимодействие, както с публичните власти така и с НПО и с други институции, които биха могли да подкрепят работата по проектите.

На въпрос **какви мерки бихте препоръчали за постигане на по-голяма устойчивост на резултатите от проекта** почти 90% от анкетираните посочват необходимостта от активни мерки от страна на държавата за постигане на по-голяма ангажираност и отговорност на родителите за осигуряване на равен достъп до качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства, защото промяната на съзнанието и поведението на родителите за възпитание на децата от ромски произход е дълъг и последователен процес.

Както се вижда от графиката 100% от анкетираните искат да изпълняват и следващи проекти, обосновайки се с радостта, благодарността и промяната в поведението, което виждат у децата и учениците, особено когато са участвали в състезания, празници, екскурзии, представителни мероприятия пред местната общественост, когато създават нещо, било то свързано с обичаи и традиции или създаване на приказка и много др.

6. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

1. Подобряване на програмите и на подходите за осъществяване на дългосрочните и краткосрочни цели на ЦОИДУЕМ

- ❖ Резултатите от проучването показват, че дейностите, свързани с развитието на творческия потенциал на децата и учениците са основна и най-голяма част от общата активност, разгърната по проектите (една трета от всички изпълнени дейности и мероприятия). Това се обяснява преди всичко с доказалите своята ефикасност утвърдени образователни подходи и форми за работа с конкретната целева група. Този тип дейности съставлява основната част на действащия модел за образователна интеграция. От проведените анкети, интервюта и беседи на терен се вижда, че тези дейности се посрещат изключително позитивно от децата и учениците, създават условия за облекчена комуникация, фокусират вниманието върху креативността и потенциала им, издигат самочувствието и самооценката на участващите в творчески процес и в крайна сметка постигат трайни интеграционни резултати. Изследването констатира голямо многообразие и пълнота на конкретните инициативи. Налице е възможност за споделяне на опит и обмяна на добри практики, което би могло да се поеме като инициатива от страна на ЦОИДУЕМ при следващи процедури.
- ❖ При прегледа и анализа на проектните дейности по КП 33.14-2015 прави впечатление, че определено са подценени дейностите за повишаване на знанията и уменията на подрастващите за работа с компютри и като цяло използването на информационно-комуникационната техника в процесите на образователна интеграция. Това обстоятелство показва един особено значим проблем - в съвременния свят на глобализация именно информационно-комуникационните възможности, които дават новите технологии, са в основата на всички интеграционни процеси. Чрез тях се усвояват езикови умения, знания, провокира се желанието и амбицията за научаване и откриване богатствата на света, изкуството, културата. Новите технологии са съвременните и универсални форми за комуникация, за междуличностно и социално общуване. Тяхното използване ускорява постигането на интеграционните цели. Причините за това състояние, по мнения на учители, получени при теренните проучвания, са във все още слабата компютеризация на училищата и на учебния процес, в липсата на умения и капацитет в тази насока. Това дава основание да се направи препоръката за разработване на ново направление за работа, което да бъде застъпено приоритетно при следващите процедури на ЦОИДУЕМ.
- ❖ В рамките на настоящата конкурсна процедура са констатирани бенефициенти, които са се насочили към създаване на нови модели на работа за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, към въвеждането на нови методики и иновативни форми и методи на работа. На базата на направеното проучване и анализ на изпълнени проекти, се открояват 10 подобни дейности, проведени са 38 мероприятия от общо 9 бенефициенти. Като се има предвид относителната сложност на тези задачи, подобни амбиции би следвало да са поощряват. Препоръката е под егидата на ЦОИДУЕМ да се инициира провеждането на конкурс с награди за проекти, предлагащи иновативни подходи и методи при решаване на въпросите за образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинства.

- ❖ Според оценките на 87,1% от бенефициентите на конкурсната процедура, получени в анкетното проучване, ползата от проектите се определя като много голяма. Това мнение се споделя от родителите и учителите, участвали в проектните дейности като специфична целева група и дали своите отговори в отделни анкетни карти. При проведените интервюта и разговори на терен с учители от целевата група се отбелязва, че с дейностите по проекта се създават нови възможности и насоки за работа, които без допълнителното проектно-целево финансиране не биха могли да бъдат реализирани. Програмно-проектния подход на работа и целевото финансиране се очертават като съществен и първостепенен елемент за реализиране на специализираните дейности за интеграция на децата и учениците от етническите малцинства. При разговорите на терен, всички респонденти споделят мнението, че без целевата помощ и организационно-методическо съдействие от страна на ЦОИДУЕМ, направеното не би могло да бъде осъществено като се допълва, че без него интеграционите процеси биха били значително по-ограничени и бавни. Тези обективни данни, аргументират социалната мисия и отговорности на ЦОИДУЕМ, на МОН и на държавата като цяло в изпълнението на тези важни за страната процеси. Поставят на преден план въпроса за увеличаване на възможностите на ЦОИДУЕМ, на неговите капацитет и ресурси.
- ❖ За постигане на по-голяма устойчивост на резултатите от проектите, в съдържателните доклади на бенефициентите, се препоръчва да се предприемат трайни мерки от страна на държавата за постигане на по-голяма ангажираност и взискателност към родителите за осигуряване на равен достъп до качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства. В тази връзка се предлага провеждането на нови проекти, целящи стимулиране на родителската съпричастност към образованието на децата. По време на теренното проучване като възможни мерки в тази насока се сочат обвързването на политиките за социално подпомагане с образованието на децата – напр., осигуряване в училищата на безплатна храна за деца от социално слаби семейства, отпадане или редуциране на таксите за детски градини. Предлага се провеждането на пилотен проект с подобен фокус при следващи конкурсни процедури на ЦОИДУЕМ.
- ❖ Да стартира инициатива за изработване на механизми и мерки, които да гарантират равен достъп на всички деца до образование от 3-годишна възраст, включително и чрез премахване или редуциране на таксите за тези родители, за които това е причина да не записват (или спират) децата си от посещения на детска градина. Да се разработи инициатива, насочена към образованието в най-ранна детска възраст, за да се гарантира, че децата от етническите малцинства започват образованието си на 3 години.
- ❖ С оглед оптимизиране на проектните цели и дейности и постигане на желания максимално добър ефект и ефикасност от конкурсните процедури на ЦОИДУЕМ, се препоръчва да се задълбочи подходът за насочване и фокусиране на проектите върху няколко конкретни дейности и целеви групи. Оказването на по-малко на брой конкретни цели и на по-подробно разписани указания и допустими дейности, се счита за по-функционален подход. Присъствието на твърде общи и много на брой дейности, би могло да доведе до загуба на фокуса на проектите и излишно разпиляване на ресурс.
- ❖ Да продължи разработването на програми и финансиращи дейности, свързани с повишаване на знанията на учениците от всички възрастови групи спецификите и за културата на етническите малцинства, живеещи в България, както и да продължи подпомагането на програми, които включват дейности, насочени към съхраняване и

развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства и техните връстници, в интеграционна мултикултурна среда.

- ❖ При следващи конкурсни процедури фокусът да се поставя върху разработването и изпълнението на проекти, ангажиращи свободното време на децата, проекти даващи стипендии, проекти свързани със спорт, проекти свързани с игри, проекти за повече съвместни дейности с участието на учители, родители и ученици. Повече проекти свързани с консултиране на родители за насилие, тормоз в семейството, превенция.

2. Разширяване и подобряване на партньорствата при проектите

- ❖ Съществуването на добри практики в рамките на разглежданата конкурсна процедура 33.14-2015, произтичащи от реализирането на проекти с партньорското участие на субекти от няколко образователни институции, се оценява като позитивно и е предпоставка за постигането на по-широка социална ефективност и резонанс на проектите. (Проект ЕТНОС – чийто бенефициент е Втора АЕГ „Томас Джеферсън”, гр. София и партньор е СОУ „П. Хилендарски”, с. Абланица, обл. Благоевград).
- ❖ Препоръчва се разработването и провеждането на съвместни проекти или дейности по проекти между няколко училища/детски градини не само в рамките на едно населено място или община, а и между такива, които са географски отдалечени едно от друго. Този подход би допринесъл за създаване на действително смесена етническа среда и условия за интеркултурно общуване. Подобни партньорства са необходими, тъй като проучването показва, че има училища и детски градини, при които подходът на интеркултурна комуникация не може да се приложи пълноценно поради факта, че техният ученически/детски състав е предимно, а някъде и съставен само от ромското етническо малцинство.
- ❖ Анализът на 95% от проектите очертава една много разнообразна картина на замисли, дейности и мероприятия с различен обхват и съдържание. Внимание заслужава фактът, че някои от проектите се различават значително по мащабите на поставените цели и амбиции. В някои случаи са поставени сериозни иновативни задачи, които заслужават да бъдат изпълнени. В същото време проектите разполагат и се вменват в една и съща финансова рамка. Разполагаемият финансов ресурс в едни случаи се оказва просторен, в други – ограничен и тесен. Като пример могат да се посочат проектите реализирани в Общински детски комплекс Ардино, гр. Ардино, в който са обхванати 30 ученика, ОУ „ Отец Паисий” с.Писарево с 59 обхванати ученици и на другия полюс – проектът в община Тунджа – с 1654 участници. И при двете групи проектите са реализирани успешно, постигнали са много високи резултати от гледна точка на интеграционните процеси и дейности. При първите, обаче, наситеността на работата по отношение на отделния представител на целевата група е една, а при втория - друга. От друга страна, проектите с по-голям обхват се стремят да изградят нови подходи и нови организационни форми, при които се постига по-висока ефикасност на вложените средства. Очертаната картина дава основание за извеждане на предложение за създаване на финансов механизъм, позволяващ по-голяма гъвкавост и диверсификация на проектите по цели и мащаби.

- ❖ Направените оценки за начините и подходите за определяне на проектните дейности, тяхното управление, разпределение на задълженията в екипа, изготвяне и поддържане на документацията, осъществяването на дейностите по информация и публичност, показват в много от случаите недостатъчна методическа зрялост на бенефициентите. С оглед постигане целите на интеграционните процеси, тези заключения дават основание да се предложи организирането и провеждането на обучения за повишаване на методологичната подготовка на потенциалните бенефициенти под ръководството на ЦОИДУЕМ.

3. Обхват и целеви групи

- ❖ Изграждането на мултикултурна интеграция в обществото е сложен и не едномерен, нито еднопосочно протичащ процес. За неговото успешно и балансирано постигане се препоръчва да се разшири подпомагането и на проекти, които включват групи от подрастващи от смесен етнически характер (етнически малцинства и българи), за да се гарантира пълна интеграция, а не специален подход, който изключва българските деца и родители.

4. Управление на конкурсната процедура

- ❖ Да продължи осъществяването на текущ мониторинг от страна на ЦОИДУЕМ, както финансов, така и методически. Той се оценява като много полезен и в местата, където не е проведен се чувства неудовлетвореност и несигурност на екипа поради тази липса. Препоръчва се да се развият методите и формите на текущ мониторинг, в т.ч. и чрез използване на он-лайн технологии. Провеждането на текущ мониторинг при проекти на екипи, които нямат опит в проектния мениджмънт, да се извършва скоро след подписване на договора за финансиране, за да се гарантира успешно администриране на проекта.
- ❖ Би било целесъобразно, на неполучилите финансиране, но класирани с оценки проекти, от страна на ЦОИДУЕМ да им бъде предоставяна информация за пропуските и слабостите с оглед подобряване на дейността им и участие в следващи конкурсни процедури.

5. Управление на проектите

- ❖ В хода на мониторинга на конкурсна процедура 33.14-2015, включваща множество анонимни анкети, теренни проучвания и интервюта с участниците, се оформиха група предложения от страна на бенефициентите и учителите, ангажирани в управлението на проектните дейности. Една част са насочени към облекчаване на бюрократичния елемент при документирането и отчитането на изпълнението. Предлага се да се разработят типови процедури и форми, чрез които да се облекчи работата и да се съкрати разходът от време за тези дейности. При проведените беседи също са изразени оценки за известна бюрократичност при отчитането на изпълнението и препоръки за нейното намаляване. До голяма степен тези мнения се дължат на липсата на проектен опит и неумения за боравене със специфичната проектна документация. Ето защо смятаме за целесъобразно да се работи по посока развиване възможностите и капацитета на ЦОИДУЕМ за подпомагане на бенефициентите без опит, както при подготовката на проектните предложения, така

и при организацията на изпълнението. Доверието в екипа на Центъра е много голямо и се разчита изключително на ЦОИДУЕМ за обмена на опит и добри практики. Препоръките са по посока на изграждане на специализирани професионални мрежи за обмен на информация и опит, създаване и поддържане на специализирани сайтове, база данни с добри практики, нарочни обучения и консултации.

- ❖ Втора група препоръки се отнася до размера на материалното стимулиране на учителите и техническия персонал, недостатъчният опит на част от бенефициентите участващи в изпълнение на дейности по проектите. Предлага се часовата ставка да се приравни с тази за извънредния и нощния труд. Основание за това, според бенефициентите, е фактът, че една не малка част от дейностите се изпълняват след приключване на работния ден или в почивни дни и това е свързано със сериозно допълнително натоварване. При проведените срещи и интервюта с учители, възпитатели и членове на екипи по проектите голяма част от тях заявяват, че възможността за получаване на допълнителни средства не е основен мотив за участие в работата по проектите. Като по-стойности за тях се сочат професионалните предизвикателства, свързани с обучението на ученици от етническите малцинства, възможността да научат нови неща, натрупването на опит за работа по проекти, възможността за прилагане на иновативни подходи, желанието и стремежът за професионално и личностно израстване. Поради обективно съществуващото значително допълнително натоварване и не високото заплащане, не малка част от опитните и особено по-възрастни педагози не са склонни да се включат като участници в проектите. Не отричат, че по-високо заплащане, би ги мотивирало за участие.
- ❖ Недостатъчният опит на част от бенефициентите в организиране, управление и изпълнение на проекти, предизвиква и препоръката те изрично в писмена форма да бъдат информирани, че вторият транш от сумата по договора следва да бъде получен след приключване на финансовия одит на всички проекти от съответната процедура, независимо от факта, че проектът, по който те са работили е приключил и отчетен много по-рано. Анализът на отговорите от анкетното проучване и проведените интервюта показват пряка връзка на предварителния опит за работа по проекти и затрудненията на бенефициентите при подготовката на проектните предложения, при изпълнението на дейностите и при отчитането.
- ❖ По отношение подготовката на проектните предложения най-голям брой бенефициенти са имали затруднения при разработването на графика на проектите (40,3%) и разработването на проектния бюджет (29%). Една пета от бенефициентите са имали затруднения при планирането на дейностите. Всеки шести – при определянето на партньорите по проекта. По тези въпроси би следвало да се засили методическата помощ на ЦОИДУЕМ - пособия, обучение, консултации. Фактът, че 38,1% от бенефициентите заявяват, че не са имали затруднения определено говори за постепенно натрупване на опит, което дава възможност да се инициират мерки за обмяна на опит и взаимно подпомагане. Подобна мярка би било изграждането на професионална интернет базирана мрежа и специализиран Интернет форум за обмяна на опит, споделяне и консултации.
- ❖ Самите бенефициенти нееднократно извеждат като съществена необходимост за успешното изпълнение на проектите организирането на целеви обучения за бенефициенти по проектите. Сравнителният анализ на работата и резултатите от

включените в конкурсната процедура 33.14-2015 62 проекта, дава основание за извода, че подобно обучение ще повиши значително качеството на работа на всички етапи от изпълнението. От друга страна, получените в хода на обучението нови знания и умения биха редуцирали притесненията на бенефициентите и биха повишили мотивацията им за участие.

- ❖ При отразяването и отчитането на индикаторите за обхват на извършените дейности някои бенефициенти посочват само предварително планираните представители на съответните целеви групи, други бенефициенти включват реално участвалите представители на целевите групи, а трети включват и тези участници, които не са от целевата група - без са се прецизира точно кой от тях какъв. Това определено води до трудности при изчисляване на реалните данни и до невъзможност да се направи една напълно прецизна обобщена оценка на база на отчетните докладни данни в тях. По същество и трите категории участници са били обхванати от дейностите в проектите и следва да бъдат отразени в статистическите данни за изпълнението му. Така картината на изпълнението, резултатите и ефекта от проектите ще бъдат отразени и оценени по точно.
- ❖ Освен това във всички мероприятия по дейностите участват ученици, деца и родители от българския етнос, което е основно изискване и предпоставка за правилното протичане на интеграционните процеси, но те не се определят като целева група и не винаги се включват в данните за обхванатите от проектните дейности. С оглед доброто управление на проектите и процедурите като цяло, е необходимо да се въведе едно по-прецизно разбиране на понятията „обхванати от проектните дейности”, „целева група” и „представител на целевата група” като се имат предвид посочените по-горе категории участници.

6. Ефективност и ефикасност на изпълнение на проектите

- ❖ В резултат на проведеното проучване се констатира, че 88,7% от бенефициентите заявяват, че са изпитвали затруднения на различни фази от изпълнението на проектите. Почти половината смятат като труден елемент „Документирането на изпълнението на дейностите”, една четвърт - „Отчитането”. Направеното допълнително проучване показва, че изискванията към отчитането са правилни, но действително изискват голям обем от допълнителна работа и сериозен времеви ресурс, които надхвърля заложеното в самите проекти. Успоредно с това се констатира, че трудностите идват не толкова от методиката и сложността на операциите, колкото от обемите на допълнителната работа и ограничените възможности на техническите средства, с които разполагат бенефициентите за изпълнение на тези дейности. Препоръчва се да се опростят и стандартизират процедурите и формите, да се разработят добри образци за документиране и отчитане, да се минимизира бюрократичния елемент. На тези два елемента на изпълнението следва да се обърне и по-голямо внимание при подготовката и обучението на бенефициентите за работа по проекти.
- ❖ Специално внимание заслужава и фактът, че само 11,3% от бенефициентите са нямали затруднения при изпълнението на проектите. Това дава основание да се препоръча въвеждането на съвкупност от мерки в тази насока – облекчаване на процедурите, обучение, по-висока степен на компютъризация на процесите, бенефициентите да бъдат снабдени с по-модерни и подходящи технически средства

за комуникация (напр. за видеоконферентна нръзка и комуникация). Не на последно място е препоръчително да се увеличи ресурсът от отработени часове, който се залага в проектите и съответно се отразява при заплащането на труда по проектите, който за участващите учители, възпитатели, психолози, технически лица и др. е допълнителен, извънреден и се изпълнява често в извънработно време или в почивните дни.

- ❖ С цел повишаване ефективността и ефикасността на проектите се препоръчва:
  - ✓ да се реализира специална конкурсна процедура, насочена към работа с родителите и въвличането им в процеса на образователна интеграция;
  - ✓ да се подготви специална процедура за финансиране на детски градини за интегриране на деца от етническите малцинства от 3-годишна възраст. Подобна инициатива да се развие в сътрудничество с местни власти;
  - ✓ да продължи стимулирането на партньорства на няколко образователни институции по проектите като гаранция за по-широка ефективност и ефикасност на проектите;
  - ✓ да се разшири подпомагането на проекти, които стимулират изследователската и проучвателна дейност на подрастващите.

8. Осигуряване на устойчивост и мултиплициране на резултатите

- ❖ В резултат на анкетните проучвания, насочени към бенефициентите, както и от разговорите с учители при проучването на терен, се очертава изводът, че размерът на финансовата помощ има водещо значение за вида, времевия хоризонт и мащабите на поставените цели и избраните дейности. Стратегическата целева постановка се разглежда през призмата на възможностите за напредък в краткосрочен план с определения финансов ресурс. Като следствие от това, конкретно избраните дейности са предимно краткосрочни и са ориентирани към постигането на частични и стъпкови цели по посока на стратегическата постановка. Успешната им реализация определено също може да се оцени като частичен напредък в желаната стратегическа посока. От тази гледна точка, стратегическо значение имат дейностите с по-дълъг времеви хоризонт на целите и резултатите, чрез които се създават устойчиви организационни форми на работа - изграждане на нови училищни настоятелства с участие на родители от етническите малцинства, създаване на родителски клубове, на клубове по интереси, създаване на нови модели, методи и методики на работа и други подобни. Такива дейности има в голяма част от проектите, което е водещ фактор за устойчивост и стратегическа ефективност. В подобни случаи се залага на надграждане и създаване на условия за работа и след приключване на проектите. Това поставя пред ЦОИДУЕМ като важно условие при бъдещи процедури да се стимулират и подкрепят проекти насочени към продължаване на работата на вече създадени структури и форми, като се формулират изисквания в тази насока и се дава предимство на проекти включващи подобни дейности. От друга страна, при доказана ефективност тези форми би следвало да се включват и в плановете на учебните заведения и да се финансират бюджетно. Като един от критериите за стратегическа ефективност на проектите следва да се утвърждава едно подобно развитие на заложеното от проектите.
- ❖ Според 83,9% от бенефициентите има голяма и много голяма база за надграждане, което свидетелства за дългосрочен поглед и намерения. Това

от една страна е в унисон със самата стратегическа постановка на ЦОИДУЕМ и на конкурсната процедурата, от друга - определя необходимостта от създаване на условия за надграждане, както от ЦОИДУЕМ, така и чрез използването на други инструменти за проектно финансиране, а така също и чрез включване на тези дейности в плановете и програмите на всички бенефициенти и съответно осигуряване на бюджетно финансиране. При проведените интервюта и разговори се констатира, че основите за надграждане се виждат в създадените устойчиви форми на работа, в постигнатата по-висока мотивация на целевите групи и в увеличените знания, умения и компетентности на участниците в проектите. На тези индикатори би следвало да се акцентира при следващи конкурсни процедури.

- ❖ Кръстосаното финансиране на целите и дейностите за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства наред с увеличаването на целевия финансов ресурс, с който разполага ЦОИДУЕМ, се очертава като водеща възможност и в същото време като водеща насока за продължаването на доказали своята ефективност инициативи, дейности и мероприятия и увеличаване на техните мащаби и краен социален ефект. Това налага да се разработят схеми на кръстосано финансиране, както на проекти с интеграционна насоченост, чрез съчетаване на целево проектно финансиране, отделянето на бюджетни средства от делегираните бюджети на учебните заведения, от бюджета на общините, така и на отделни дейности по проекти, които са се оказали добри практики в образователната интеграция.
- ❖ Да се разработят от ЦОИДУЕМ изисквания към екипите на бенефициентите да споделят методите си с колегите в институцията и общината, за да се осигури мултиплициране и устойчивост на проектните цели и дейности.
- ❖ ЦОИДУЕМ да включи в интернет страницата си самостоятелна рубрика за добри практики.
- ❖ Да се разработят от ЦОИДУЕМ изисквания към бенефициентите да включват в програмата на образователната институция и дейности, които лесно биха могли да се изпълнят без проектни ресурси. Да се търси устойчивост на проектите чрез интегриране на текущата дейност с работата по проектите и резултатите от тях.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

КП 33.14-2015 е част от изпълнението на стратегическите цели, заложи в актуализираната Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства /утвърдена от министъра на образованието и науката на 04.03.2010/, „Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства”, обхващаща периода до 2015 г., „Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка” /2006-2015 г./, „Национална стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността” /2014-2020 г./, „Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства”, /2015-2020 г./, и Тригодишен план на ЦОИДУЕМ за 2013-2015 г.

Стратегически цели на КП са :

- Гарантиране и осигуряване правото на равен достъп до качествено образование, чрез интеграция на деца и ученици от ромски произход в детски градини и училища със смесен етнически състав;
- Съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства и превръщане на етнокултурното многообразие в източник на взаимно опознаване, уважение и сътрудничество;
- Приобщаване и приемане на родителите-роми към образователния процес и засилване на участието им в училищния живот.

Основна цел на настоящата КП е обхващане и задържане в образователната система на децата и учениците от етническите малцинства, чрез осигуряване на равен достъп до качествено образование в мултикултурна образователна среда.

Извършеният мониторинг на изпълнението, резултатите, ефекта и устойчивостта на проектите дават основание да се направи обобщения извод, че заложените цели са постигнати. Изпълнени са всички планирани проектни дейности. Приетите индикатори са изпълнени напълно, а някои от тях са преизпълнени.

Резултатите показват убедително, че процедурата е действен инструмент и важна стъпка в надграждането на процесите за образователна интеграция, развити през предшестващите години. На практика в страната е започнала да се оформя нова интеграционна среда, включваща системни и целенасочени усилия от водещите държавни структури, от училищата и детските градини, от самите етнически общности и от отделните техни представители. По своя характер и мащаби интеграционните процеси придобиват все повече обществено звучене, стават част от националната култура, бит и живот. Изграждат се нови ценностни модели и на тяхна основа нови умения и навици за интеркултурна комуникация и дейност, базирани върху толерантността, взаимното уважение, общуването, съвместната работа, зачитането на културната идентичност, взаимопомощта. Засилва се стремежът към образование, което е предпоставка за акселерация на интеграцията. По отчетливо се вижда новият социокултурен модел на полиетническо общество с единна и непротиворечива мултикултурна среда.

Проектите са създали условия за позитивни резултати при всички целеви групи. Участието на родителите в образователния процес на децата, в родителски клубове, в училищни настоятелства, в проведените кръгли маси и дискуссионни форуми, в организирането и провеждането на училищни мероприятия, повишава компетенциите и отговорностите им като родители, мотивира ги да подкрепят своите деца, да ги насърчават да повишават образователното си ниво. Включването им в различни дейности дава възможност пряко да участват при идентифициране на проблемите и намиране на решения за отстраняването им, спомага за създаването на действаща партньорска мрежа между

училището и семейството. Съвместните дейности с децата са среда за толерантност и помощ в интеркултурна среда, спомагат за интеграцията и социализацията на учениците от етническите малцинства.

Участието на учителите в семинари, тренинги, дискусии и кръгли маси повишава компетентностите им за работа с деца и родители в интеркултурна среда. Споделянето на добри практики и модели за работа дава възможност за усъвършенстване, а прилагането им води до ефективен процес на интеграция на учениците от етническите малцинства.

Участието на учениците в допълнителни форми на обучение повишава знанията, уменията и компетентностите им, повишава тяхната успеваемост. Участието им в извънкласни и извънучилищни дейности уплътнява свободното им време с приятни и полезни занимания, задържа ги в училище и ги мотивира да продължат образованието си. Интересните занимания и приятна училищна среда спомагат за задържане на децата в училище и за намаляване на броя на безпричинните отсъствия.

Включването на участниците от целевите групи в изпълнението на проектното предложение съдейства за подобряване условията за равен достъп до образование и обучение, засилва мотивацията за участие в образователния процес, намалява броя на безпричинните отсъствия, задържа учениците в училище и подпомага по-успешната интеграция на представителите на малцинствените етнически групи.

Изпълнението на проектите оказва трайно въздействие върху целевите групи. Участието на ученици, деца, учители и родители в дейностите води до създаване на атмосфера на толерантност в общуването и създава ефективни модели на сътрудничество и работа.

Създадените нови организационни форми помагат за превенцията и решаването на конфликти, допринасят за превенция на дискриминация по пол, възраст, етническа принадлежност и др. и ангажират пряко родителите при решаване на проблеми в училището.

Учениците имат възможност за творческа изява заедно със своите родители. Включването им в интересни и полезни занимания води до намаляване на агресията.

Публичността на проектите повишава авторитета на училището и привлича нови ученици от различни етноси през следващата година.

След края на финансирането продължават да се използват методическите материали и средства по проекта:

- ✓ Успешните модели за работа с родители се използват от педагози и библиотека;
- ✓ Снимките от изложбите служат за естетизиране на училищната среда;
- ✓ Спортните екипи и принадлежности обезпечават нормален учебно-тренировъчен процес и участие в състезания.

След приключване на проектите, включени в конкурсна процедура 33.14-2015, екипите от училищата ще участват в разработване на други проекти и програми за допълнително финансиране, ще търсят и нови пътеки и възможности за финансиране - като дарения от спонсори, от различни програми и др.

Програмно-проектният подход на работа и целевото финансиране се очертават като съществен и първостепенен фактор за провеждането на специализирани и високоефективни дейности за интеграция на децата и учениците от етническите малцинства. На бенефициентите се предоставят нови възможности, пред тях се разкриват нови хоризонти. Заедно с това у тях се формират и трайни нагласи и очаквания по отношение на станалите вече традиционни конкурсни процедури на ЦОИДУЕМ. При проведените разговори всички респонденти споделят мнението, че без целевата помощ и

съдействието от ЦОИДУЕМ направеното не би могло да бъде осъществено. В същото време се смята, че без него интеграционните процеси биха били значително по-ограничени и бавни. Това засилва мисията и отговорностите на ЦОИДУЕМ, МОН и държавата в тези важни за страната процеси. Поставя на преден план идеята за увеличаване на възможностите на ЦОИДУЕМ, на неговите капацитет и ресурси.